

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*G. Brønner : Vejle Amts høje
Realskole : Kolding*

Kolding højere Almenskole

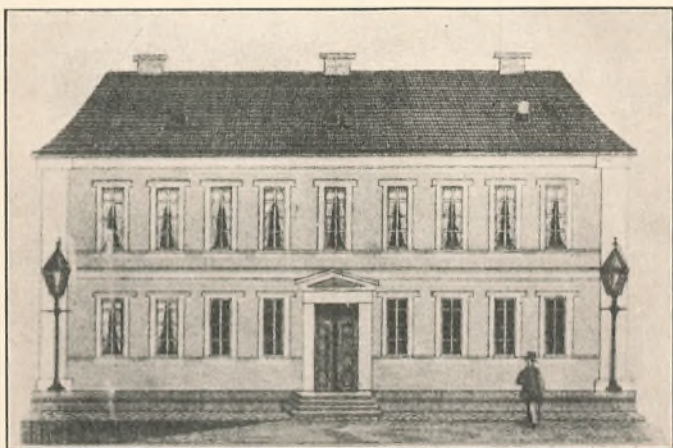

1925

GEORG BRUUN

Vejle Amts højere Realskole
i Kolding

1856 — 1880

Til efterfølgende Redegørelse for »Vejle Amts højere Realskole i Kolding« er foruden trykte Kilder og Arkiver benyttet ni, til Dels meget fyldige, Skildringer af tidligere Elever. Der er derved over nogle af Bogens Kapitler kommet et Liv og en Farve, som man ellers vilde have savnet. Paa den anden Side har disse Elevskildringers stærkt personlige Karakter og det Forhold, at hver enkelt Skildring kun belyser et mindre Afsnit af hele Perioden, baade medført indbyrdes modstridende Domme og den Vanskelighed, at Udtalelser, der gælder en kortere Aarrække, let faar Rækkevidde for Skolens hele Virketid. Jeg har haft min Opmærksomhed henvendt herpaa og mener at kunne sige, at det samlede Billede er blevet paa-lideligt. Alt dette Materiale, for hvilket jeg bringer Bidragyderne en hjertelig Tak, er nedlagt i Skolens Arkiv.

Kolding højere Almenskole,
i Januar 1925.

GEORG BRUUN

DEN LÆRDE SKOLES NEDLÆGGELSE.

VED Lov af 10. April 1855 blev Kolding lærde Skole nedlagt. Nedlæggelsen blev først vedtaget efter en temmelig energisk Opposition i Rigsdagen og ivrige Bestræbelser fra Byens Side for at bevare sin Skole. Slaget var saa meget haardere, som Skolen kun 10 Aar forud havde faaet en ny efter de Tiders Forhold meget flot udstyret Bygning og sammen med Metropolitanskolen og Odense Katedralskole nydt den særlige Begunstigelse først at skulle indføre den ny Skoleordning, hvorefter Studentereksamen toges ved Skolen i Stedet for ved Universitetet. Det er da ikke saa underligt, at denne Beslutning den Gang vakte stor Harm og Bitterhed hos Byens og Omegnens Befolkning, som mente sig i høj Grad forurettet. Det var den almindelige Opfattelse, at Kolding lærde Skole blev nedlagt dels som et politisk Sonoffer for »den plebejiske Aands onde Instinkter« (Orla Lehmann i Landstinget), d. v. s. den fremvoksende Uvilje mod Latinskoledannelsen, dels af nationale Hensyn, fordi saaledes den danske Skole i Haderslev vilde komme til at virke under gunstigere Forhold, saa at det nationale Tyngdepunkt rykkedes længere mod Syd. Endnu saa sent som i 1877 kommer denne Tankegang frem i en Skrivelse,

som 47 Forældre i Kolding indgav til Byraadet om at faa den daværende Realskole lavet om til en Latin- og Realskole.

»Da Kolding lærde Skole i sin Tid blev nedlagt«, — hedder det i denne Skrivelse — »var det politiske Hensyn, der gjorde sig gældende, og navnlig for at etablere en dansk Latinskole i Haderslev, hvortil de danske Nordslesvigere kunde sende deres Børn. Dette Forhold eksisterer jo ikke mere, og Savnet af en saadan Undervisningsanstalt føles selvfølgelig i høj Grad af Byens og Omegnens Beboere, og det var derfor ogsaa med dyb Vemod blandet med Harmen, at Kolding Bys Indvaanere i sin Tid modtog Efterretningen om, at den Skole, som i Aarhundreder havde virket til uendelig Gavn for hele Egnen, blev nedlagt som et Offer for Politiken«.

Ogsaa i de Forhandlinger, der førtes om denne Sag i Rigsdagen, kom det nationale Synspunkt hos enkelte af Forsvarerne frem i ret stærke Udtryk, men det er dog utvivlsomt, at Forslaget ikke fremsattes af nationale, men af rent saglige, dels økonomiske, dels pædagogiske Grunde. Da Skolen i Haderslev var oprettet i 1851, er det ganske urigtigt, naar det hedder i den ovenfor citerede Skrivelse, at Kolding Skole nedlagdes »navnlig for at etablere en dansk Latinskole i Haderslev«, og sikkert har ikke en Gang Haabet om, at Skolen i Haderslev kunde styrkes ved Nedlæggelsen, været medvirkende Motiv hos dem, der stillede og gennemførte Forslaget. Man kommer vist Sandheden nærmest, naar man udtrykker Forholdet mere negativt. Kolding lærde Skole havde i 1845 af nationale Grunde faaet en begunstiget Stilling, der ingenlunde svarede til Skolens Betydning, men dette Hensyn eksisterede ikke efter 1851, i hvilket Aar Haderslev fik en ren

dansk Skole; da haardt nødvendige Skolereformer i 1855 krævede en Reduktion af de lærde Skolers Tal, var særlige Hensyn ikke længer til Stede for Kolding Skoles Vedkommende, hvorfor den maatte dele Skæbne med andre Skoler af samme Størrelse.

Udgifterne til de lærde Skoler blev den Gang afholdt af et fælles Skolefond, der med Overskuddet fra de større og rigere Skoler dækkede Underskuddet, som de mindre og fattigere Skolers Drift medførte. Da stigende Lærerlønninger og Skolernes bedre Klasse-
deling og Udstyrelse vanskeliggjorde en Balance mellem Indtægter og Udgifter, nødsagedes man til at nedlægge adskillige af de mindre Skoler. Allerede i 1839 var de lærde Skoler i Helsingør, Nakskov og Nyborg nedlagte. I 1844, da man stod for en Reform, der vilde medføre betydelige Udgifter, fik Universitetsdirektionen, som havde Tilsynet med det lærde Skolevæsen, Anmodning om at udtale sig om Nedlæggelsen af de lærde Skoler i Vordingborg, Slagelse, Horsens, Randers og Rønne. Om Kolding lærde Skole var der endnu ikke Tale. Dens Beliggenhed ved Grænsen medførte tværtimod de ovenfor omtalte særlige Begunstigelser.

Nationale Hensyn skaffede altsaa i 1844 Kolding lærde Skole en begunstiget Særstilling, en ny Skolebygning og til Rektor den ansete Skolemand, Magister Ingerslev, der i særlig Grad havde virket for den ny Skoleordning og med offentlig Understøttelse studeret Skoleforhold i Frankrig og i Preussen, hvis Ordning blev Forbilledet for den ny Plan. Men allerede i 1850, da Planerne om Nedlæggelse af Skoler paany drøftes, nævnes Kolding lærde Skole sammen med Skolerne i Randers og Horsens. Allerede paa dette Tidspunkt var man i Tvivl om, hvorvidt Sko-

len i Horsens eller Kolding burde opretholdes. Adskillige Forhold syntes at tale for Horsens som den større By, foruden at der ved Nedlæggelsen af denne Skole, der havde rigelige Stipendiemidler, vilde gaa adskillige Penge bort fra det lærde Skolevæsen, medens Kolding kun havde en lille Stipendiefond. Men nedlagdes Kolding Skole til Fordel for Horsens, vilde den sydligste jyske højere Dannelsesanstalt komme til at ligge 7 Mil fra den slesvigske Grænse. Dette ansaa man for meget betænkeligt, saa længe Nordslesvig ikke tilbød den daværende danske Befolkning en dansk lærd Skole. Ogsaa den Omstændighed, at der i Kolding nylig var bygget en flot Skolebygning, talte ifølge det daværende Ministeriums Mening i samme Retning. »Hvis imidlertid en dansk lærd Skole, saaledes som det i 1847 var bestemt og som det maa antages at ville ske, kommer i Stand og befæster sig i Haderslev, eller overhovedet i Nordslesvig, bortfalder unægtelig en væsentlig Grund for Opretholdelsen af Kolding Skole, og det turde være tvivlsomt, om Hensynet til Bygningen alene da vil være stærkt nok«.

Den lærde Skole i Vordingborg blev nedlagt i 1846. Lærskolerne i Rønne og Slagelse 1852. I alle 3 Byer oprettedes Realskoler, i Rønne som Statsskole, i de to andre Byer som særligt stillede kommunale Skoler.

I 1851 ordnedes den lærde Skole i Haderslev som dansk Skole, og i 1855 forelagdes Lovforslaget om Nedlæggelsen af Kolding lærde Skole samtidig med, at Regeringen stillede Forslag om højere Lønninger for Rektorer, Overlærere og Adjunkter ved de lærde Skoler og om Opførelsen af ny Skolebygninger i Horsens og Randers. Den daværende Kultusminister

(Hall) og Undervisningsinspektøren (Madvig) var enige om, at de ved de to sidste Forslag foraarsagede Udgifter nødvendiggjorde Nedlæggelsen af endnu en Skole, og at denne Skole maatte blive Kolding. Byen var lille (3525 Indbyggere), Skolens Elevtal ret ringe (ca. 60 Elever), der var ikke Tegn til Stigning, nationale Hensyn nødvendiggjorde ikke længer Skolens Opretholdelse, Nedlæggelsen vilde efterhaanden medføre en aarlig Besparelse paa ca. 8000 Rdl., som kunde anvendes med større Udbytte andet Steds, ligesom Salget af Skolebygningen kunde formindske de nødvendige Udgifter til en ny Skolebygning i Horsens. »For saa vidt endnu i 1850 det Hensyn gjorde sig gældende ved Kolding Skole, at den tilige skulde virke for den dansktalende Befolkning i det østlige Nordslesvig, og det derfor endnu i Ministeriets allerunderdanigste Forestilling betegnes som betænkeligt og utilraadeligt at rykke den paa den østlige Side af Landet nærmeste danske Skole saa langt bort fra Slesvigs Grænse som til Horsens, forudsætter Undervisningsinspektøren, at Betæneligheden fra denne Side imod Kolding Skoles Nedlæggelse nu er bortfalden, efterat Haderslev Skole er, hvad Undervisningssproget angaar, forandret til en dansk Skole, og at det endog vil kunne siges, at Haderslev Skole vil, naar Kolding Skole nedlægges, tilbyde nogle Dele af den hidtil til Kolding Skole henviste Egn en nærmere Erstatning end Skolen i Horsens, om det end ikke tør antages, at i det Ringeste i Førstningen synderlig mange D disciple fra Kolding eller dens Omegn i Kongeriget ville blive sendte til Haderslev«.

Ministeriet havde, før det forelagde sit Forslag, udbedt sig en Erklæring i Sagen af Kolding lærde Skoles Eforat, Stiftsøvrigheden i Ribe, og Eforatet havde

udtalt, at Haderslev lærde Skole siden 1851 havde erholdt en meget betydelig Elevtilgang, og at Kolding Skole snarest burde nedlægges, naar Valget stod mellem den og Horsens. Det var med Smerte og Forundring, at man i Kolding i 1854 erfarede, at Stiftsøvrigheden ligefrem havde tilraadet Nedlæggelsen af Kolding lærde Skole; »med Smerte, fordi Beboerne af et Stift venter i deres Øvrighed at finde naturlige Forsvarere af *deres* Vel, af Indretninger, som *de* sætte Pris paa og have Gavn af; med Forundring, fordi man ikke kan indse, hvorfor Stiftsøvrigheden, der ikke, som Ministeriet og Rigsdagen, har at varetage Landets, men kun det samme betroede Stifts Tarv, kan og vil tilraade Nedlæggelsen af en lærd Skole i dens eget Stift fremfor i et andet«.

Skolen var saaledes ladet i Stikken af sine højeste Foresatte, og der var næppe mange, som tvivlede om Sagens Udfald efter Lovforslagets Indbringelse. Des beundringsværdigere er den Kamp, som førtes af Rektor Ingerslev, Koldings Kommunalbestyrelse og hele Borgerstanden. Forslaget modtoges i Kolding med et Skrig af Harme og Uvilje, man følte det som en meningsløs og hensynsløs Uret, at Kolding, der af alle Kongerigets Byer havde lidt mest i Krigsaarene 1848 og 1849, nu skulde være Genstand for dette intellektuelle og materielle Tab. »Kolding Avis«, der ellers paa den Tid var temmelig blottet for originale Artikler, vrimler i de første Maaneder af 1855 med Indlæg og Artikler om Sagen. Tonen i disse Stykker var paa en Gang sorgfuld og harmfuld: »Hvorfor skal det altid gaa ud over Kolding? Amthuset og Amtstuen er flyttede til Vejle. Landsenerregimentet blev opløst. Nu tager man det sidste og bedste fra os. Det synes næsten, som om Byen skal berøves al offentlig, intellektuel

og materiel Fordel og blot henvises til sine egne Midler, thi Hesteforplejningsinstituttet paa Staldgaarden sætter vi ikke synderlig Pris paa. Det er en forunderlig Tanke, at netop den blandt de jyske Skoler, der først skulde prøve den ny Gymnasialundervisning, at netop den skal være den første, der gaar sin Undergang i Møde. Vi ved fuldt vel, at Kolding Skole navnlig blev udvidet for at bøde paa det den Gang følte Savn af en dansk Skole i Nordslesvig, og at der nu er en fuldstændig dansk Skole i Haderslev, men derfor kan vi dog ikke vel forstaa, at den jyske Skole bør nedlægges, fordi Slesvigerne ikke mere trænger til den. At Kolding By vil lide et overordentligt føleligt Tab ogsaa i materiel Henseende ved at miste sin lærde Skole, er fra flere Sider udhævet, uden at være modbevist. Men hvorfor vil man nu tilføje en By, der allerede i Forvejen har lidt saa haarde Slag og navnlig i 1848 og 1849 har været mere hjemsogt af Krigens Onder end nogen anden By, hvorfor spørge vi, vil man nu tilføje den et Onde, der, om det end ikke vil have dens Ruin til Følge, dog vil give den et Knæk, som i lang Tid vil kunne mærkes. Bliver Kolding Skole ophævet, saa vil ogsaa den høre til de behagelige Minder, man har anvist Kolding til Tærepenge«. Kolding Kommunalbestyrelse havde allerede i Sommeren 1854 afsendt en Deputation for at gøre Forestillinger hos Kongen og Ministeriet. Det siges i Henvendelsen til Kongen, at intet smerteligere Budskab kunde naa Byen end det, der bragte Underretning om den Fare, der truede Byens lærde Skole, som i Aarhundreder havde spredt Oplysning ikke blot i Byen, men i en vid Omkreds. Efter stærkt at have fremhævet det aandelige og materielle Tab, som Byen vilde lide

ved Skolens Nedlæggelse, dobbelt føleligt saa kort Tid efter en Krig, hvorunder Kolding maaske havde lidt mere end nogen anden By i Danmark, anraaber og bønfaller Kommunalbestyrelsen Kongen om at nægte at give sit Samtykke til Nedlæggelsen af en Skole, »der i sin nuværende Skikkelse er Kong Christian den 8'des Værk. Vi bede og bønfalde i dybeste Underdanighed vor Allernaadigste Konge om at værne Skolen med samme Kærlighed som Deres Højsalige Fader, holdende fast ved den Tanke, at Sønnen umuligt vil kunne overtale sig til at ødelægge Faderens herlige Skabelse efter kun 10 Aars Bestaaen«. Et lignende Andragende indsendtes fra Skolens Forstanderskab (Borgmester Qvistgaard, Byens Sognepræst, Provst Gad og Rektor Ingerslev). I dette Andragende blev der tillige gjort opmærksom paa, at den Egn, i hvilken Skolen var beliggende, maaske mere end nogen anden Del af Jylland var i Opkomst, og for saa vidt det var udtalt, at Kolding By og Omegn savnede Betingelser for en lærd Skoles Blomstren, mente Forstanderskabet, at denne Udtalelse var uberegtiget, da Skolen, med Undtagelse af enkelte uheldige Tidsrum, ikke med Hensyn til Elevfrekvens havde staaet tilbage for andre Skoler. Fremdeles maatte det være særligt betænkeligt at nedlægge Kolding Skole af den Grund, at der, medens der ellers ved en lærd Skoles Ophævelse kunde henvises til en anden Skole i Nærheden, savnedes en saadan i nærværende Tilfælde, »da Haderslevs lærde Skole, uagtet vel god dansk og kun beliggende i 4 Miles Afstand fra Kolding, efter Forstanderskabets Kendskab til Forholdene i Haderslev By, næppe kan ventes søgt af mange Børn af danske Forældre, medmindre de kunne komme i Huset hos Lærerne eller andre Em-

bedsmænd«. Der blev ogsaa gjort opmærksom paa, at der kun var gaaet faa Aar, siden Kolding lærde Skole med store Bekostninger havde erholdt en ny og udvidet Skikkelse, »hvorfor Skolens Nedlæggelse nu vilde være det samme som at erklære det, som den Gang skete med Skolen, for fejlagtigt, og de dertil anvendte Udgifter for spildte«. Orla Lehmann, som den Gang var Amtmand i Vejle Amt, og som i disse Aar trofast stod paa Byens Side, fraraadede i en til Regeringen indsendt Skrivelse energisk Nedlæggelsen af den eneste lærde Skole i Vejle Amt, og udtalte, at de Pengemidler til det lærde Skolevæsens Udvikling i andre Byer, som man søgte at indvinde ved Skolens Nedlæggelse, maatte kunne skaffes til Veje paa anden Maade. For at paavirke den offentlige Mening skrev Rektor Ingerslev og Overlærer Trojel i Hovedstadens Presse redegørende Artikler. I Efteraaret 1854 dannedes af Mænd i By og Omegn en Komité, som dels ved en Adresse til Rigsdagen, der fik 201 Underskrifter, søgte at fremkalde en gunstig Stemning overfor Byen, og dels indbød til S sammenskydelse af en Kapital, der skulde stilles til Regeringens Raadighed under Forudsætning af, at Skolen blev opretholdt. Medlemmer af denne Komité var Borgmester Qvistgaard, Rektor Ingerslev, Overlærer Trojel, Prokurator Dahl, Købmand H. H. Grau, Skræddermester Ankersen, Proprietær Th. Thomsen, Eltanggaard, Møllejejer Campen, Nebel Mølle. Den 6. Februar 1855 holdtes et Møde paa Raadhuset, og der blev vedtaget en Opfordring til Medborgere i By og paa Land om at yde Bidrag til dette Formaal. Det hedder i Opraabet: »Kolding lærde Skole har i 300 Aar virket her til Gavn for den sydøstlige Del af Nørrejylland, det nordvestlige Fyn og det nordlige

Slesvig, men især for Kolding By; det vilde derfor være dobbelt sørgeligt, om den nu skulde nedlægges i en Tid, hvor Befolkningen saa betydeligen forøges, og hvor Trang til aandelig Dannelse er langt større end tilforn. Enhver, der ret betænker, hvilket uhyre Tab det vil være for Byen og Omegnen, hvis Skolen bliver nedlagt, vil sikkerligen med største Beredvillighed yde, hvad han formaar. I faa Dage tegnedes i Byen og Omegnen 8000 Rdl., og Rektor Ingerslev skriver i sit Program for 1855, at hvis Tiden havde tilladt at lade Indbydelserne henligge længere, vilde mere være kunnet erhvervet. De største Bidrag (500 Rdl.) tegnedes af Kammerassessor Kralund og Købmand H. H. Grau. Mærkeligt nok findes Agent Jens Peter Wissings Navn ikke paa den endnu eksisterende trykte Fortegnelse over Bidragydere, skønt han den Gang var Byens største Skatteyder. Men alt var for-gæves. Skolens Dødsdom var fældet og blev snart eksekveret.

Forslaget kom til første Behandling i Folketinget den 27. Januar 1855 og var færdigt fra Rigsdagen den 27. Marts. Kultusminister Hall erklærede udtrykkeligt, at det ikke var med Glæde, han fremsatte et Forslag om Nedlæggelsen af en af de bestaaende Skoler, men saaledes som det lærde Skolevæsens Forhold nu en Gang stillede sig, maatte han anse det for sin Pligt at fremsætte det foreliggende Forslag. Han stod over for den ret stærke Opposition fast paa, at Nedlæggelsen var en *økonomisk* Nødvendighed af Hensyn til haardt nødvendige Reforme, og hævdede med en vis Ret over for Skolens Venner, at Skolens Nedlæggelse naturligvis kunde være et haardt Slag for vedkommende By, men at man, naar det gjaldt Reforme for det hele Samfund, maatte se bort fra særlige lokale

Hensyn. Man kunde i det højeste søge at mildne disse ved en passende Erstatning. Een lærd Skole maatte ofres, forat de andre kunde faa gunstigere Forhold, og ligegyldigt, hvilken By der udpegedes, vilde denne kunne beklage sig over sin tunge Lod. Kolding vilde ikke blive ugunstigere stillet end Helsingør i 1839 og Slagelse i 1852, og naar alle beretigede Hensyn toges, kunde der ikke være Tvivl om, at det var Kolding lærde Skole, som burde ophæves.

Paa Regeringens Side stillede Ploug sig ud fra den samme Motivering. Han udtalte under Forhandlingerne, at han befandt sig i en særegen ubehagelig Stilling, idet han paa den ene Side skyldte baade denne By og dens Skole Pietetshensyn, medens han paa den anden Side som Medlem af Tinget kun burde handle efter sin Overbevisning, selv om han af den Grund vilde blive udsat for adskillig Uvilje og Miskendelse. Alligevel maatte han som en samvittighedsfuld Mand handle efter sin Overbevisning og tage større Hensyn til Statens end den enkelte Bys Tarv, skønt han villigt indrømmede, hvad der var fremført om det store Tab, Kolding vilde lide ved Skolens Nedlæggelse, især efterat den i de sidste halvhundrede Aar havde mistet den ene Herlighed efter den anden.

Plougs Stilling vakte, som han havde forudset, stor Uvilje mod ham i hans Fødeby, en Uvilje der gentagne Gange kommer til Orde i Byens Blade, endnu saa sent som i 1880. Man lod ham høre, at det vidnede daarligt om hans Karakter, at han, »som var født og baaren her i Byen og udgaet fra Skolen, og hvem Byen i 1848 havde vist den Tillid at vælge ham ind i den grundlovgivende Rigsdag, havde haft Hjerte til at stemme for Skolens Nedlæggelse«.

I en Artikel i »Kolding Avis« i 1857 forsvarede han sig mod disse Angreb. Han erklærer, at han i denne Sag kun havde gjort, hvad der efter hans Overbevisning var rigtigt. Provinsen Jylland havde flere Gymnasier (Embedsskoler), end den efter sin Folkemængde og

Carl Ploug

og efter Statens Trang behøvede, medens den trængte til flere lavere, mere praktiske Dannelsesanstalter (Realskoler), som ikke kunde ventes anlagte med Understøttelse af Staten, med mindre een eller to af hine kostbare Anstalter nedlagdes. »Da jeg nu efter nøjeste Overvejelse — hvortil jeg som Medlem af Udvalget havde sær Opfordring — maatte erkende, at Gymnasiet i Kolding var det mindst heldigt beliggende i Jylland, og da jeg derfor maatte anse Modstand mod dette Valg enten ganske unyttigt eller i det heldigste Tilfælde kun førende til Sagens Udsættelse — saa maatte jeg stemme for Regeringens Forslag. At jeg imidlertid ingenlunde var ligegyldig for det Tab, Byen derved vilde lide, det viste jeg ved i Udvalget at foreslaa, at Gymnasia-bygningen uden alt Vederlag skulde overlades Byen til Skolebrug«. Ploug ender sin Redegørelse med at udtale Haabet om, at man ved en roligere Overvejelse vil skænke ham en retfærdigere Dom. »Skulde dette Haab glippe, saa maa jeg trøste mig med, at Kredsen

af de Medborgere, som iagttage og bedømme mig, ikke er indskrænket til Kolding«.

Den sidste Sætning skulde ikke bidrage til at blidgøre Stemningen hos Plougs Bysbørn, og Redegørelsen virkede ikke overbevisende. Selv om man maatte indrømme, at Ploug havde mildnet Ulykken ved sit Ændringsforslag, har man ikke derfor kunnet forsone sig med, at han stemte for Nedlæggelsen. Man kunde over for hans Argumentation med Rette hævde, at Hensynet til Oprettelsen af en Realskole ikke kunde have bestemt hans Stilling i 1855, da denne Ordning under Forhandlingerne i Folketinget af alle ansaas for udelukket og først i Landstinget, da Haabet om Skolens Opretholdelse glippede, fik sin dygtige og energiske Talsmand i Orla Lehmann. Og naar Ploug saa stærkt i sin Artikel fremhævede, at Striden gjaldt Tallet af »Embedsskoler«, kunde man dertil sige, at Striden ogsaa havde staaet om den latinske Dannelse i det hele taget, som ogsaa Ploug havde forsvaret mod de Angreb, der fra anden Side rettedes mod den. Man kunde derfor have ventet, at han vilde have stillet sig paa det Standpunkt, at Skolen af Hensyn til den almene Dannelse burde opretholdes, og at de nødvendige Pengemidler skulde skaffes til Veje paa anden Maade. Dette Standpunkt indtog Estrup, den senere Konsejlspræsident, der repræsenterede Randers fra December 1854 til Juni 1855. Estrup modsatte sig principielt Nedlæggelsen af lærde Skoler, og ganske særligt Nedlæggelsen af en jydsk Skole. »Den eneste Grund, jeg kunde indrømme nogen som helst Vægt, naar der er Tale om at nedlægge en enkelt Skole, og i dette Tilfælde Kolding Skole, skulde da være de økonomiske Vanskeligheder ved at tilvejebringe Midler til dens Bestaaen. Men naar

vi her i denne Sal votere Millioner til Statens Forsværsvæsen, saa tror jeg ikke, at det skulde være vanskeligt at finde de faa Tusinder, der vist nok ganske anderledes frugtbringende vilde kunne anvendes i denne Retning«.

Der var i Regeringens i øvrigt vel motiverede Forslag det ene meget svage Punkt, at Opretholdelsen af Horsens lærde Skole vilde nødvendiggøre Opførelsen af en ny Skolebygning, hvortil Midlerne delvis skulde komme fra Salget af Skolebygningen i Kolding. Ligeledes saa det besynderligt ud, at man ønskede en lærd Skole nedlagt, som man for 10 Aar siden havde givet en ny Bygning og en begunstiget Stilling blandt alle jydsk Lærskoler. Det var ganske vist, som Hall stærkt fremhævede, kun tilsyneladende, at der kunde tales om Inkonsekvens fra Regeringens Side, da de stærkt ændrede Forhold medførte denne forandrede Optræden. Hans Forsvar formaaede dog ikke at hindre, at Oppositionen baade i Folketinget og Landstinget særligt drog dette Forhold frem som et meget kraftigt Argument mod Nedlæggelsen. »Jeg tror ikke«, — sagde Orla Lehmann i Landstinget — »at det er muligt at gaa ind paa denne Sag, hvad enten man vil gaa med eller imod den, uden med en vis Følelse af Undseelse. Der er her ved Skolebestyrelsen for ikke mange Aar siden givet en saakaldet Plan, og denne Plans Iværksættelse begyndte med at opføre en Bygning, der syntes bestemt for Evighed, at træffe Foranstaltninger med Hensyn til dens Lærerspersonale og det hele Udstyr af Skolen i Kolding, som om den var bestemt til at skulle være et lille jydsk Universitet og tillige et virksomt Middel for Danskhedens Opretholdelse i det Nabodistrikt, hvor man ikke havde *Courage* til at gøre det, som Ret

var, nemlig at lade Skolerne i den dansktalende Del blive danske, men derimod vilde saa nær ved Indgangen til samme holde i det mindste Døren paa Klem, forat dansk Aand og dansk Dannelse kunde i det mindste indsmugles i et under den danske Krone staaende og til Danmark hørende Land. Det næste væsentlige Skridt skulde nu være at nedlægge denne Skole, at nedrive eller bortskaffe denne Bygning, og saaledes her at gøre om igen, hvad der i dette Stykke var gjort med saa stor Anstrengelse og, som man mente, til uforgængelig Røs. Det er en saa holdningsløs og ledeløs Ordning, hvis man tør kalde det saaledes, af en meget vigtig Branche af Statsstyrelsen, at man — for at blive ved det Udtryk, jeg har brugt, — kun med Undseelse kan slutte sig dertil«. Man kan ikke undre sig over disse stærke Ord af Orla Lehmann — selv om han værgede sig mod at lade sig lede af »koldingensisk eller vejleamtmandsk Hensyn« — men besynderligt er det, at Grundtvig ud fra en lignende Tankegang talte og stemte mod Skolens Nedlæggelse. Grundtvig fralagde sig udtrykkeligt ethvert lokalt Hensyn. Det var efter hans Mening ganske ligegyldigt for Sagens Afgørelse, at Kolding By for nogle Aar siden havde mistet andre Herligheder, »for dersom en By virkelig trænger til at komme paa Fattigvæsenet, saa maa det jo være en Sag for sig selv; thi Skolevæsenet og Fattigvæsenet har ikke godt af at blive slaaet sammen«. Ej heller havde Grundtvig mere tilovers for den »sorte Skole« i Kolding end for Landets andre »sorte Skoler«. »*Af alle Læredrenge under Solen er der ingen daarligere end de lærde Drenge*«. Hvis Talen var om at nedlægge alle latinske Skoler i hele Riget, vilde han med Glæde stemme derfor. »Alle Latinskoler her i Landet er

i mine Øjne Drivhuse, Drivhuse ikke en Gang for fremmede Planter, men for den daarligste af alle Kunster, for den at prøve, om man ved at flytte indfødte Planter derhen kunde give dem en fremmed Skikkelse eller dog en fremmed Varme«. Men det Spørgsmaal, der nu forelaa, var et ganske andet, nemlig om Kolding Skole skulde være et Offer for de andre, om den Skole, som ligger paa den sydlige Grænse af Nørre-Jylland, skulde nedlægges, forat den Skole, som længe har været dømt til at nedlægges (Horsens), skulde blive staaende, og fremdeles om Kolding Skole, som man for faa Aar siden bestemte skulde opretholdes, og som man ofrede ny Bygninger paa, forat den kunde fremtræde i en hel ny Skikkelse, nu skulde nedlægges for at opretholde nogle andre (Randers og Horsens), hvor man har ladet Bygningerne forfalde, saa at de nu skal rives ned og bygges op, — »Ja saa kan jeg ikke se andet, end at jeg maa stemme mod denne Nedlæggelse«.

De nationale Grunde berøres kun spredt i Hovedtalernes Indlæg. Grundtvig synes at have talt ud fra den Tankegang, at Kolding lærde Skole snarere burde opretholdes end Skolen i Horsens, ogsaa fordi den laa nær ved Grænsen. Jens Jørgensen, Bjerregaarden, Medlem af Folketinget for Vejle Amts anden Valgkreds, kalder Skolen for »en aandelig Fæstning imod Syden, hvorfra vi have haft saa mange Overrumplinger af alle Slags«. Ploug fremhæver, at man i 1844 begunstigede Kolding »fordi man ikke havde Mod til at oprette en dansk lærd Skole i Slesvig«, men antyder ikke noget Sted, at Hensynet til Haderslev lærde Skole nu kunde tale for Nedlæggelsen af Skolen i Kolding. Allerede det, at Orla Lehmann saa varmt taler Kolding Skoles Sag ud fra nationale

Grunde, taler afgjort mod, at Forslaget om dens Nedlæggelse skulde være dikteret af nationale Hensyn til Skolen i Haderslev. Dette bekræftes ogsaa ved en Udtalelse af Orla Lehmann om, at Hall havde arvet Lovforslaget om Kolding lærde Skoles Nedlæggelse fra sin nærmeste Formand som Kultusminister (A. S. Ørsted), der »ikke sjældent i sit Liv, uden Tvivl imod sin Vilje og maaske uden sit Vidende, har gaaet Slesvigholstenernes Ærinder«. En saadan Udtalelse vilde være ganske uforklarlig, hvis Lovforslaget var fremkaldt af nationale Motiver, der af opportune Grunde fortiedes.

Medens Orla Lehmann altsaa kun med stor Forsigtighed angriber den afgaaede Konsejlspræsident og Kultusminister og i den blideste Form appellerer til Uviljen mod Slesvigholstenerne, var der i Landstinget to Talere, for hvem Spørgsmaalet var et rent nationalt Anliggende, og som udtalte sig derom med den største Uforbeholdenhed. Oberstlieutenant Lemmich fra Fredericia, en af Kredens Landstingsmænd, skildrer med Begejstring den hæderfulde Stilling, som Kolding By havde haft i Krigsaarene. »De Militære, som have vandret gennem Byens Gader, drivende Insurrectionsarmeen tilbage gennem Byen, og som have set den Entusiasme, hvormed Armeen der blev modtagen fra ethvert Vindue, fra enhver Dør, fra ethvert Sted, hvor en Mand kunde staa, have set, hvorledes Mænd og Kvinder kappedes om at vise Armeen deres Glæde over, at Byen var bleven taget tilbage, ved ud af Vinduer og Døre at række Forfriskninger til Armeen af alle mulige forønskede Bestanddele, — de som have set dette, have set den Glæde, hvormed det skete, kunne ikke andet end sige, at Kolding har en sand patriotisk Følelse. Det, at nedlægge en Skole for en By, vil

nu dog altid blive en *onus*, en Byrde for Byen, Noget, hvorved den vil tabe, og Kolding By har allerede tabt meget i den sidste Krig. Thi selvsamme Dag saa vi jo det Modsatte finde Sted, vi saa den brændende By ligge bag os, vi saa Quinder og Børn flygte ud af deres Opholdssteder, uden at vide, hvad Fremtiden kunde bringe. Jeg mener saaledes, at der kan være Grund til ud fra disse Betragtninger at ønske, at Kolding maatte beholde sin Skole. I det mindste er disse Betragtninger af saa megen Vægt for mig, at jeg ikke noksom kan anbefale Skolens Bibeholdelse til det ærede Ting«. I samme Aand, men med endnu stærkere Ord udtalte den københavnske Raadmand Meinert sig i Landstinget. »Det vigtigste Hensyn forekommer mig at være det nationale, Danskhedens Hensyn. Kolding har altid været et Bolværk imod Tydskens Indstrømning i Landet. Paa en Tid, i de uheldige, i det mindste i den Henseende uheldige, Aaringer før 1848, da Tydskerne stræbte af al Magt at gøre Erobringer i Danmark, da den fuldkommen danske By, — thi jeg har kendt den som fuldkommen dansk, — Byen Aabenraa, var bleven i den Grad germaniseret, at Tjenerne paa Værtshusene, naar der forlangtes et Blad, rakte dette med en Ildtang, da det var gaaet saa vidt i Haderslev, at de enkelte danske Indvaanere, der var tilbage, i Ordets bogstavelige Forstand maatte barricadere sig i deres Værelser, da modtog Kolding inden for sine Mure de flygtende Slesvigere, da modtog den i sin Skole de unge Mennesker fra det nordlige Slesvig, som ikke paa nogen anden Maade kunde komme til at nyde lærd Opdragelse. Derfor — og det er jo meget naturligt, — var Kolding Tydskerne en Torn i Øjet. Men hvad der ikke er saa begribeligt, og hvad man virkelig maa

undre sig over, det er. at ikke alene Tydskerne fandt Mishag i Kolding, men at man var misfornøjet med Kolding ogsaa paa andre Steder, hvor man mindst skulde tro det, at en stor Del af de danske Regeringsmænd delte Tydskerne's Misfornøjelse med denne By. Den Gang blev den første Spire lagt til den Lov, som nu foreligger. Nu, 1848 kom. Det Æg, som Tydskerne i flere Aar havde ruget over i deres Rede, var nu udklækket; da fulgte det forsmædelige Oprør, den Tingenes Tilstand, som enhver maa gyse tilbage for. Da gik man længere end til Kolding, men da fik Kolding By ogsaa, maaske til Dels paa Grund af de Bestræbelser, den forhen havde vist, Mere end mange andre Byer. Naa, Gud ske Lov, de Dage gik forbi; vi fik atter bedre Tider i Landet. Da skete mange Ting til Danskhedens Opkomst i det nordlige Slesvig. Da blev den danske Skole i Haderslev oprettet Saaledes gik det nogle Aar. Men der kom andre Mænd til Regeringen; flere af de Mænd, der havde haft med Sagerne at bestille før 1848, traadte atter frem, og da syntes en anden Tingenes Tilstand at skulle indtræde. Da trak man frem Folk, som ikke havde opført sig i Fortiden, som de burde; da om ikke straffede, saa viste man dog Mishag mod Andre, der havde vist sig som sande Patrioter i Farens Tid Den Gang turde Aarsagen være opstaaet til, at den Lov, som her foreligger, fik sin Tilværelse; den Gang turde det rimeligvis være besluttet at nedlægge Skolen i Kolding som et Sonoffer, fordi man havde været saa dristig at oprette en dansk Skole i Haderslev. Ja, jeg kan ikke sige, om det er saa, men det tør jeg sige, at dersom det virkelig sker, dersom man virkelig nedlægger den lærde Skole i Kolding, da ville Slesvigholstenerne erkjende det for

at være en dem bevist Gunst, ikke videre end Billighed for den danske Skole, som man dristede sig til at oprette i Haderslev«.

Paa den fraværende Kultusministers Vegne rejste Konsejlspræsident Bang sig straks og nedlagde en skarp Protest mod de Beskyldninger, Meinert havde fremsat mod den foregaaende Kultusminister (A. S. Ørsted) for at have foreslaaet Kolding lærde Skoles Nedlæggelse som et Sonoffer til Slesvigholstenerne, idet han tillige fremhævede, at den egentlige afgørende Indflydelse i Valget laa hos den daværende Undervisningsinspektør (Madvig), »og man skulde dog undse sig for, naar denne Mand, der er en af den danske Nationalitets erkendte dygtigste Forsvarere, har medvirket dertil, da at give den hele Foranstaltning en saadan Karakter, som den ærede Landstingsmand har søgt at give den«. Meinert kunde umuligt have holdt den citerede Tale, hvis det virkelige Motiv til Forslaget om Nedlæggelsen af den lærde Skole i Kolding var Ønsket om at forlægge det nationale Tyngdepunkt mod Syd. Det maa altsaa anses for utvivlsomt, at Motiverne til Forslaget var af udelukkende pædagogisk og økonomisk Karakter. At Undervisningsinspektøren og Regeringen saa rigtigt, naar de foretrak at opretholde den lærde Skole i Horsens af Hensyn til de gunstigere Betingelser for en lærd Skole i denne By, kan ikke længer benægtes.

Medens Loven var til Behandling i Landstinget, indsendtes fra Kolding en Adresse om Sagens *Udsættelse*, og under tredje Forhandling i dette Ting udtalte Skibsklarereren N. P. Kirck fra Helsingør, at det forekom ham billigt at udsætte den endelige Afgørelse, til man havde undersøgt, om Kolding Kommunalbestyrelse og dens Indbyggere var villige

til at gaa ind paa højere Skolepenge eller ved Sammenskud at skaffe den Kapital til Veje, som Skolevæsenet troede at kunne indvinde ved Nedlæggelsen af Skolen. Ministeren svarede hertil, at der ikke var mindste Grund til »at vente et saa exorbitant Tilbud af Kolding By«.

Lige saa virkningsløs var en lang Artikel, som Rektor Ingerslev kort forinden havde indsendt til *Berlingske Tidende*. Den var indsendt den 11. Marts, men blev først optaget den 21. om Aftenen, efterat Loven samme Dag havde været til 3. Behandling i Landstinget. Rektor Ingerslev tilraadede i denne Artikel at *udsætte* Afgørelsen af Hensyn til de Tanker og Overvejelser, der var fremme om en fælles Organisation af Landets højere Skolevæsen (Realskolens og Lærskolens Forbindelse).

Den 27. Marts var Loven til »eneste Behandling« i Folketinget og vedtoges her uden Forhandling i den Skikkelse, i hvilken Landstinget havde vedtaget den ved 3. Behandling.

Nedlæggelsen af Kolding lærde Skole vedtoges i Folketinget med 60 Stemmer mod 25 og i Landstinget med 27 Stemmer mod 12. Flertallet fulgte altsaa i Hovedspørgsmaalet Regeringen, men paa et Par ikke uvigtige Punkter stilledes Ændringsforslag til Gunst for Byen, hvilke enstemmigt vedtoges af begge Ting. Disse Ændringer skyldtes særligt Orla Lehmann og Ploug.

Ifølge Regeringens Forslag skulde Skolebygningen sælges, og af Salgssummen skulde der udbetales Byen et Beløb, der svarede til, hvad der ved Opførelsen af Skolebygningen i 1845 var kommet det lærde Skolevæsen til Gode ved Benyttelsen af den ældre Skolebygning og den for den gamle Rektorbolig opsparede

Kapital, ialt ca. 2800 Rdl. Det hedder herom i Lovens Motiver, at Byen ikke kunde have større Krav, saa meget mindre som den ikke før 1850 havde opfyldt Forpligtelsen til at holde Skolebygningen ved Lige, saa denne Vedligeholdelse altid havde fundet Sted for det lærde Skolevæsens Regning. Allerede ved første Behandling i Folketinget havde G. Winther paa-talt denne Haardhed over for Kolding By, da Skolebygningerne i andre Byer, hvor lærde Skoler var nedlagte, helt og holdent var overgivne til Byernes Skolevæsen, saa at Billighed talte for den samme Ordning i Kolding. Hele Udvalget stillede Forslag i denne Retning, og Regeringen sluttede sig til Forslaget.

I det oprindelige Lovforslag var der en Bestemmelse om, at Byen aarligt af Skolefonden skulde have 1500 Rdl. til »*Udvidelse af Undervisningen i Byens Borgerskole*«, og det hedder udtrykkeligt i Motiveringen, at man vanskeligt kunde tænke sig, at der i Kolding var gunstige Forhold for Oprettelsen af en Realskole, adskilt fra Borgerskolen, med en Undervisning, der førte ud over Konfirmationsalderen. Denne Opfattelse deltes ogsaa ved Lovforslagets Forelæggelse af Byens Kommunalbestyrelse og af Skolekommissionen. Under Behandlingen i Lands-tinget stillede imidlertid Orla Lehmann Forslag om at ændre disse Ord til »*Udvidelse af Byens Under-visningsvæsen*«, idet han begrundede sit Ændringsforslag med, at Byen saaledes vilde faa større Frihed, hvis den skulde ønske at anvende disse Penge til at ordne en Realskole i den til Byen over-ladte Skolebygning, i Lighed med hvad man havde gjort i Helsingør, Vordingborg og Slagelse. Det skyldtes disse 2 Ændringsforslag, der optoges i den

endelige Lov, at Vejle Amts højere Realskole kunde oprettes med Lokaler i den tidligere Lærdscole, og at Byen 24 Aar efter kunde oprette Kolding Latin- og Realskole i den samme Bygning og med det samme Grundtilskud fra Staten.

Rektor Ingerslev ender sit Skoleprogram for 1856 med disse Ord: »Hermed slutter Kolding lærde Skole sin Virksomhed, og med disse Linier bringer den Byen og Omegnen sin Afskedshilsen. Dens sidste Ord være en Tak til alle dem, der have skænket den sin Yndest og Interesse, et Ønske om, at den Undervisningsanstalt, som her skal træde i dens Sted, maa have saadan Fremgang og Udvikling, at den, om end under anden Form og paa anden Maade, kan yde Byen og Omegnen Erstatning for den Skole, som i over tre Aarhundreder har bestaaet i deres Midte, men nu skal ophøre at være til«. Tirsdag den 22. Juli, om Eftermiddagen Kl. 3, meddelte Rektor Ingerslev i Skolens Solennitetssal Udfaldet af Eksamen, hvorefter Lærere og Disciple tog Afsked med hinanden. Madvig, der havde haft en væsentlig Indflydelse paa Skolens Skæbne, havde som Eksamenskommissær været til Stede ved Afgangseksamen »og holdt en Tale ved Skolens Grav«. Lærdskolens Gravøl blev den 24. Juli drukket ved et Festmaal, arrangeret for Rektor og Lærerne af en Del af Byens Embedsmænd og Borgere i Klubbens Lokale. »Den lille Festivitet havde et vist alvorligt Præg ved Tanken om, at det ligesom var sidste Gang, man var sammen, men Tonen var alligevel gemytlig og behagelig«; Festreferatet slutter: »Saaledes er da Kolding lærde Skole efter en 300-aarig hæderlig Virksomhed stedt til Hvile«.

Den officielle Dato for Lærdskolens Nedlæggelse var i Loven af 10. April 1855 fastsat til 22. August

1856. Den 16. September overleverede Lærskolens Forstanderskab Bygning, Nøgler, Obligationer, Dokumenter, Inventarium, Bibliotek m. m. til Kommunalbestyrelsen. Gaven er sikkert blevet modtaget med blandede Følelser. Det var en værdifuld Gave, men en død Gave, store tomme Rum uden Aandsindhold. Hvordan skulde der atter skabes Liv og Indhold? Hvordan skulde man faa Erstatning for det, man havde mistet? Der var saa meget større Grund for Kommunalbestyrelsen til at spørge saaledes, fordi Ministeriet havde stillet sig afvisende over for dens Forslag i Januar 1856 om foruden den paatænkte Realskole ogsaa at lade Jellinge Seminarium faa Lokaler i Bygningen. Man kunde ikke en Gang glæde sig ved Gaven, fordi nu skulde Kolding By selv raade over Bygningen og den ny Skole, thi det var allerede afgjort, at den paatænkte Realskole skulde tilhøre og administreres af Vejle Amt. Gaven var kun paa Tid. Om nogle Uger skulde Kommunalbestyrelsen atter aflevere alle Herlighederne, baade Bygningen og den aarlige Pengebevilling, til Vejle Amtsraad. (1)

AMTSSKOLENS OPRETTELSE.

Til at udarbejde en Undervisningsplan for den ny Skole havde Kirke- og Undervisningsministeriet allerede den 16. August 1855 udnævnt en Kommission bestaaende af Orla Lehmann, Amtmand for Vejle Amt, Boisen, Provst for Elbo-Brusk Herreder, Borgmester Qvistgaard, Provst Gad, to Delegerede fra Vejle Amtsraad, Proprietær Ammundsen, Smidstrup, og Gaard-

ejer Buhl, Bramdrup, samt to Delegerede fra Kolding Borgerrepræsentantskab, Pastor Binzer og Agent Warming. Kommissionen enedes ved et Møde paa Kolding Raadstue den 9. Juni 1856 om at foreslaa Oprettelsen af en Skole, der skulde betragtes som en hele Amtet vedkommende Institution. Overbestyrelsen af denne Skole skulde henlægges under

Orla Lehmann

Amtsskolelediktionen, Bevillings- og Regnskabsvæsen under det i 1856 oprettede Amtsskoleraad, til hvilket Kolding By sendte een Repræsentant. Det lokale Tilsyn skulde være hos et Forstanderskab, bestaaende af Borgmesteren og Sognepræsten i Kolding og et af Skoleraadet paa 3 Aar valgt Medlem, i eller uden for Skoleraadets Midte. De nødvendige Midler — ud over de 1500 Rdl., Skolens Særformue og Skolepengeindtægten — skulde bevilges af Amtsskoleraadet, idet man gik ud fra, at Skolen vilde kunne bære sig selv med et Elevtal paa 49. Skolens Formaal skulde være et dobbelt. Dels skulde den være en højere Realskole, hvor Undervisningen afsluttedes med Afgangseksamen for Realdisciple af højere Grad efter Bekendtgørelse af 18. September 1855. Dels skulde der gives en fyldigere Borgerskoleundervisning til 14 Aars Alderen, beregnet for Børn »navnligen af den store, velhavende Bondestand i Vejle Amt og det nordlige Slesvig« (de senere saakaldte 8 Sogne) og Købstadsborgeres

Børn, som skulde gaa over i Haandværksstanden. Skolen skulde have tre Klasser, hver med et to-aarigt Kursus; hver af de tre Klasser skulde danne et afsluttet Hele, og i den mellemste Klasse skulde der særligt »lægges Vægt paa de Lærefag, der især maa være vigtige for Bondestanden«, og først i den øverste Klasse skulde der lægges særligt »Eftertryk paa de Fag, som nærmest interessere dem, som skulle overgaa enten til de Livsstillinger, for hvilke Afgangseksamen fordres, eller som ville tilegne sig det fulde Maal af Dannelse, som Skolen formaar at give«.

Den trufne Ordning blev stadfæstet af Ministeriet den 26. Juni 1856. Den 26. September 1856 foregik Overleveringen fra Kolding Kommune til Amtet af Skolebygningen med tilhørende Aktiver, Bibliotek og Samlinger, ved hvilken Lejlighed de tilstedeværende Borgerrepræsentanter fra Kolding gentog det af Ministeriet tidligere stadfæstede og af Skoleraadet og Amtsskoledirektionen anerkendte Forbehold »at denne Overdragelse ikke skal præjudicere Kolding Kommunes Ret efter Loven 10. April 1855 for det Tilfælde, at den Amtsskole, som nu træder i Latinskolens Sted, engang i Tidernes Løb skulde ophøre«. Som Medlemmer af Forstanderskabet indsatte Amtmanden Provst Gad (Formand), Gaardejer Schæffer i Nørre Bjært og Overauditor Qvistgaard i Kolding.

Den ny Skoles Navn blev »*Vejle Amts højere Realskole i Kolding*«. Det var *Amtets Skole*, og det var *Amtet*, som havde *Ledelsen*, baade *pædagogisk og økonomisk*. Kolding Skolekommission havde slet ingen og Kolding Byraad ingen direkte Myndighed over for Skolen. Byen var næsten ganske udelukket fra Medbestemmelsesret, idet den kun med eet Medlem — i 1856 Konsul H. H. Grau — var repræsenteret i det af 15 Medlemmer bestaaende Skoleraad. (2)

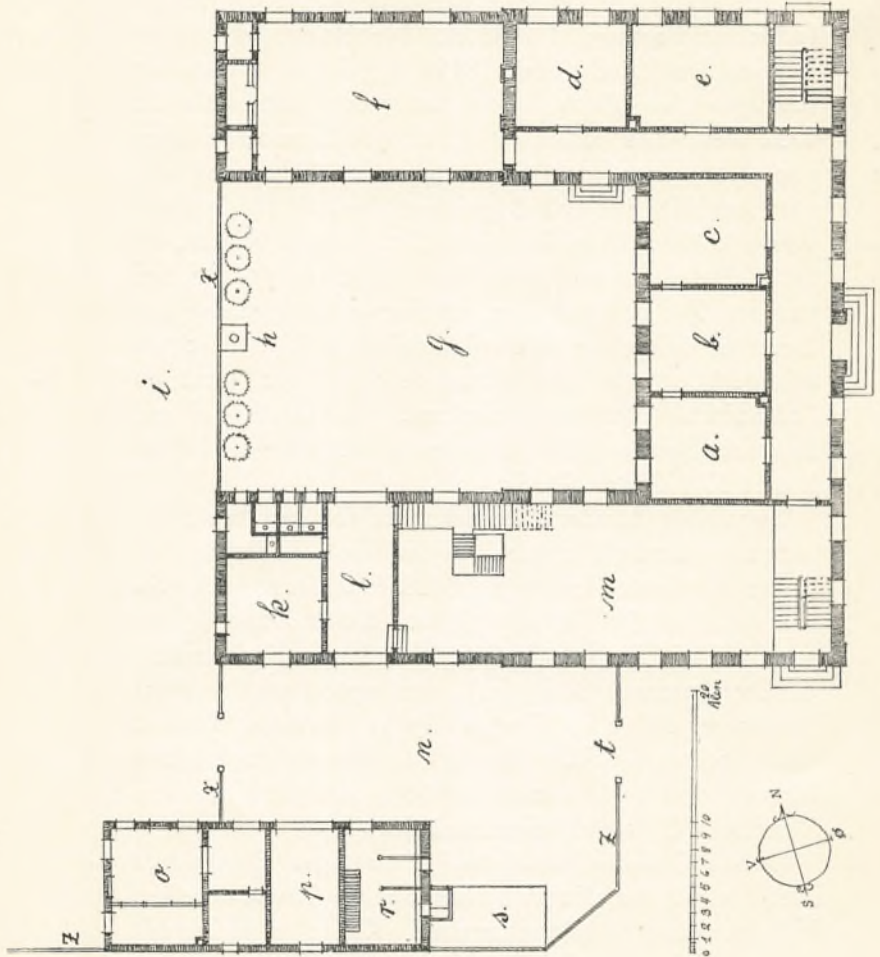
BYGNING, KLASSEVÆRELSE, INVENTARIUM.

Den kongelige lærde Skoles Bygning, som var opført efter Tegning af Arkitekt Nebelong, var blevet indviet den 23. Oktober 1845. Bygningen var opført dels paa den Plads, hvor den gamle Latinskole fra 1732 stod, dels paa en senere tilkøbt Grund; desuden var et Stykke af den foran liggende Kirkegaard blevet overladt Skolen. Bygningen bestod af den nuværende Hovedbygning, med Façade mod Kirken, og to Sidefløje, som kun delvis havde to Etager⁽³⁾. I Stuen var der 7 Klasseværelser, et Forsamlingsværelse for Lærerne, tillige benyttet til Skolens Arkiv, Discipelbibliotek og de naturhistoriske Samlinger, samt en Solennitets- eller Gymnastiksal. Paa første Sal var Rektorboligen og Biblioteksværelset. Opførelsen havde kostet 33,107 Rdl. 78 Sk.

Bygningen havde i Lærdskolens Tid kun een Sideindgang, nemlig i nordre Fløj ud mod Kirkepladsen, Rektors private Indgang. I 1856 anbragtes en tilsvarende, i 1901 atter opgivet, Sideindgang i den søndre Fløj, førende ind til den lange Forkorridor, til Overlærerens Bolig (m), som optog søndre Fløjs Stueetage, og ad en Trappe op til Rektors Kontor. Den oprindelige Sideindgang i nordre Fløj bevaredes, førende op til Rektors Bolig (B), en ugift Lærers to Værelser (C) og Bibliotekslokalet (A).

Denne Ordning medførte i Stueetagen Bortfald af Lærernes Forsamlingsværelse og to Klasseværelser. Tilbage blev 5 Klasseværelser. Klasse e indeholdt Skolens naturhistoriske og fysiske Samlinger og benyttedes skiftevis af alle Klasser i Naturhistorie- og Fysiktimerne. Den benævnedes 5. Klasse, fordi denne

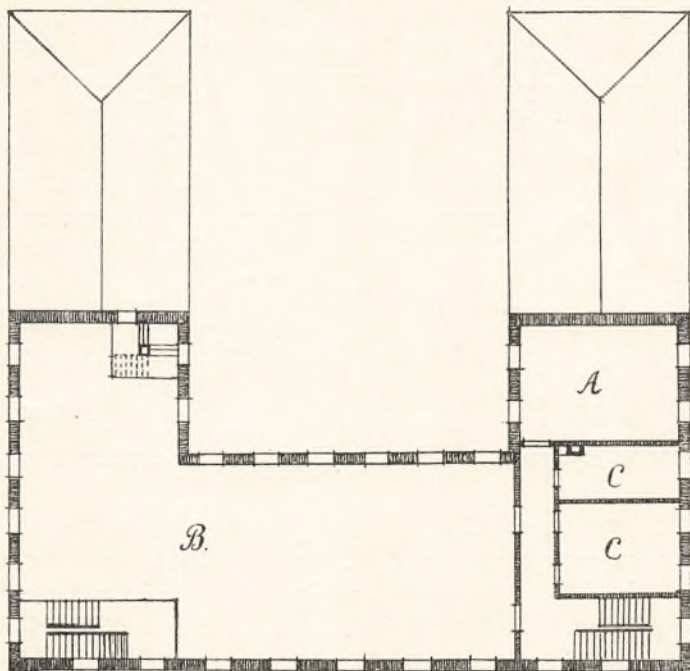
Stuetagen

Klasses Elever havde de fleste Undervisningstimer der, men naar de andre Klasser skulde benytte Lokalet til Naturhistorie eller Fysik, maatte 5. Klasse skifte Lokale med disse. a, b, c, var Klasseværelser for 2., 3. og 4. Klasse, d for 1. Klasse og Forberedelsesklassen, hvilke to Klasser havde mange Fællestimer.

Foran de 5 Klasseværelser laa den vinkelbøjede Gang, besat med Tøjknager og belagt med hulslidte, ottekantede, gule og blaa Tegfliser. Mellem Vinduerne stod nogle store Kister til Opbevaring af oplæbede Kort. I Vinkelkrogen ved den nordre Sidegang stod den Gang som nu det gamle Bornholmerur, en Gave af Jens Peter Wissing (⁴).

Inventariet i de fire ensartede Klasseværelser bestod

Første Sal

af lange Skraaborde med faste Bænke uden Rygstød, hvert med Plads til seks Elever. Katedret stod klemt fast mellem øverste Bordrække og Væggen. Ved Siden af Katedret var den sorte Skoletavle. Væggene var nøgne. Kakkelovnene var indrettede til Brænde, ved Siden stod en Brændekasse, Fyringen passedes af Læreren ved en af Eleverne. I Hjørnet ved Vinduet fandtes en lille Hylde med Vandkaraffel og Glas. Ved Døren var anbragt en firkantet Spyttebakke af Træ, halvfylt med Sand. Elevernes Tavler, Skrivebøger, Penalhuse m. m. opbevarede i et Skab, der stod under Duksens Tilsyn; Nøglen bar han om Halsen i et sort Baand. Gulvet var bestrøet med Sand. Der var ingen Ventilation, i Frikvarteret aabnedes et eller to Vinduer af Duksen.

Femte Klasses Inventarium var beregnet paa Undervisning i Naturfagene, hvorfor alle Vægpladser var optagne af Skabe med Glaslaager til Samlingerne, en Arv fra den lærde Skole. Skabet ved Døren naaede hen foran den faste Halvdør, saa der blev en snæver Krog, der af Lærerne kunde benyttes til Skammekrog og af Eleverne til Skjulested. Klassens yderste Bord var hestekoformet med vandret Plade og Bænk paa udvendig Side, inden for dette Bord var en lavere Bænk omkring et bredere, halvrundt Bord. Det yderste Bord var hævet saa meget, at Pladen var over Hovedet paa de Elever, der sad omkring det inderste Bord. Lærerens Plads var foran det midterste af de 3 Vinduer.

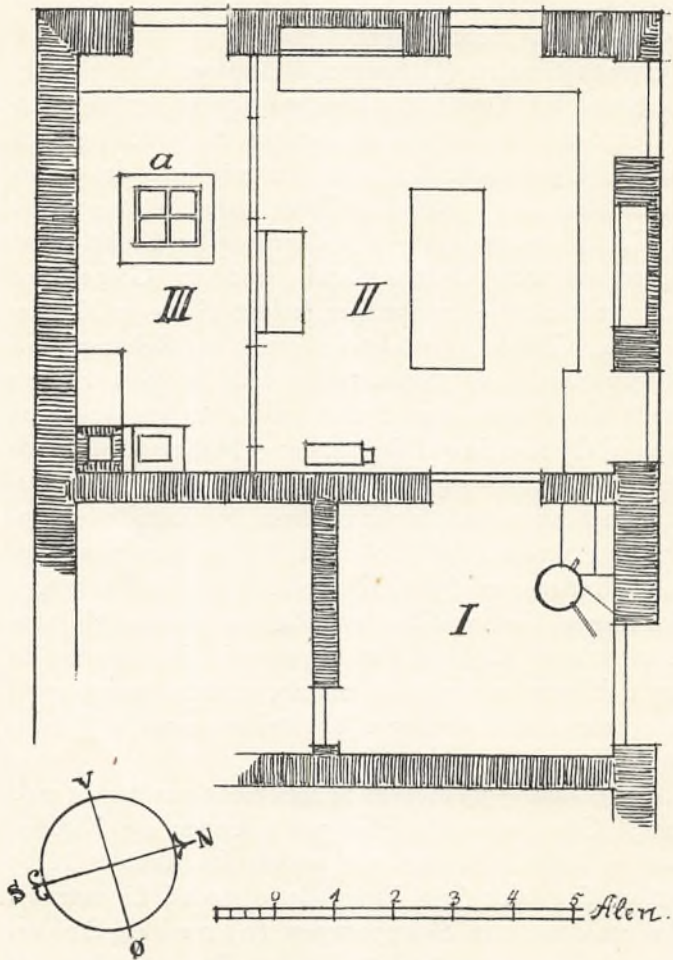
I sine første 12 Aar havde Amtsskolen kun disse 5 Klasseværelser. Men da Elevtallet i 1868 steg til ca. 80, blev det nødvendigt at inddrage Boligen for en ugift Lærer i Nordfløjens øverste Etage (C). Her indrettedes saa et naturhistorisk Lokale, medens Lokale e omdannedes til et almindeligt Klasseværelse.

Der var intet Lærerværelse. I Frikvartererne maatte Lærerne opholde sig i Forkorridoren, hvor de om Vinteren paadrog sig en Masse Gigt. De samledes i Regelen ved Vinduet til højre for Hovedindgangen. Forkorridoren var prydet med to Gibsbuster paa Knægte, forestillende H. C. Ørsted og I. F. Schouw, givne af Orla Lehmann⁽⁵⁾.

Gymnastiksalen (f) brugtes i daarligt Vejr til Opholdssted for Eleverne. »Her stimedede vi om og rejste al den Støv, der havde samlet sig i dette ildelugtende Lokale. Gymnastiksalen staar for mig som det eneste urene Sted i hele Kolding Skole, men det var ogsaa til Gavns væmmeligt —«. I denne, efter Beskrivelsen meget snavsede Gymnastiksal, stod en Galge med Klatreredskeer — to Stænger, kaldet Glatz og Knudestangen, Glatto, Knudetov, samt en Rebstige. Til Galgen stødte en Skraastang, ved hvilken Hesten havde sin Plads. For Enden af Salen var to smaa Rum til Opbevaring af Redsker — Madrasser, Haandvægte, Trækkeov, Sjippetov, Fægtemasker og Kaarder, Svømmeseler m. m. Imellem disse to Rum stod oprindeligt Skolens Talerstol i en Niche, paa hvis Bagside Mindetavlen fra 1732 var anbragt⁽⁶⁾. Paa begge Sidevægge var opstillet en Række gamle Militærgeværer med Bajonet, der brugtes til Eksersits af de større Elever, medens de mindre maatte nøjes med Trægeværer med indlagte Blikstykker, som ved deres Raslen kunde lave Appel.

Legepladsen (g) mellem Skolefløjene var belagt med skarpt Grus, »der rev Hul paa Hænder og Klæder, naar vi faldt«. Pladsen var adskilt fra Rektors Have ved et Træstakit (x). Langs dette stod 6 Lindetræer. Mellem disse var Skolepumpen (h) med en Drikkekop af Blik. »Bag Stakittet inde i Rektors Have (i)

lagde man særligt Mærke til to Ting, et Bergamottræ, der desværre stod saa langt borte, at de nedfaldende Pærer ikke kunde komme os til Gode, og en Marmortavle med Indskriften: *Bekkas*. *Han var en*

tro Hund.« Bekkas var Overlærer Knud Høyers Yndlingshund.

Den søndre Sidefløj var gennembrudt af en Port (l), som førte fra Legepladsen til Rektors private Gaard (n). Ved Siden af denne Port laa Latrinerne, Kasser eller Tønder, der tømtes fra en smal Gang ved Siden af Brændehuset.

Ud mod Kirkestræde eller — som det i sin Tid kaldtes — *Studiestræde* laa en lav, enetages Bygning. I den vestlige Ende — den oprindelige Havestue — fandtes Skolens kemiske Laboratorium⁽⁷⁾, indrettet 1858 ⁽⁰⁾. Før 1858 foregik de kemiske Forsøg i Knud Høyers Køkken. Laboratoriet, hvis Højde var 4 Alen og 2 Tommer, bestod af 3 Rum, I) Vaske rum med Trykpumpe, II) det egentlige Arbejds- og Undervisningslokale (42 □ Alen), III) et mindre Arbejdslokale (21 □ Alen) med aabent Ildsted og en Ventilationsaabning (a) midt paa Gulvet, i Form af en afkortet, firsidet Pyramide, foroven dækket med et oplukkeligt Jernvindue. I Bygningens østre Ende var en Stald (r), i ældre Tid brugt til Rektor Ingerslevs Køer, senere til Knud Høyers Ridehest »Nis«. Ved Bygningens østlige Ende fandtes en Latrin, og ved denne en aaben Mødding (s), i hvilken Pedellen — »Mads« — udtømte Skolens Latrinspande. Fra Kirkestræde førte en Port (t) gennem det halvraadne Plankeværk (z) ind til Rektors Gaard. Skolens Brændehus var i k, Rektors i p.

UNDERVISNINGENS ART OG OMFANG.
STATISTISKE MEDDELELSER.

Den 9. August 1856 havde Kolding Kommunalbestyrelse opslaaet to Embeder for en »Førstelærer, som tillige bliver Skolens Bestyrer, og en Andenlærer«, men det var Forstanderskabet for den nyoprettede Amtsskole, som den 26. September til disse to Embeder indstillede H. C. F. Lassen, Cand. phil., Adjunkt paa Vartpenge, sidst Timelærer ved Odense Katedralskole, og Cand. pharm. Knud Høyer. I deres Kaldsbreve, udstedte 9. Maj 1859, fik de Ansættelse som *Rektor og Overlærer*. De forandrede Titler gav Anledning til latterlige Stridigheder, hvorom mere i anden Sammenhæng. Sammen med den i 1858 ansatte Seminarist, senere Boghandler, Løding virkede de ved Skolen til dens Ophør. I 1857 ansattes Cand. theol. Guldberg, der i 1871 blev kaldet til Præst i Gjøl Sogn i Aalborg Stift, og Cand. phil. Krogsgaard, død 1872. Alle disse blev ansat med Pensionsret i Mod sætning til de efter 1871 ansatte Lærere, Cand. theol. Leth, Cand. theol. Borch, Seminaristerne Holst og Larsen, to theologiske Kandidater, som kun arbejdede ved Skolen nogle faa Maaneder i 1880. Af Gymnastiklærerne med faa Timers ugentlig Undervisning var den bedst kendte Overbetjent Ernst Borck.

I Oktober 1856 anmoder Forstanderskabets Formand, Provst Gad, i et Avertissement om Indmeldelser af Elever i den ny Skole, hvis Maal siges at være at føre Undervisningen frem til Realeksamen, »saaledes at der ogsaa særligt lægges Vægt paa de Lærefag, som maa være vigtige for den velhavende Bondestands opvoksende Sønner, og navnlig med Hensyn til disse vil der ved Undervisningsplanen

sørges for, at der i hver Klasse tilendebringes et fuldstændigt afsluttet Kursus, saa at Elever, der ikke have Lejlighed til at naa det fulde Maal af Kundskaber, hvortil Skolen vil lede, dog med Nytte kunne besøge de enkelte Klasser«.

Lørdag den 15. November prøvedes i Forstanderskabets Nærværelse de til Optagelse anmeldte 26 Elever. Af disse var Halvdelen fra Landet, »ingen under 11 Aar, 6 over 12 Aar, 3 over 14 Aar«; trods en sikkert mild Bedømmelse var disses Karakterer for dansk Stil: 2 g, 2 g?, 4 tg, 3 mdl, 2 slet. De synes alle at være optagne.

I 1858 er Elevtallet i de oprindelige Realklasser samt en i 1857 oprettet Forberedelsesklasse steget til 51 og holder sig mellem 50 og 60 til 1864. Krigen medfører en Nedgang, saa der i 1867 kun er 49 Elever. Derefter stiger Tallet i Spring, til det i 1875 naar 108, og i de efterfølgende Aar til 1880 aldrig synker under 100.

I de første Aar var Landets Elevkontingent større end Byens, f. Eks. i 1860 fra Landet 32 mod 24 indenbys, i 1862 endogsaa 34 udenbys mod 21 indenbys. Til Sommeren 1863 havde Skolen i det hele haft 73 udenbys og 47 indenbys Elever. Efter 1864 forrykkes dette Forhold. I hele Skoleaaret 18⁶⁵/₆₆ havde Skolen haft 43 indenbys og 17 udenbys Elever, i Skoleaaret 18⁶⁷/₆₈ var de tilsvarende Tal 53 og 18. Derefter hæver Tallet paa udenbys Elever sig meget langsomt til omtrent 30 før 1875 og mellem 30 og 40 efter 1875. Ialt var Skolen i hele sin Virketid besøgt af 489 Elever, af hvilke 279 var indenbys og 210 udenbys.

Skolen var en udpræget Klasseskole. Forældrene var Gaardejere, Embedsmænd paa Land og i By, velhavende Købmænd og Haandværkere, medens de

mindre vel stillede Borgere sendte deres Børn i den borgerlige Betalingskole. Skolepengene var forholdsvis høje, der var nogle faa Fripladser, oprindeligt beregnede for Børn af Husmænd, men der ses ikke af Elevfortegnelsen at have været en eneste Husmands-søn i Skolen. Saa blev Fripladserne efterhaanden tilstaaede andre, f. Eks. en Lærers Søn, med den Motivering, at Faderen »ikke var synderligt bedre stillet end en Husmand«.

Efterat der i 1857 var oprettet en 2-aarig Forberedelsesklasse, havde Skolen 4 Klasser, af hvilke de to øverste havde Fællestimer i Naturhistorie, tysk og engelsk Stil, Regning m. m. Det stigende Elevtal medførte en fortsat Klassesdeling, saa der i Skoleaaret 18⁵⁸/₅₉ arbejdedes med 6 Klasser, nemlig 5 foruden Forberedelsesklassen. Men da der kun var 5 Klasselokaler og 5 Lærere, gjordes udstrakt Brug af samlet Undervisning, saa at f. Eks. 1. Klasse undervistes i Naturhistorie og Regning sammen med Forberedelsesklassen, og i Religion, Historie, Geografi, Geometri og Fysik sammen med 2. Klasse. Paa den Maade blev der ikke mange Særtimer tilbage for stakkels 1. Klasse. Efter samme Princip havde 5. og 4. Klasse samlet Undervisning i Tysk, Engelsk, Fransk og Geografi. Den dristigste Kombination var dog Ordningen af Forberedelsesklassens 6 Skrivetimer, af hvilke 3 var sammen med 2. Klasse, 3 med 1. Klasse.

Fællestimeprincippet var et Udslag af vidt drevet økonomisk Administration. Skolens økonomiske Forudsætning var, at den skulde bære sig, og ud fra denne Forudsætning modsatte Skoleraadet sig stigende Udgifter til fast ansatte eller blot Timelærere. Man faar Indtryk af, at Rektor Lassen har arbejdet og spekuleret og slidt for at faa den bedst mulige Læseplan

med de tilstedeværende Lærerkæfter. Selv læste han langt flere Timer, end han var forpligtet til, indtil 34 om Ugen, og opstillede den ene Læseplan efter den anden for at raade Bod paa de vekslende Ulemper. Saa sent som i Aarene 1866—68 er der talrige Fællestimer ogsaa i Læsefagene og i de øverste Klasser. Endelig i 1869 kan han i Programmet meddele, at Skoleraadet har bevilliget de fornødne Pengemidler til Besørgelsen af 28 ugentlige Undervisningstimer ved Timelærere, hvorved det bliver muligt at indskrænke Fællestimerne til Fagene: Skrivning, Tegning, Sang og Gymnastik.

Før sin Ansættelse som Amtsskolens Leder havde Rektor Lassen været ansat ved Odense Katedralskole. Han medbragte herfra Forestillingen om et vist aandeligt Niveau som Forudsætning for Deltagelse i højere Undervisning, men han har hurtigt lært at nedstemme Kravene. Han siger selv i sit første Program, efter Optagelsen af de 26. utvivlsomt mest ganske ukvalificerede Elever, at Udsigterne ikke var de lyseste. Med Undtagelse af fire Elever fra den nedlagte Latin-skole, nogle flinke Børn fra den kort forud ophævede Forberedelsesskole og et Par Landboelever, som havde nydt en taalelig Privatundervisning, havde Flertallet af de 26 en højst mangelfuld Forberedelse, saa at selv Drengene paa 13—14 Aar ikke var i Stand til med nogenlunde Færdighed at læse indenad i en dansk Bog, endsige at nedskrive en kort og meget let Diktat uden en Mængde af de allergroveste Fejl, og hvad de for Resten havde lært, var saa godt som intet.

Rektor Lassen har selvfølgelig været ganske klar over, at mange af disse Elever ikke burde optages. Men han vidste ogsaa, at en Skole skulde have Elever, og at det i de første Aar vilde være uklogt at afvise

de til Optagelse anmeldte Elever. Var de forsømte i enkelte eller i alle Fag, maatte Skolen efter Evne søge at hjælpe dem til at indhente det forsømte. Naar f. Eks. Landbobørn var næsten ude af Stand til at læse indenad, ukendte med de almindeligste grammatiske Begreber, i Religion kun afrettede til at opremse Lærebøgenes Ord, saa maatte der foreløbig til disse Fag gives flere Timer, end der ellers var Plads til paa Læseplanen. Forældrene maatte efterhaanden opdrages til at tilfredsstille rimelige Krav. Som Eksempler paa Forældres Uforstand anfører han, at en Fader mente, at hans Søn ikke behøvede at anskaffe andre Lærebøger end dem, Drengen havde brugt i Landsby-skolen; en anden Fader forlangte, at Lærebøgerne i alle Fag blot skulde bruges til Indenadslæsning, og en tredje mente, at hans Søn kunde have nok af at besøge Skolen 1—3 Maaneder. Efterat det i 1857 var lykkedes ham at faa oprettet en Forberedelsesklasse til Optagelse af »Elever i 8 Aarsalderen, som besidder antagelig Færdighed i Indenadslæsning«, maatte han udtrykkeligt værges sig mod den almindelige Opfattelse, at Alderen var Hovedforudsætningen, og at det andet Krav kunde forstaas efter den allermildeste Fortolkning.

Vanskelighederne øgedes yderligere ved Skolens dobbelte Maal: 1) Realeksamen 2) Kursusundervisning for den velhavende Bondestands Børn til Konfirmationsalderen. Maalet var klart fremsat i de oprindelige Kommissionsforhandlinger, og det var kraftigt understreget i Provst Gads Avertissement om Indmeldelser. Af Forstanderskabets Forhandlingsprotokol fremgaar, at Formaal Nr. 2 laa Amtsskoleraadet i særlig Grad paa Sinde, og det lyder næsten truende, naar Orla Lehmann i en Polemik med C. Berg skriver med fede

Typer: »Gennem sin Bevillingsmyndighed har Skole-
raadet det i sin Magt at sørge for, at Skolen ikke
fjerner sig fra sit folkelige Formaals«. Skolen var en
Amtsskole, den mentes at ville faa flest Elever fra
Landet, til disse skulde der tages særligt Hensyn, Ek-
samenshensynene maatte saa komme i anden Række.
Det er en Tankegang, som strider afgjort mod Nuti-
dens Opfattelse af en Eksamensskoles Opgave, men
ud fra de tilstedeværende Forudsætninger var den
ganske selvfølgelig.

Det hedder da ogsaa allerede paa første Side i
Rektor Lassens første Redegørelse, at Skolens For-
maal foruden at arbejde med Realafgangseksamen som
Maal ogsaa maatte være »at tage særligt Hensyn til
Elever af Landbostanden, der maatte attraa i 2 til 3
Aar at deltage i Undervisningen i Skolens mellemste
Klasser«. Udførligere skriver han herom i Programmet
for 1858: »I næste Skoleaar ville vi, saa vidt de ind-
skrænkede Lokaler og Inventariet tillader det, ved
Kombinationer i Skrivning, Tegning og enkelte andre
Fag søge at vinde Lærerkraft til at skaffe de ældre
Elever af Landbostanden, som indmeldes uden videre
Forkundskaber end dem, Landsbyskolen kan præstere,
saa megen særskilt Undervisning som muligt
Hvad her er ytret, gælder væsenligt de Landbosønner,
som efter Konfirmationen melde sig for at deltage i
Skolens mellemste Klasser«. Det interessanteste i de
sidste Linier, er Ordet »efter«, der viser, at man har
tænkt sig Amtsskolen brugt som en Slags *Efterskole*
i dette Ords nuværende Betydning for Landboernes
Sønner. Det fremgaar ikke af de følgende Programmer,
om det er lykkedes Rektor Lassen ved sine »Kombi-
nationer« og »Læseplaner« at løse den til ham stil-
lede Opgave til hans egen Tilfredshed. Men der er

Grund til at tvivle. Efter Krigen, da Landbobørnenes Tal i Amtsskolen var sunket ned til 17, kommer den samme Tanke frem i en ny Form. Forstanderskabet anmoder Rektor om at udarbejde en Undervisningsplan for særlige »Landboklasser«, et to-aarigt Kursus med praktisk Formaål for konfirmerede Elever af Landbostanden, der ikke ønsker at føres frem til Realfangseksamen. En saadan Undervisning vilde efter Forstanderskabets Mening »fremme Amtsskolens Formaål, nemlig at udbrede Oplysning her i Amtet navnlig blandt dem, som yde størst Bidrag til Amtsskolefondet«. Det af Rektor i Henhold til denne Opfordring udarbejdede Forslag, der foruden Dansk, Skrivning, Regning, Geografi, Fædrelandshistorie ogsaa omfattede geometrisk Tegning, Landmaaling og Naturlære med særligt Hensyn til Agerdyrkningskemi, blev indsendt til Skoleraadets Godkendelse og ændret til »tvende Vinterkursus, altsaa til et halvt Aar for hver Afdeling«. Forudsætningen for Oprettelsen af dette Kursus var dog, at der meldte sig mindst 10 Elever, og Planen blev aldrig bragt til Udførelse, da der første Aar kun meldte sig 6 Deltagere, og næste Aar slet ingen.

Forsøget glippede, og det maatte glippe, da det med de forhaandenværende Lokaler og disponible Lærerkræfter var en afgjort Umulighed samtidig at have Realskoleundervisning, beregnet for hele Aaret, og Højskole- eller Landbrugsskoleundervisning i Vintermaanederne. Selv om Rektor Lassen var en Mester i at »kombinere« Fag til Fællestimer, vilde han have staaet magtesløs overfor denne Opgave.

Som tidligere meddelt, havde Skolen i Stuen kun 5 Undervisningslokaler til sine 6 Elevhold. Trods alle Kombinationer blev det i 1868 paa Grund af Elev-

tallets Stigning umuligt at gennemføre en blot nogenlunde forsvarlig Undervisning, og efter Forstanderskabets Indstilling gav saa Amtsskoleraadet Tilladelse til, at Lærerboligen for en ugift i Nordfløjen inddroges og indrettedes til Klasseværelse og samtidig fysisk-naturhistorisk Lokale, medens den tidligere 5. Klasse i Stuen »forsynedes med nyt Inventarium med Plads til 35 eller højst 40 Elever, saaledes at den, foruden at være Læsestue for en enkelt Klasse, tillige kunde anvendes til Fællestimer i Skrivning, Tegning og Sang«. Man forstaar, at Rektor Lassen ved denne Ordning er blevet fri for meget Besvær og Hovedbrud, og han har utvivlsomt Ret, naar han udtaler, at »Skolen ved denne Forandring har opnaaet et stort Gode, hvis gavnlige Virkninger snart er blevet kendelige saa godt som i alle Retninger«.

Men det var ogsaa sidste Gang, Rektor Lassen opnaaede følelig Forbedring af de indsnævrende og tryk-kende Forhold, hvorunder han arbejdede. Da Skolens Elevtal i 1873 sprang op til 100 og i de følgende Aar holdt sig over dette Tal, viste Lokaler, beregnede til 70 Elever, sig naturligvis ganske utilstrækkelige. Det var dog først i 1877, at han fik Mod til at stille Forslag om »at give Skolen en til Omstændighederne svarende Udvidelse« ved Indretning af to ny Klasse-lokaler og Ansættelse af to ny Lærere. Forslaget blev afvist, skønt Rektor Lassen i sin Motivering havde udtalt, at hvis der ikke skete en Udvidelse, vilde Resultatet blive en fuldstændig Forrykning i Undervisningen. Klasserne var overfyldte. Til de nederste Klasser var Tilgangen stigende. For at skaffe Plads var det nødvendigt at opflytte til de højere Klasser uden Hensyn til Flid og Fremgang og Modenhed. Senere viste sørgelig Erfaring, i hvor høj Grad Rek-

tor Lassen havde haft Ret. Efter Aarsprøven i 1879 egnede ikke en eneste af tredje Klasses 14 Elever sig til Opflytning i fjerde Klasse, saa at de alle blev Oversiddere. Man mærker Bitterheden i Rektor Lassens Udtryk i Programmet fra 1880 om denne Sag, hvor han skriver, at hans Forslag i 1877 »ikke var saa heldigt at finde Amtsraadets Bifald«.

Realafgangseksamen afholdtes første Gang i 1860. Der var sjældent mange Dimittender, en enkelt Gang 6 eller 8, oftest 1 eller 2 eller 3, ialt i de 20 Aar 70, af disse 59, som bestod Realafgangseksamen af højere Grad, 11 Realafgangseksamen af lavere Grad.⁸⁾

KONGEBESØG.

SAMMENLIGNING MELLEM FØR OG NU.

Sent paa Eftermiddagen den 29. September 1858 kom Kong Frederik den Syvende, ledsaget af Grevinde Danner, til Kolding paa Gennemrejse sydfra. Kongen og Dronningen kørte gennem Æresporten i Søndergade til Slottet, hvor de besaa Stutteriet og Ruinerne, dernæst til Realskolen, hvor der var stillet en Række Værelser til Raadighed. Rektorboligen var den Gang en af Byens mest rummelige Lejligheder. Rektor Ingerslev, som i 1844 sammen med Arkitekt Nebelong havde udarbejdet Planerne for den ny Bygning, havde forstaaet at varetage sine egne og fremtidige Rektors Interesser, saa at Kong Christian den Ottende ved sit Besøg i 1847 spøgefuldt, men med en Brod i Spøgen, udtalte, at det var en aldeles fortrinlig Rektorbolig med tilhørende Skole. I Rektor Ingerslevs Tid havde Lejligheden 11 Værelser paa 1. Sal, i Rektor

Lassens Tid tre færre. Efterat Kongen havde givet Kur, var der om Aftenen Taffel i den ny Klubbygning i Høffdinggade, med paafølgende Bal. Byen var illumineret, og efter Ballet lystes Kongen og Dronningen til Realskolen med Fakler.

Det har sikkert været Orla Lehmann, som har faaet den Tanke, at her var en Lejlighed til at kaste Glans over hans kære Amtsskole, som han altid omfattede med den største Interesse. I Programmet for 1858 havde Rektor Lassen med Rette fremhævet, at det fornemmelig var ham, der som Amtsskoledirektionens og Amtsskoleraadets Formand havde virket til en heldig og snarlig Ordning af Skolens Forhold og derved vist, at han med stigende Interesse omfattede den Skole, hvis varme Talsmand han havde været siden dens Oprettelse. At Orla Lehmann var Amtsskolens bedste Støtte blev anerkendt af alle, bl. andet af Berg i nogle Artikler i »Kolding Avis«, men det lykkedes aldrig Lehmann at afvinde Byens Borgere Interesse og Velvilje overfor Skolen. For dem betegnede Amtsskolen paa alle Omraader Tilbagegang i Forhold til den lærde Skole, som endnu var i friskt Minde. Man maatte stadig drage Sammenligninger mellem hvad man havde mistet og hvad man havde faaet. Man havde mistet en Lærdscole, der endda havde været særligt udset til at prøve den ny Gymnasieordning sammen med Metropolitanskolen og Odense Katedralscole, en Skole, der førte sine Disciple til Studentereksamen, saa de kunde studere ved Universitetet. Man havde til Erstatning faaet noget, der hed Realscole, som om nogle Aar skulde dimittere til en Eksamen, man ikke kendte noget nøjere til og ikke estimerede. Man sammenlignede de to Skolers Ledere — den ene Magister og Professor, den anden

forhenværende Timelærer og Cand. phil. — Lærernes Tal, Uddannelse og Kvalifikationer, den 7-klassede Statsskole med Amtsskolens tre 2-aarige Klasser, Undervisningens Art og Omfang i de to Skoler. En anden Sammenligning gjaldt Lærerskolens Indvielse i 1845 og den Maade, hvorpaa Realskolen havde begyndt sin Virksomhed i 1856.

Efterat Skolen i et Aar havde haft lejede Lokaler i Sadelmager Hirths Ejendom i Laasbygade Nr. 45, var den for sin Tid imponerende ny Bygning den 23. Oktober 1845 blevet indviet med megen Højtidelighed. Der var i Forvejen indbudt til denne Fest med et stort Skoleprogram af Rektor, Magister og senere Professor, Ingerslev, indeholdende fyldige og interessante Bidrag til Skolens Historie i ældre og nyere Tid. Paa Indvielsesdagen forkyndte Kirkeklokkernes Ringen, at nu tog Festlighederne sin Begyndelse i Skolens Solennitetssal. En Kantate, forfattet af Overlærer Trojel og arrangeret til Musik af Adjunkt Wittrup, var blevet afsunget før og efter den Tale, i hvilken Ribe Stifts Biskop, Hs. Højvelbaarne Højærværdighed, Herr. Tage Müller, Commandeur af Dannebrog og Dannebrogsmænd, havde udviklet den Betydning, som Idealet har i en velordnet Skole, samt det sande Forhold mellem dettes og Livets Fordringer. Efter Talen havde Biskoppen proklameret Magister Ingerslev som Rektor for Kolding lærde Skole. Efter den højtidelige Indvielse, der havde varet 2½ Time, havde der været en festlig Diner i Rektorboligen for 40 indbudte Honoratiores, ved hvilken Lejlighed der var blevet holdt Taler for Hs. Majestæt Kongen, Universitetsdirektionen, Ephoratet, Forstanderskabet, Rektor, Skolen og dens Fremgang, Arkitekt Nebelong, Lærerne, Kolding By og Disciplene. Der

havde hersket en glad og festlig Stemning ved denne Diner, ligesom ved det Bal, som samme Aften i den »Venskabelige Forening«s Lokale var givet for Skolens Disciple, deres Forældre og saa mange andre, som det var muligt at indbyde, i alt 200 Personer. Ved Bordet havde Rektor udbragt Hs. Majestæt Kongens Skaal og opfordret enhver, som var glad paa denne festlige Aften, til at mindes Glædens Giver, Kongen, og til at bringe ham sin Tak ved varm og hjertelig Deltagelse i Skaalen for »den gode og kærligt-sindede Konge«. Ballet havde varet til Kl. 4 om Morgen. Det vidstes for sikkert, at der til Diner og Bal var bevilget 450 Rdl., og at Udgifterne endda havde været 100 Rdl. mere. Det var, som den kongelige Agent, Jens Peter Wissing, havde skrevet i sit Gavebrev til »Kolding Borgeres Præmielegat« en for Kolding Købstad »uforglemmelig og Lykkelig Dag«, hvorfor ogsaa Belønningerne for Sang og Declamation altid skulde uddeles den 23. Oktober.

Hvor tarveligt stod det ikke til nu i Sammenligning med Fortidens Glans. Amtsskolen var aldrig blevet indviet ved nogen særlig Højtidelighed. En graa Novembermorgen havde den begyndt sin Virksomhed med en Optagelsesprøve, om hvis kummerlige Resultat man kunde læse i Skolens tynde og ret indholdsløse Programmer.

Og Lærds skolen kaldte Minder frem om Kong Christian den Ottendes gentagne Besøg. Der var Besøget den 3. August 1840, da han var blevet budt velkommen paa festlig Vis med Rektor Grønlunds smukke Sang:

Vær hilset Danmarks Christian!
i denne Musers stille Bolig.

Der var Besøget den 14. September 1844, da Kongen var kommet til Kolding for sammen med Rektor

Ingerslev at se paa Byggepladsen. Saa megen Interesse havde Hs. Majestæt for Skolen. Og der var endelig Besøget den 10. September 1847, da Kongen, ledsaget af Dronningen og Kronprinsen, havde opholdt sig 5 $\frac{1}{2}$ Timer paa Skolen, hvor en Suite Værelser i Rektorboligen var stillet til Raadighed. I »Solennitetssalen« var Majestæterne blevet modtagne med en til denne festlige Lejlighed forfattet Sang, samt en Tale af Rektor, »hvorefter Hs. Majestæt henvendte nogle opmuntrende Ord til de forsamlede Disciple«. Derefter havde det behaget Majestæterne at bese samtlige Klasseværelser, Skolens videnskabelige Samlinger o. s. v., »med hvilket Altsammen Hs. Majestæt ytrede sin fuldkomne Tilfredshed«. Efter Inspektionen havde der været Taffel i »Solennitetssalen«, og om Aftenen havde Skolen været pragtfuldt illumineret. Ak ja — der var en Gang.

Saaledes har Borgerskabet tænkt og talt. Det har ikke virket opmuntrende for Skolens Leder og Lærere, og Lehmann, som ønskede at hjælpe, har ment, at nu maatte Skolen have Oprensning. Kongen vilde komme, han vilde som sin Forgænger tage ind i Rektorboligen, han vilde endda overnatte. Hvad skulde der saa være i Vejen for at arrangere en Festlighed i »Solennitetssalen« i Lighed med Festligheden i 1847, og saaledes skaffe Skolen den højtidelige Indvielse, den hidtil havde savnet.

Det hedder udtrykkeligt i »Kolding Avis«, at Orla Lehmann i denne Anledning skænkede Skolen de to Gibsbuster af Schouw og Ørsted, som endnu findes i Bygningens Forhal. I »Solennitetssalen« var alle Gymnastikapparaterne nedtagne, og der var pyntet op med Grønt og Dannebrogslag. Til Festligheden havde en af Skolens Lærere — formodentlig Cand.

theol. Guldberg — digtet en Hyldestsang i Tidens almindelige Jargon. Et af Versene lød saaledes:

Skærm derfor det Sted, hvor i Stilhed med Flid
 Sig Kundskaber Drengen skal finde.
 Sign Skolen i Dag! og i kommende Tid
 Skal Manden velsigne dit Minde.

Verset var en forsigtig, men dog let forstaaelig Henstilling til Kongen om at støtte Amtsskolen. Paa samme Maade, men adskilligt tydeligere havde i 1840 Rektor Grønlund i sin versificerede Velkomsthilsen til Kong Christian den Ottende indflettet følgende Bøn:

Men Pladsen er saa snæver her,
 Og Skolen er saa trang og lille.
 Dog, hvis vor Virken er Dig kjær,
 Og, ædle Konge, hvis Du vilde,
 Da sank det gamle ned i Grus,
 Og der blev rejst et større Hus.

Rektor Grønlunds Bøn havde ikke været forgæves. Fire Aar efter havde Kongen givet sit Minde til Opførelsen af en ny Bygning. Saa var det vel heller ikke utænkeligt, at hans Søn og Efterfølger, den folkekære Frederik, vilde fortsætte Faderens Værk, tilmed da Skolen nu var blevet saa udpræget folkelig.

Sangen var trykt, Velkomsttalen udarbejdet, Salen pyntet, alt var i Orden. »Men desværre«, hedder det i »Kolding Avis«, »blev der ikke noget ud af det hele, da Hs. Majestæts Afrejse foregik tidligere, end man Dagen forud havde ventet her i Byen«. Sangen blev ikke sunget, dens Forfatter maatte nøjes med at »tilstille Hs. Majestæt Eksemplarer«. Det har været en haard Skuffelse baade for Forfatteren og Rektor Lassen og de andre Lærere, at alle Forberedelserne havde været til ingen Nytte, og hele Episoden har givet Byens Borgere Stof til ny Sammenligninger mellem før og nu.

Kongen var borte, paa Vej til Drejensodde, for der at gaa om Bord i Kongeskibet »Slesvig«. Efter hans Bortrejse strømmede Folk i store Masser, baade Byboere og Landboere, til Realskolen for at se de Værelser, som Majestæterne havde beboet. »Hele Dagen har man strømmet ud og ind, og især have nogle ældre Landboere med synlig Interesse betragtet de Genstande, som have været i umiddelbar Berøring med Kongens Person«.

For Realskolen fik Besøget dog eet Resultat, idet Kongen før sin Afrejse udnævnte Rektor Lassen til Professor. Konsul Grau havde sikkert Ret, naar han udtalte, at det var Lehmann, som havde sat denne Udnævnelse igennem. Efter 1846 havde »Professoren« været Rektor Ingerslevs almindelige Benævnelse, og Lehmann har ønsket at skaffe Realskolens Leder samme Rang og dermed følgende Anseelse. Mange smilede baade ad Titlen og Anledningen, men Titlen trængte igennem. Den blev for Fremtiden Rektor Lassens officielle Benævnelse og omgav ham med en vis Glorie af Ophøjethed og Lærdom⁽⁹⁾.

SKOLEN I 1864.

Den 18. Februar 1864 rykkede Preusserne ind i Kolding. Der var nu gaaet 15 Aar, siden General Bonin havde holdt Taffel i Lærdskolens Gymnastiksal, medens hans Musikkorps spillede »Schleswig-Holstein meerumschlungen« i Skolegaarden. Klasselokalerne og Dele af Rektorboligen havde til forskellige Tider været beslaglagt til Allarmhus for 200 Soldater eller til Lazaret. Officererne havde indrettet to af

Klasseværelserne til »Casino«, hvortil der var rekvireret Spilleborde i Byen. De urolige Gæster havde støjet og tumlet og kastet Borde og Bænke ovenpaa hinanden. Fra Skolens Samlinger var fjernet eller »laant« baade Kort og andet Undervisningsmateriel, uden senere Tilbagelevering eller Erstatning. Undervisningen havde til Tider været umuliggjort, til Tider gennemført under de største Vanskeligheder, da »vi læste, omringede af ca. 2000 Mand fjendtlige Tropper, igennem (tildels over) hvilke, imedens de laa paa Jorden, vore Disciple maatte finde Vej til Skolen«. Rektor Lassen havde læst herom i Rektor Ingerslevs Skildring¹⁰), han vidste, hvad der var i Vente, og var forberedt paa det værste, bl. a. en Gentagelse af Bombardementet 23. April 1849, da Skolen var blevet ramt af 6 Kanonkugler.

Af Skolens Elever mødte den 18. Februar kun 30 til Undervisning. Nogle var flygtede med deres Forældre, Landboerne nordpaa holdt deres Børn hjemme, de nærmestboende sydpaa, særligt i Vonsild, kunde ikke komme gennem den fjendtlige Forpostkæde.

Af Rektor Lassens Bolig toges straks den 18. Februar 7, af Overlærer Høyers Lejlighed 3 Værelser til Kvarter for 6 Officerer med deres Oppassere. Pladsen foran Skolen fyldtes hurtigt med Militærvogne, Ægtvogne og Soldater af alle Vaabenarter. De overordnede preussiske Embedsmænd lovede, at man kun i yderste Nød vilde lægge Beslag paa Klasseværelserne, og at i hvert Fald Skolens Samlinger skulde blive skaanede.

Tyske Batterier var opplantede Syd for Byen, bestemte til at skyde Byen i Brand, hvis der foretoges et Angreb fra Nord. Søndag den 21. Februar gik hen under Frygt, men Angrebet nordfra kom ikke. I de

nærmeste Dage derefter begyndte Officerer, Læger og »Intendanturmennesker« at »snuse omkring i Bygningen«, og hyppigt blev Rektor kaldt ud fra sin Undervisning for at besvare deres Forespørgsler. Om Eftermiddagen den 7. Marts kom der Ordre om at modtage 200 Mand i Klasseværelserne og Gymnastiksalen, og den givne Frist var saa kort, at der kun blev givet Tid til at faa selve Undervisningsapparaterne ud af Klasserne, medens det var umuligt at faa Borde og Bænke flyttet. Faa Timer efter myldrede de preussiske Soldater ind i Lokalerne. De, der var trætte og udmattede, indrettede sig straks paa bedste Maade omkring i Klasserne, medens en stor Mængde strømmede ned i Gymnastiksalen og begyndte at danse til Musik af Piber og Trommer. Officererne søgte ovenpaa i Rektorboligen. Hvad der fandtes i Brændehusene kastedes ud i Gaarden for at skaffe Plads til Hestene. Heste blev ogsaa opstaldede i den store lukkede Portgang, saa at man kun med stort Besvær kunde komme ud og ind af Bygningen, da de andre Indgange var spærrede af Soldater. Efterhaanden sammenslæbtes Halm til Sengelejer i uhyre Masser baade i Klasserne og Beboelsesværelserne.

Natten mellem den 7. og 8. Marts fandt en almindelig Fremrykning mod Nord Sted. Om Morgenen den 8. Marts var hele Sværmen forsvundet, og kun nogle af de tidligere indkvarterede Officerer tilbage. Men kort efter indløb Melding om, at alle Skolelokaler, med Undtagelse af den fysisk-naturhistoriske Klasse i Stuen, skulde tages til Magasin og Vagtstue. Alt Inventarium blev derfor endnu samme Dag flyttet over i Kirken og kom saaledes heldigvis under Tag. Ellers vilde det rimeligvis have delt Skæbne med et næsten helt nyt Klasseinventarium, som ikke endnu

var taget i Brug, og som man ikke havde faaet flyttet. Dette Inventarium blev af Østerigerne hugget itu og brugt til Brændsel, og Skolen fik aldrig Erstatning.

Foreløbig var altsaa al Undervisning i Skolens Lokaler umuliggjort. Undervisning med indskrænket Timetal i Lærernes private Boliger ordnedes efter fire Dages Forløb.

Paa samme Tid rasede i et Par Døgn en orkanagtig Storm, som anrettede betydelig Ødelæggelse ogsaa paa Skolebygningen, hvor flere Porte og nogle Stykker Hegn styrtede ned og blev knuste, fordi der overalt skulde staa aabent baade Dag og Nat. Den saaledes foraarsagede Skade var dog af forholdsvis mindre Betydning i Sammenligning med den Ødelæggelse, som anrettedes rundt om paa Bygningens Mur- og Træværk, da Fjendens svære Proviantvogne senere kørte ind, hvor der ikke var Kørevej »og tilvisse ikke fore med Lempe«.

Da Preusserne den 19. Marts rykkede mod Nord og afløstes af Østerigerne, blev hele Skolebygningen taget til Lazaret, med Undtagelse af tre smaa Værelser i Overlærer Høyers Lejlighed, Rektors Biblioteksværelse og et lille Kammer, samt Skolens Bibliotekslokale, hvorhen alt Bohave maatte flyttes, og som, efter at være afspærret, blev aldeles utilgængeligt i den øvrige Tid af Okkupationen. Endogsaa den fysisk-naturhistoriske Klasse maatte afgives til Opbevaringssted for de syge Soldaters Tornystre, Geværer og en Del Uldtæpper. Rektor Lassen var ikke lidt bange for, at »de noget fingernemme Østerigere ikke skulde have respekteret de lukkede Skabe«, men intet savnedes, da Lazarettet rømmedes den 9. Oktober. Der var i hele Bygningen anbragt 93 Senge, som i lang

Tid saa godt som udelukkende var belagt med Tyfus-, Lunge- og Øjenpatienter⁽¹¹⁾.

Efterat Lazarettet var flyttet i Oktober, blev Bygningen indrettet til Kaserne for 140 Mand. Denne Ordning medførte det Gode, at Overlærer Høyer, ved at blive aldeles fri for Indkvartering, kunde overlade Skolen to større og et mindre Værelse, som i Forbindelse med Rektors Værelse og det kemiske Laboratorium muliggjorde at have alle Eleverne samlede i Skolebygningen. Selv om enkelte Fag maatte opgives af Mangel paa tilstrækkelig Plads, opnaaedes der dog ved denne Ordning, at Elevernes Vandring mellem Timerne fra Lærer til Lærer aldeles kunde ophøre.

»Endelig slog da Befrielsens Time. Den sidste Afdeling Preussere forlod Skolebygningen den 25. November, og vi kunde saa begynde at træffe Foranstaltninger til at faa den anrettede Skade istandsat, det vil sige, at faa omtrent *alt* fornyet, som Fjenden havde haft i Brug. Her er ikke Stedet til at skildre Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Den, som ikke selv har set den, vil vanskeligt kunne gøre sig endog kun tilnærmelsesvis en Forestilling om den Vandalisme, og det Svineri, som Soldater af den store Nation, Kulturens Bærere (!) kunne tillade sig«.

Selvfølgelig havde Undervisningen lidt særdeles meget. I Sommeren 1864 afholdtes hverken Aars- eller Afgangseksamen. Elevtallet var sunket stærkt, særligt ved Udmeldelse af udenbys Elever i Konfirmationsalderen. Ved Udgangen af Skoleaaret 18⁶³/₆₄ havde Skolen kun 37 Elever, og først efter Nytaar 1865 bliver der igen Tilgang af ny Elever⁽¹²⁾.

PROFESSOR LASSEN.

Hans Christian Funch Lassen, Amtsskolens Rektor i hele dens Virketid, var født i Næstved 6. Juli 1803, blev Student 1820, begyndte med at studere Teologi og semitiske Sprog, maatte ved Faderens Død afbryde sine Studier, var i Aarene 1827—30 Lærer ved det von Westenske Institut i København, Adjunkt ved Nyborg lærde Skole fra 1830 til dens Nedlæggelse i 1839, fra 1840 Medbestyrer og senere Enebestyrer for Odense Realskole. Da denne ophørte i 1855, blev han ansat, foreløbigt som Tilmelærer, ved Odense Katedralskole, til han i September 1856 blev udnævnt til Bestyrer af »Vejle Amts højere Realskole i Kolding«.

Som tidligere meddelt, var Embedet opslaaet for en »Førstelærer«, i Forstanderskabets Protokol kaldes han i de første Aar »Skolebestyrer«, i Kaldsbrevet »Rektor«, hvilken Benævnelse fra den Tid anvendes i Forhandlingsprotokollen, indtil ogsaa denne Titel fortrænges af »Professor«. Paa Skolen hed han altid i Tiltale »Professoren«, i Omtale kaldte Eleverne ham »Gamle Mis«. Hvorfor, vidste ingen. »Maaske kunde hans Ansigts Omkreds ganske svagt minde om et Kattehoveds Konturer«, maaske var det paa Grund af Øjnene, »et Par graa, skrækindjagende Øjne, der plud-

seligt stirrede paa mig« (det er en lille Dreng paa sin første Skoledag, der bruger dette Udtryk). Han var i Tredserne en pæn gammel Mand, lignede noget en Provst. Han gik altid med sort Silkekalot. Hans Ansigt var glat barberet, en Krans af kort, hvidt Skæg indrammede Hage og Kæber. Hans Næse var bred og noget skæv, Munden stor, Udtrykket godmodigt sarkastisk. Kroppen var stærkt bygget, bredskuldret. Han var under Middelhøjde, Holdningen dukket. Hans Bevægelser var raske og livlige, Fødderne gik som Trommestikker. Hans Paaklædning var altid ula-stelig, en lang, graa, velbørstet og pletfri Jakke eller Frakke, dobbeltraded Vest og gammeldags Klapbukser. Han saa bedst ud i sin daglige Dragt; naar han ved Translokationen og Skoleballerne optraadte i Kjole, gjorde han et indsnøret og forpint Indtryk. Hans Støvlers kinnede, som om de aldrig kom paa Gaden, og havde altid Knirkelæder i Saalerne. Derfor kunde man i lang Afstand høre »gamle Mis« nærme sig. Han gik oftest med sit Nøglebundt i Haanden — »aldrig har jeg set saa blanke Nøgler«, — og de raslede travlt under hans ilfærdige Gang.

Efter sin Hustrus Død i 1861 levede han alene med en ugift Datter i den store Rektorbolig, og der kunde man altid træffe ham i Studereværelset med de mange fyldte Reoler — c. 3000 Bind —, som han kun forlod for at gaa ned i Klasserne eller for at løbe sig en lille Tur om Eftermiddagen, til Estrups Boglade i Helligkorsgade eller Bogbinder Petersen i Adelgade, undertiden »om Havnen«, hvad der vel kunde tage c. 20 Minutter med hans Trav.

Han levede som en Munk i sin Celle, optaget af Stileretning, Udarbejdelsen af sine mange tyske, engelske og franske Skolebøger — i alt mindst 16 — og Læs-

ning. Bøger var hans Lidenskab. Han deltog ikke i Selskabslivet. Ingen kom i hans Hus. I de første Aar optræder han en enkelt Gang ved et fredsommeligt politisk Møde — han var nationalliberal, — i nogle Aar var han Medlem af Skolekommissionen, een Gang nævnes det, at han har holdt et kulturhistorisk Foredrag i »Folkeforeningen for Kolding og Omegn«, men han undslaar sig i 1862 under Henvisning til sine Forretninger for at indtræde i Bestyrelsen for den nystiftede Forening af Haandværkere og Industridrivende. Efter 1861 trækker han sig mere og mere ud af al udvortes Virksomhed, i 1864 er han ikke længere Medlem af Skolekommissionen, og derefter nævnes hans Navn aldrig i Byens offentlige Liv. Fra den Tid var hans Eneboertilværelse gennemført. Det er mærkeligt, at den legemssvære Mand kunde udholde det stillesiddende Liv. Han fejlede dog aldrig noget og bevarede sin Arbejdskraft usvækket endnu, efterat han var blevet 70 Aar. Der var dem, der paastod, at han savede og huggede sit eget Brænde for Motionens Skyld, men i hvert Fald havde aldrig nogen af Eleverne set ham i Brændehuset. Derimod indbandt han selv mange af sine Bøger og var flink til at snedkerere. I Museet paa Koldinghus beundrer alle Skolepiger det Dukkehus, som han i sin Tid havde lavet til sine Børn af sammenklistrede Stilebogsbind og Trærammer, en Fremstilling af et Borgerhjem i Halvtredserne med Møbler og Familiebilleder paa de tapetserede Vægge.

En Elev, der i 5 Aar i Pausen Kl. 12—1 spiste sin medbragte Mad ved Professorens Bord, fortæller: »I den rummelige Spisestue, som aldrig blev opvarmet og derfor var bitterlig kold om Vinteren, stod midt paa Gulvet et rundt Bord, dækket til to Personer, Professoren og hans Datter. Min Plads var til højre

for Professoren og lige over for Frk. Ida. Aaret rundt stod ved Professorens Kuvert en Assiet med Stegefedt, en anden med Tyttebær, desuden Brød, Smør og Ost, sjældent mere. Der blev aldrig talt et Ord ved Bordet. Jeg mindes i de 5 Aar kun een Gang, da der blev sagt noget. Det indtraf, efterat min yngre Broder var blevet min Bordfælle. En Dag forekom Tavsheden os begge saa komisk, at vi ikke kunde tilbageholde en undertrykt Fnisen. For første og eneste Gang i de 5 Aar talte Professoren. Han spurgte os, om vi ikke kunde holde Bordskik! Alvoren sejrede og blev bevaret til den sidste Frokosttime«.

»Naar jeg om Eftermiddagen kom op til ham for at læse Latin«, fortæller en anden, »sad han gerne og rettede Stile. Jeg satte mig da stille hen i Sofaen paa den anden Side af Skrivebordet og ventede. Der kunde da være en saadan Tavshed i den store Stue, at Pennens Kradsen i Stilebøgerne lød helt larmende«.

Rektor Lassen mødte aldrig i sin Klasse før et Par Minutter efter Frikvarterets Slutning, ikke af Mangel paa Præcision, men fordi han ved hver Undervisningstimes Begyndelse gik rundt til alle Klasser for at efterse, om Arbejdet var i Gang. Var der paa hans Inspektionsrunde Uro i en lærerløs Klasse, bankede han med Pibespidsen af sin halvlange Merskummer paa Ruden i Døren, og bag Glasset saa Eleverne Kalotten og Halvdelen af Ansigtet med de alvorlige, stirrende Øjne. Naar alt var i Orden Skolen over, gik han ind i sin egen Klasse, knirkede rask op til Katedret og satte sig med et Plump i den brede Læderskinds Lærerstol. »Han flyttede ikke paa Stolen, inden han satte sig, hvilket jeg en Gang overbeviste mig om ved at anbringe Stolen paa Nøddeskaller. Da »Mis« kom, satte han sig med et Plump, Skallerne splintredes, og

den gamle Professor røg til Vejrs«. Efter at have sat sig til Rette i Stolen »plejede han at tage et meget stort Lommetørklæde af Farve som et »fransk Shawl« frem af Baglommen, pudse Næsen paa en bestemt Maade, folde Lommetørklædet regelmæssigt sammen og lægge det paa Katedret foran sig. Hvorefter Undervisningen begyndte«.

Medens de fast ansatte Lærere havde 29—30 ugentlige Undervisningstimer, læste Rektor Lassen ofte indtil 34. Fra 1867 havde han regelmæssigt 29 ugentlige Timer, foruden 5 Timer i Latin efter Skoletid for Elever, der skulde forberedes til Latinskoler eller som vordende Farmaceuter have en Tillægseksamen i Latin. Han tog ikke selv Betalingen for disse Timer, men anvendte Pengene til Biblioteket. Forstanderskabet, der ellers var meget økonomisk anlagt, ønskede at skaffe ham nogen Lettelse i hans store Arbejde paa Skolen og opfordrede ham til at tage færre Undervisningstimer, men det vilde han ikke høre Tale om.

Han underviste i Tysk, Engelsk, Fransk, desuden i de lavere Klasser i Religion og Historie. Medens hans Historieundervisning ikke synes at have gjort noget stærkt Indtryk paa hans Elever, er alle enige om at prise hans Religionsundervisning som i høj Grad fornøjelig og interessevækkende. Professor Lassen var en from Mand, en flittig Kirkegænger, utvivlsomt paavirket af Grundtvig. Af økonomiske Grunde havde han maattet opgive det teologiske og semitiske Studium, der nu kom ham til Nytte som Religionslærer. »Noget saa interessant som hans Undervisning i Religion havde jeg den Gang ikke oplevet. Interessant, men sikkert ganske bagvendt. Den Religionsundervisning, han præsterede, har unægteligt i senere Aar staaet for mig som noget af det underligste, jeg

har været ude for. At gøre Religionstimen til noget i Retning af en Andagtsstund var den gamle Mand saa fjernt som muligt. Han vilde lære os noget, og han lærte os i Virkeligheden en hel Del . . . om, hvorledes Jødernes Tempel var indrettet, hvorledes Pagtens Ark saa ud, hvilke Klæder Ypperstepræsten var iført o. s. v. Han slæbte store engelske Værker ned fra sit righoldige Bibliotek og viste os Billeder deri; han tegnede paa Tavlen Grundplanen af det Tempel, Jøderne drog om i Ørkenen med. Hans Undervisning i Religion var altsaa mest af alt et Kursus i gammel-jødisk Arkæologi, men underholdende var den, og nu, mange Aar efter, da jeg har glemt saa meget andet af min Børnelærdom, har jeg en temmelig ud-tømmende Forestilling om, hvorledes der saa ud i Forgaarden, det hellige, og det allerhelligste, og en svag Anelse om, hvorledes den jødiske Ypperstepræst gik klædt«.

Meget modstridende er Beretningerne om hans Sprogundervisning. Hans Læsebøger i Engelsk og Fransk roses af nogle for deres Livlighed og karakteriseres som fortrinlige efter Datidens Forhold. »Navnlig staar de engelske for mig som udmærkede: lette, underholdende og praktiske. Gamle Lassen kendte »Household Words« ud og ind og havde plyndret dem grundigt til Brug for sine Dreng«. Andre kritiserer Bøgerne, fordi de indeholdt mange danske Eventyr og Fortællinger, oversatte til det fremmede Sprog. Da en væsentlig Del af Undervisningen bestod i Oversættelse til Dansk, blev Følgen, at Eleverne lærte de danske Fortællinger udenad og klarede sig med en nogenlunde god Oversættelse.

Ogsaa med Hensyn til Grammatikundervisningen er Meningerne delte. »Selv var han vist en udmærket

Grammatiker, men os plagede han ikke med Grammatik« siger en af hans Beundrere. Men ganske omvendt udtaler en anden sig: »I Grammatik kunde jeg alle Remser paa Fingrene, men havde ikke Begreb om, hvorledes de skulde anvendes. Følgen heraf var, at mine Stile gennemsnitlig fik Karakteren »Slet«, en enkelt Gang kom jeg hjem med en fransk Stil, der havde indbragt mig fire Nuller, skrevne paa Rektors ejendommelige Maade, cirkelrunde, med en Prik i Midten«. Det stemmer godt med denne Udtalelse, naar det i en tredje Skildring hedder: »Min Opfattelse af ham som Pædagog er, at han var mere »Hører« end Lærer. Jeg synes f. Eks., at han hørte os mere i Grammatik, end han lærte os at anvende den. Dog var hans Undervisning efter den Tids Begreber god, men meget tør«.

I een Henseende er alle enige, nemlig med Hensyn til Rektor Lassens Udtale af de fremmede Sprog. »Han havde selv lært sig de fremmede Sprog, og hans Udtale af Fransk og Engelsk var rent ud forfærdelig. Ikke nok med, at han til de fremmede Sprog overførte hele den danske Betoning, med Stødtone og danske Klange, men ogsaa paa anden Vis behandlede han de stakkels fremmede Sprog med udsøgt Grusomhed. Han havde visse Udtaleregler, som han gik efter, og disse Regler adskilte sig fra Grammatikens andre derved, at de ingen Undtagelser kendte. Paa Fransk udtaltes »en« altid »ang«, derfor hed »bien« efter de lassenske Regler »bjang«. Paa Engelsk skulde Bogstavforbindelsen »ow« over alt udtales »oh«, derfor kom »how« til at lyde »hoh«. Engelsk »u« maatte for ingen Pris udtales med ø-Lyd. »Det hedder inte »bøt«, det hedder »but«, indprentede den gamle Professor os med lige saa stor Iver som den, hvormed

han lærte os, at »det hedder inte »Øvropa«, men »Ævropa«. »Du siger vel inte at »løvne« eller at »røvne«.«

For Nutidsøren lyder dette ret uhyggeligt. Maaske er Meddelelsen noget karrikeret, den gendrives ikke af Professor Lassens engelske og franske Skolebøger, der helt mangler Udtalebetegnelse. Men man maa ikke glemme, at i hvert Fald for Engelsks Vedkommende var Udtalen for ca. 60 Aar siden i Danmark næsten altid græsselig. Man læste den Gang Engelsk, men man talte det ikke. Udtalen var noget ganske underordnet. Naar Madvig fik læst engelske Bøger op, maatte Op-læseren værsgo' udtale »I« som langt dansk i. Dette er ingen Undskyldning for Professor Lassens Udtale, naar han paatog sig at undervise i Sproget, men en Forklaring. Trods al Kritik har han utvivlsomt haft gode Kundskaber i alle de 3 Sprog, baade grammatikalsk og leksikalsk, været meget belæst og for sin Tid en god Lærer. Ved Realafgangseksamen fik hans Elever gennemgaaende smukke Karakterer. Han forstod at vække de dygtigste Elevers Læselyst, saa de paa egen Haand læste Bøger i de fremmede Sprog. »For mit eget Vedkommende bar hans Undervisning saa god Frugt, at jeg allerede i min Skoletid paa egen Haand begyndte at læse engelske Bøger og derved vandt en Færdighed i dette Sprog, som har skaffet mig mange lykkelige Timer. Selv havde han et rigt Udvalg af engelske Forfattere, og det var ham en stor Glæde at laane mig de Bøger, som jeg ønskede. En Gang, da jeg bad om Fieldings berømte »Tom Jones«, bemærkede han dog, da han gav mig den: »Du vil finde den noget holbergske.«

Rektor Lassen var en for sin Tid meget human og mild Lærer og Skoleleder. Han var ikke pryglelysten

og ikke slem til at bruge Skældsord. Hans værste Udtryk, naar han blev vred, var »din Esel« med et knivskarpt langt e, til daglig forstod han at oprettholde Ro og Orden med sin Pibespids, sine Øjne og et formanende Ord. Utvivlsomt var Elevernes Respekt for ham større end deres Kærlighed paa Grund af hans tilbageholdne Væsen. Der var dem, som savnede den Imødekommenhed og Forstaaelse, som vinder særligt de yngre Elevers Hjerter. Han talte sjældent til dem privat og kun om, hvad der angik Skolen og Undervisningen. Men de havde en vis tryk Tillid til ham, de vidste, at deres Ve og Vel var hans højeste Interesse, at han elskede Skolen over alt, at han i Ferien længtes efter sine »Drenge«, og at han ogsaa efter deres Bortgang fra Skolen fulgte dem paa deres Livsbane og samvittighedsfuldt optegnede deres Forhold i sin Elevprotokol.

Hans Ledelse af Skolen var fra alle Sider Genstand for Ros og Anerkendelse. Der har næppe i samtlige 24 Aar været et eneste personligt Angreb paa ham i Bladene. Forstanderskabet behandlede ham, som det ses af Forhandlingsprotokollen og Kopibogen, altid med udsøgt Høflighed og Hensynsfuldhed og nærrede fuld Tillid til ham i alle Henseender. I en Skrivelse fra Forstanderskabet til Skoleraadet fremhæves »den udmærkede Duelighed, levende Nidkærhed og rige Erfaring, hvormed Rektor Lassen udfylder sin Plads som Skolens Styrer«. Og Anerkendelsen fik ikke blot Udtryk i Ord. Det er tidligere meddelt, at Forstanderskabet, som ellers var meget nøjeregnende i Pengesager, opfordrede ham til at opgive nogle af sine alt for mange Timer. En anden Gang indstillede Forstanderskabet ham, uden at der forelaa nogen Ansøgning fra hans Side, til en ret stor Lønforhøjelse, og

Skoleraadet fulgte dette Forslag om en Merudgift, noget som Skoleraadet sjældent gjorde. Da Skoleraadet nogle Aar i Træk havde nedsat den aarlige Bevilling til Inventarium med 50 Rdl., henstillede Forstanderskabet — ogsaa denne Gang med godt Resultat —, at man igen skulde sætte Beløbet op, under Hensyntagen til, at Rektor Lassen gav Penge, som han tjente ved Privatundervisning, til Biblioteket. »Kolding Avis« var sikkert et Udtryk for den almindelige Opfattelse, da den ved hans 50 Aars Lærerjubilæum skrev, at »endnu den Dag i Dag udfører den 76-aarige Mand sin Lærergerning med en Nidkærhed, en Iver og en Trofasthed, som har erhvervet ham alles Agtelse«.

Den samme Anerkendelse lyser frem af tidligere Elevers Udtalelser. »At have en dygtig Rektor føles af alle i Skolen som en Velsignelse, selv om det kun mærkes instinktivt. Der bliver Orden, Ro, Lydighed. Saaledes var det i min Tid i Amtsskolen. Rektor Lassens Personlighed indgød af sig selv Respekt, men ikke nogen Trældomsfrygt. Han mødte Drengene med Tillid og Kærlighed, og var ikke herskesyg, smaalig eller mistænksom«. Eller: »Aldrig har jeg set Mage til den Orden, der i Professor Lassens Tid herskede i Kolding Skole, »Vejle Amts højere Realskole«, som vi smaa Hanekyllinger kaldte den, naar vi rigtigt skulde vigte os. Orden i stort som i smaat. Intet fik Lov til at ligge og flyde, alt havde sin bestemte Plads. Blækhusene var rene, Vandkaraffen og Glasset henne paa Hylden skinnede, som var de rensede med Æggeskaller hver eneste Dag. Inventariet blev godt vedligeholdt; hvad der var gaaet i Stykker den ene Dag var altid erstattet eller repareret den næste. Vi troede, at Professoren selv besørgede det hele«. Endnu stærkere Lovord bruges af en Elev fra

Midten af Halvfjerdserne: »Hans Overlegenhed i den Verden, der hed »Vejle Amts højere Realskole« var ubestridelig og ubestridt. Gamle Lassen var en Autoritet, og han var det, fordi han var en Personlighed. Fra ham bredte sig nedefter gennem Lærerne til Eleverne en Disciplin, som ikke hvilede paa Strenghed, men paa dette selvfølgelig, at der i en Skole, som styredes af ham, maatte være Orden, Orden som i hans eget Liv. Ligesom der var Orden og Klarhed i hans Tankegang og Redelighed i hans Sind, saaledes maatte der i Skolens hele Aand være noget retlinjet og hæderligt, det kunde slet ikke være andet«. Professor Lassen var den Gang 70 Aar. Det kan ikke undre, at han i de sidste Aar før 1880 i ringere Grad magtede Opgaven, især da Vanskelighederne voksede — stigende Elevtal, Lærerskifter, Utilfredshed i Byen med Amtsskolens hele Forhold. Alderen gjorde sig efterhaanden gældende ogsaa hos denne stærke Mand. »Jeg har bevaret en Følelse af«, skriver en Elev, der gik i Skolen fra 1878—80, og som i øvrigt sætter megen Pris paa sin gamle Rektor og Lærer, »at Professor Lassen vilde overkomme for meget selv. Han maa have været myreflittig. Men at styre en Skole i alle dens Enkeltheder, tagende sig af de mindste Bagateller, mange Timers Undervisning med mange Stile at rette, maatte blive for stor en Byrde for en gammel og efterhaanden svagelig Mand. Respekten for ham var ogsaa i kendelig Aftagen«. Skildringen er vist rigtig nok og let forstaaelig, naar man erindrere, at Rektor Lassen i 1878 blev 75 Aar.

Den 3. Februar 1880 fejrede Professor Lassen sit 50 Aars Jubilæum som Lærer, og han var den Dag Genstand for megen Opmærksomhed og Hyldest fra alle Sider. Hvad der glædede ham mest var en Adresse

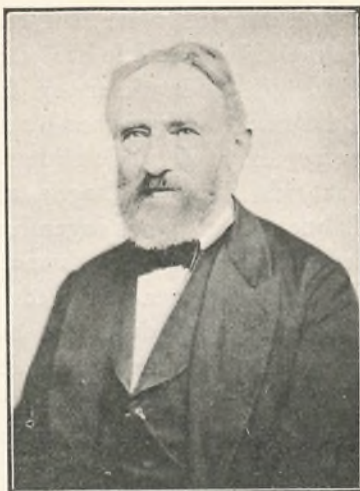
fra ældre Elever, forfattet af Redaktør Bertel Møller, ledsaget af en Sum Penge til Oprettelsen af »Professor H. C. F. Lassens Legat«, som nu er knyttet til »Kolding højere Almenskole«, og hvis Renter aarligt uddeles til en flittig Elev i de øverste Klasser. Derimod havde han afslaaet en Indbydelse til et Feste maaltid. Til Erstatning holdt en Kreds af hans »gamle Dreng« i København en stilfuld Fest, ved hvilken en Kantate til hans Ære blev afsunget.

I Maj 1880 udnævntes Professor Lassen til Ridder af Dannebrog. Den 30. Juni var hans sidste Dag som Lærer og Rektor. Han overlevede kun i $\frac{5}{4}$ Aar Amtsskolens Nedlæggelse. Hans virksomme Liv afsluttedes med en langvarig Sygdom, ledsaget af svære Smerter, som han bar med stor Taalmodighed. Han døde i Kolding den 28. September 1881. I »Kolding Latin- og Realskole«s Program for 1882 gav Karl Theisen, denne Skoles Bestyrer, ham følgende, sande Eftermæle: »Alle, der har kendt den afdøde i hans Manddoms kraftige Aar, er enige i, at han saa vel var en særdeles kundskabsrig Mand som en kyndig Pædagog og nidkær Lærer, der fuldstændigt gik op i sin Gerning, og hvis Tanker tidligt og sent dvælede ved Skolen¹³⁾.

KNUD HØYER.

Knud Nicolai Høyer, Skolens Overlærer — oprindeligt »Andenlærer« — var født i Lyngby paa Mols 10. Juli 1819. Hans Fader var Andenlærer ved det derværende Seminarium, senere Præst paa Sjælland. Efter i 1840 at have taget farmaceutisk Eksamen med Laud var Knud Høyer først Provisor paa et Apotek

i Sønderjylland, dernæst Lærer ved Landvæsenstinstitutet »Hoffmannsgave« paa Fyn. Han studerede saa Kemi ved den polytekniske Lærestalt i København, hvor han tog første Del af polyteknisk Eksamen, og virkede i nogle Aar i Hovedstaden som Lærer og Manuduktør, til han i 1856 fik Ansættelse ved Amtsskolen med Fysik, Matematik og Regning som Fag. Han boede i Stueetagen i Skolens søndre Fløj, som var indrettet til Lejlighed, og ægtede i 1859 Rektor Lassens ældste Datter, Hansine Dorthea, en elskværdig Dame, der havde samme, kloge, rare, lidt sarkastiske Ansigt som Faderen. Ægteskabet var barnløst, men Hjemmet oplivedes dels ved Drengene, der var sat i Pension hos dem, og som vist nok havde det særdeles godt, dels ved en stor Høsehund »Bekkas«, der blev elsket som en Søn og efter sin Død hædret med en Marmorplade i Rektorhaven.

Knud Høyer.

Han var — Skildringen er fra Halvfjerdserne — en ret høj Mand med et markeret Ansigt, paa hvis Høgenæse red et Par Lorgnetter. Der kunde være noget af en Vildmands Udtryk i Ansigtet med det store, hvide Skæg, buskede Øjenbryn og strittende, hvidt Haar, undertiden dækket af en temmelig høj, broderet, grøn Kalot. Som Regel gik han med en blød, opkræmmed Hat, hvorved han meget mindede om en

Røverkaptajn. Naar han red ud paa sin lille Nordbakke »Nis«, naaede hans lange Ben næsten til Jorden. Han gik uden Seler og havde den Vane at hejse Bukserne til Vejrs med et rask Tag, naar det kunde befrygtes, at de vilde glide for langt ned. Hans Fingre var tidt slemt medtagne af Øvelser i det kemiske Laboratorium, »hos ingen har jeg truffet paa saa kridtede Fingre som hos ham«. Han var hæftigt plaget af Lændesmerter, og ved saadanne Lejligheder fik Drengene Anmodning om at hakke ham ned ad Ryggen. Af og til benyttede en stærk Gavtyv sig heraf til at hakke lidt haardere til, end det var nødvendigt for en øjeblikkelig Lindring af Patientens Tilstand.

Han var et Temperamentsmenneske, blød og kærlig af Sind, men rasende hidsig, naar han mødte Stupiditet. Hans Væsen blev let buldrende og støjende. »Naar han lo, var det som en Storm, naar han nøs, som et Jordskælv«. »Naar man havde en Time med Høyer, befandt man sig altid, som om der var et Tordenvejr oppe«. »Han var slem til at bande, naar han blev vred, og han blev tidt vred; saa skældte han ud og blev rød i Hovedet«. I sin selskabelige Omgang fik han paa Grund af sin Optræden Tilnavnet »Ungeheuer«, Drengene kaldte ham »Knud Lyneme« ved en Kombination af Knud Lyne Rahbeks Fornavne og Knud Høyers Yndlingsed: »pine mig«.

Han var en i mange Henseender begavet Mand med alsidige Interesser og gode Kundskaber, en dygtig Foredragsholder, skrev gode Viser til Byens Fester, deltog meget i Selskabslivet, var en ivrig Rytter og Jæger. I de første Aar holdt han flere Rækker af Foredrag om naturvidenskabelige Emner: »Metallernes Kemi«, »Momenter i Jordens Udviklingshistorie«,

»Kemi med særligt Hensyn til Landøkonomi« (16 Foredrag). I Marts 1860 fremviste han ved et Foredrag i Amtsskolen under stor Begejstring »galvanisk (d: elektrisk) Lys«, »hvilket gjorde en mageløs Virkning, saa det kastede Lyset ud over Adelgade . . . ; i 100 Skridts Afstand kunde man læse meget fin Skrift«. Nogle Dage efter gentog han Fremvisningen i Helligkorsgade. Han forsynede Skolens Korridorer med elektriske Ringeapparater, foretog Stensprængninger i Marielund med selvlavet Dynamit, undersøgte i 18⁷⁸/₇₉ 40 Brønde i Kolding for at paavise, hvor slet Byens Drikkevand var. Han demonstrerede ved en Opvisning paa Raadstuen de nylig fremkomne Ventilationsovne, tilbød, da der fremkom forfalsket Smør, gratis Undersøgelse af Smørprøver og fik alligevel Tid til at udgive en Lærebog i Kemi, en Pjece om Apotekernæring, et politisk Flyveskrift mod Berg, til at optræde ved alle politiske Møder i Kolding og Omegn, og til at skrive Hundreder af Artikler i Byens Blade, altid under Navn eller Mærket K. H., aldrig anonymt, idet han, som han selv sagde, altid kæmpede med aabent Visir. Han førte en dygtig, men skarp Pen og skrev om mange Emner, ofte hele Rækker af Artikler, om Naturvidenskab, Haandværk og Industri, Skolevæsen, kommunale Forhold og Politik, i de senere Aar næsten udelukkende om Politik.

Ved den Afskedsfest, som Venner og politiske Meningsfæller holdt for ham i 1880, fejredes han væsentligt som Politiker, og i den Nekrolog, som »Kolding Avis« bragte efter hans Død i 1894, omtales hans Lærergerning slet ikke. Saa lidt betød hans egentlige Livsgerning i Sammenligning med hans politiske Virksomhed. Det var som Politiker, han vandt sig et Navn, og hans Navn er i Perioden fra 1856 til

1880 uløseligt knyttet til Byens politiske Historie. Han var vokset op i Nationalliberalismens Guldalder, og han medbragte til Kolding Partiets tre politiske Idealer, Nationalismen, Skandinavismen og Liberalismen. Han var i Tale og Digt glødende Skandinav. Hans Ophold i Sønderjylland havde præget hans nationale Begejstring, saa at han omfattede Skyttesagen med den største Interesse og i Halvfjerdserne med brændende Iver arbejdede for Forsvarssagen, her som altid med en Energi, der vakte Sympati hos mange og Modstand hos andre. »Han havde«, skriver en af hans Elever, »under sit Ophold i Sønderjylland tilegnet sig den vrede Patriotisme, som senere skulde gøre ham til en enraget Højremand og til Opretter og Opretholder af Skolens Korps og dens Skytteforening. Hvis Knud Høyer maatte have raadet, havde vi for længe siden forsøgt at tage Sønderjylland tilbage med Vaaben i Haand«. Denne Side af hans Virksomhed tilhører Halfjerdserne. I Slutningen af Halvtredserne og Begyndelsen af Tredserne var hans politiske Frihedsbegejstring stærkest fremtrædende. Han var i de Aar Frihedsmand til Fingerspidserne, rødere end mange syntes om, saa at han kom i hyppige Konflikter med det gamle Borgerskab. Særligt gik det haardt til, da Næringsloven af 1857 var under Debat. Den fandt i Knud Høyer en varm Forkæmper, medens de fleste af Byens Næringsdrivende var dens Modstandere.

Afgørende Betydning for Knud Høyers politiske Udvikling fik Forholdet til C. Berg, der i 1852 var blevet ansat som Lærer ved Borgerskolen og senere som Borgerrepræsentationens lønnede Sekretær. Berg var 10 Aar yngre end Knud Høyer, men trods Aldersforskellen fandt de hurtigt hinanden som fortrolige Omgangsvener og politiske Meningsfæller, der i nogle

Aar optraadte Arm i Arm ved Grundlovsfesterne og de politiske Møder. Derefter ændredes ret pludseligt Forholdet mellem de to Mænd, og de endte med at blive lige saa uforsonlige Modstandere, som de tidligere havde været svorne Venner. Grunden til Brudet er usikkert. Det kan ikke straks have været politisk Modsætning, der skilte dem, da de endnu flere Aar efter optraadte sammen ved Grundlovsfester. Maaske er der opstaaet en Art Rivaliseren mellem de ærgerrige Mænd, som hver især vilde være den første. Som Lærer ved Byens højere Skole havde Knud Høyer en bedre social Position end den unge Seminarist ved Borgerskolen, men Berg havde Byens Sympati paa Grund af sin anerkendte Lærerdygtighed, sit vindende Væsen og sin store Indsigt i de kommunale Forhold. Desuden har han, trods sin Ungdom, allerede den Gang haft langt større politisk Viden og agitatoriske Evner. For Berg var Politik et Arbejde og et Livskald, for Høyer delvis Sport, en Interesse ved Siden af de mange andre Interesser, der greb hans livlige Temperament. Der faldt haarde Ord paa begge Sider, stærke Sammenstød i Skrift og Tale, og snart stod hver med sin faste Stok af Tilhængere. Da saa efter 1866 den skarpe politiske Strid anbragte dem som bitre Modstandere i to Partier, der bekæmpede hinanden med Anvendelse af alle Midler, blev Sammenstødene, naar de mødtes — og det gjorde de mindst een Gang om Aaret — en uforsonlig Tvekamp, hvor der ikke blev givet Pardon. Der kom snart en tredje Mand ind i Spillet, en Mand med baade Næb og Klør, i Besiddelse af stor Dygtighed, men ogsaa af grove Ord og brutal Hensynsløshed. Det var Konsul Grau, en Stormagt i Byen, i de første Aar Bergs kommunale og politiske Læremester, senere hans faste

politiske Støtte og ordførende Stiller. Han blev tilbage, da Berg i 1861 drog til Bogø, og med ham blev der rig Lejlighed til at prøve Kræfter, ogsaa ved andre Lejligheder end de politiske Møder. »Naar Grau og Knud Høyer skar sammen, og det gjorde de altid, naar de var i Stue sammen, stod der et Slag, som Valhals Kæmper kunde have haft Glæde af«. Knud Høyer stod ikke tilbage for Grau i Hensynsløshed og beskyldte ham blandt andet — for øvrigt uden Bevis — for Slesvigholsteinisme og illoyal Benyttelse af sin Stilling som Byraadsmedlem til økonomisk Fordel. Konsul Grau gav raat for usødet. Han erklærede, »at han nok skulde trække Skjorten af Overlæreren« og lod ikke nogen Lejlighed gaa tabt til at angribe »Andenlærer« Knud Høyers og »Professor« Lassens »hule Titler, der opvakte Prætentioner, som ikke kunde opfyldes«.

Da i 1865 Berg valgtes som Koldingkredsens Repræsentant i Rigsraadets Folketing, var Knud Høyer snart efter en af Hovedmændene for Dannelsen af en ny politisk Højreorganisation, »Den danske Folkeforening for Kolding og Omegn«, hvis Kasserer og egentlige Leder han blev til Foreningens Ophør i 1880. Han har haabet gennem denne Organisation at samle og styrke sit Parti til ny Kampe og Sejre ad Aare. Knud Høyer blev fra nu af Partiets Leder og Talsmand ved de politiske Møder, og det fremhæves baade af Venner og Modstandere, at han aldrig skaaede sig selv, at han aldrig var bange for at møde frem, selv om hans Venner udeblev. Knud Høyer har til at begynde med næret Haab om, at han en Gang skulde slaa sin Modstander ned, naar han gennem sit politiske Arbejde havde skaffet sig et Flertal. »Som enhver vist nok vil indrømme mig«, skrev en af hans

politiske Modstandere, Købmand Grooss, i en Avispolemik, »maa De for Tiden anses for den største Agitator her i Byen, og De har gjort, hvad De kan, for at blive Leder af et Flertalsherredømme«. Knud Høyers Forhaabninger fristede imidlertid en barsk Skæbne. Han vandt i de næste 15 Aar kun een lille Sejr ved et Valgmandsvalg til Landstinget, ellers var hans politiske Bane betegnet med en Række Nederlag.

I Halvfjerdsernes haarde politiske Strid blev Knud Høyer efterhaanden drevet ud i en Kampstilling, der laa fjernt fra hans oprindelige Standpunkt. Han var selv klar over dette og søgte ikke at skjule det. I 1872 udtalte han, at »han ikke mere havde de samme Anskuelse som i 1849, men dette var ikke at tabe Ungdomsbegejstringen«, og i 1874, at det »ikke kunde nytte at nægte, at inden for vore snævre Grænser har en kold og klam Taage lejret sig over vort Frihedstræ og truer med at ødelægge en Del af de Blomster, der netop er udviklede til at sætte Frugt«. Det haardeste Slag for hans Ungdoms Idealer var den provisoriske Finanslov i 1877, »en stor Ulykke for vor Frihed, som derved havde faaet et Knæk«. I alle disse Udtalelser mærkes Vemod over bristede Illusioner og over en Udvikling, som havde tvunget ham til at ændre sine Anskuelse, men ingen, ikke en Gang hans bitreste Modstandere, betvivlede, at hans forandrede Signaler var Udtryk for en dyb og personlig sand Overbevisning.

Fra 1865 til 1880 var Knud Høyer altsaa Højres politiske Leder i Kolding, Partiets eneste dygtige Agitator og utrættelige Ordfører ved alle politiske Møder, baade i Omegnen og paa Staldgaarden, hvor han udkæmpede haarde Kampe med Berg, I. A. Hansen, Holstein-Ledreborg, Klaus Berntsen, Hørup, Jens Busk

og andre af Venstres Førere. Hans Optræden indbragte ham i alle Landets Højreblade megen Ros for den store Dygtighed, hvormed han belyste Bergs falske Paastande. Hans Modstandere kaldte ham Fanatiker, forstokket Reaktionær og et politisk Nul. Han havde sine Argumenter i Orden og var en god Taler, men han lod sig let drille, var ubehersket i sin Optræden, blev irriteret ved Tilhørernes Tilraab og Afbrydelser og indlod sig i voldsomt Skænderi med Enkeltpersoner eller Dirigenten. Et saadant Ordskitte, refereret af Knud Høyerselv, er bevaret. »Kolding Folkeblad« havde beskyldt ham for ved et Møde paa Staldgaarden at have bandet, raabt: »Aa, hold Kæft Dreng« og truet med Stokken. Herimod forsvarer Knud Høyer sig i »Kolding Avis«. »Jeg støttede mig til min Stok, der desværre er en Nødvendighed for mig, og idet jeg talte, hævdede jeg uvilkaarligt Haanden uden at slippe Stokken«. Dirigenten: »De maa ikke true Forsamlingen«. K. H.: »Truer jeg Forsamlingen?« Dirigenten: »Ja, den tror, De truer med Stokken«. K. H.: »Det kan jeg saagu' ikke gøre for«. Det var min »Banden«, som Klaus Berntsen straks efter gjorde et stort Nummer ud af, idet han nu havde hørt, at en Overlærer kunde bande«. Klaus Berntsen havde ogsaa drillet ham med at sige, at naar han, skønt han var Overlærer, ikke kunde forstaa en bestemt Ting, saa maatte det komme af, at han var fra Mols. Knud Høyer blev vred, han kunde ikke give igen paa Ondskabsfuldheden og gjorde kun ondt værre ved at hævde, at Molboerne ingenlunde var dummere end andre Mennesker, og ved at spørge de tilstedeværende, om der var nogen, der selv havde Indflydelse paa, hvor han kom til Verden. Endnu haardere var den Medfart, han en Gang fik ved et politisk Møde i

Sønder Bjært. Forsamlingen vilde ikke høre ham, hvorefter han sammen med sine Venner forlod Salen.

Da Knud Høyer i 1880 fik sit politiske Eftermæle, kom det selvfølgelig til at lyde ret forskelligt, efter som det blev skrevet af Meningsfæller eller Modstandere. Hans Venner roste ham for hans Uegen nytte, hans Retsind, hans Mod og Udholdenhed, som havde aftvunget selv hans Modstandere Agtelse, for hans djærve Sandhedskærlighed og hans usminkede Oprigtighed, der saa ofte havde bragt ham Utak og Misforstaaelse. »Kolding Folkeblad« indrømmede, at hans Optræden altid gjorde Indtryk af at være dikteret af varm Tro paa sin Sag. desuden hans Udholdenhed og Mod, der aldrig svigtede, »selv til Tider, naar vort øvrige Højre var for fornemt til at møde«. Men hans saakaldte »usminkede Oprigtighed« var kun en smuk Omskrivning for den mest udprægede Fanatisme og Intolerance over for anderledes tænkende, saa at hans Tale kom til at virke mere hidsende og æggende end overbevisende. Derfor maatte det, efter Bladets Mening, anses for tvivlsomt, om Knud Høyer i nogen væsentlig Grad havde gavnet sit Parti ved sin politiske Optræden. Det sidste Spørgsmaal lader sig ikke afgøre. Derimod kan det siges med Sikkerhed, at hans politiske Optræden hverken gavnede hans egen Stilling som Lærer eller Amtsskolen. Selv om man vil se bort fra, at Politiken i Kamptiderne opslugte hans Interesser og tog hans Tid, begge Dele til Skade for hans Arbejde paa Skolen, maatte hans udæskende Udtalelser og de paafølgende Skændescener nødvendigvis irritere mange Forældre, foruden at de skaffede de ældre Elever en lidet heldig Morskab paa hans Bekostning.

Medens de andre Lærere havde 30 ugentlige Timer,

staar Høyer i Programmerne opført med 27, undertiden 26 eller 25. Jeg har ikke kunnet finde Grunden, men det staar maaske i Forbindelse med hans Undervisning i Kemi. Til dette hans Yndlingsfag var det lykkedes ham allerede i 1858 at faa en ekstraordinær Bevilling paa omtrent 400 Rdl. til Indretning af et kemisk Laboratorium i det gamle Havehus. »Skolen har derved« hedder det i Skolens Program for 1858 med Stolthed og stærke Illusioner om Fremtiden »opnaaet et Gode, som blandt Skolerne, saa vidt vides, Sorø hidtil alene har været i Besiddelse af, og man tør vel haabe, at det i Gerningen skal vise sig, at der herved er gjort en glædelig Begyndelse til i denne Landsdel at virke for Udbredelsen af den Gren af Naturvidenskaben, som med hver Dag vinder større Betydning for Videnskaben og Livet«.

Til Undervisningen i Kemi havde Knud Høyer selv skrevet en Lærebog. »Om dens Værd som Lærebog skal jeg ikke udtale mig, jeg har aldrig kunnet et Ord af den. Derimod maa jeg til Ære for Knud Høyer fremhæve, at han drev sin Undervisning i Forbindelse med Laboratorieøvelser, hvilket den Gang vist nok var usædvanligt. Han havde i en af Skolens Udbygninger faaet indrettet et overordentligt ækelt lille Lokale til kemisk Laboratorium, og her kokkeredes der som i et Heksekøkken. Det staar for mig, som bestod den meste Laboreren i dette: *Saa hælder vi Svovlsyre paa og inddamper til Tørhed*. Men adskillige af mine Kammerater har vist faaet mere ud af Laboratorieundervisningen end som saa«. At Knud Høyer dog »inddampede« andet end Svovlsyre, fremgaar af en Regnskabsanmærkning til en *Dukat*, om hvilken Forstanderskabet oplyser, at den blev købt i 1860 for at benyttes til kemisk Opløsning, og at der

endnu i 1864 var »et lille Stykke af den i Behold i Laboratoriet«. Der er kun to andre tidligere Elever, der nævner Kemiundervisningen og Laboratorieøvelserne. Den ene skriver, at Eleverne nærmest betragtede dem som en behagelig Adspredelse, den anden, at de ikke var af samme Værdi som vor Tids Øvelser i Fysik og især i Biologi, men at de morede Eleverne godt nok. Øvelserne fik forøget Interesse, da Knud Høyer fra 1871 fik indført Salonriffelskydning som et Led i Gymnastikundervisningen. »Salonbøssernes Patroner lavedes i Laboratoriet af Knud Høyer selv og Skolens Elever. Jeg har selv været med til at lave Patroner og undres endnu over, at den Hytte, vi sad i, ikke røg i Luften — Lykken er tidt bedre end Forstanden«.

Selv om Eleverne ikke har lært meget af Laboratorieøvelserne, har disse Timer altsaa været fornøjelige. Det sidste kan ikke siges om hans Undervisning i Matematik og Regning. Der er en sjælden Enighed om, at Høyers Matematiktimer har været rædselsfulde paa Grund af hans ustyrlige Hidsighed, at han har været en slet Underviser, og at de fleste Elever fik et kummerligt Udbytte af disse Timer, »selv om de dygtigste klarede sig pænt til Eksamen«. Den citerede Udtalelse siger for lidt. Karaktererne ved Afgangseksamen i Matematik og Fysik var gennemgaaende gode, de fleste endda særdeles gode. Knud Høyer havde grundige Kundskaber i Fagene. For saa vidt var der ikke noget i Vejen. Men han var ganske blottet for Taalmodighed. Dette har ganske naturligt i særlig Grad skadet Undervisningsudbyttet i de lavere Klasser, i ringere Grad i Afgangsklassen.

Naar Matematiktimen begyndte, kom Knud Høyer ind i Klasseværelset medbringende et lille Sølvblæk-

hus med rødt Blæk og et Sølvpenneskaft. Oftest begyndte Overhøringen fra Duksen, og fra ham ned efter. Kom Svaret paa det stillede Spørgsmaal ikke tilstrækkeligt hurtigt, eksploderede Knud Høyer, skældte ud og slog i Bordet. Derimod var han ikke slem til at slaa Eleverne. Det varede sjældent længe, før Klassen saa ham kyle Bogen ned paa Bordet og hørte de velkendte Udraab i hurtig Rækkefølge: »Nol«, »næste«, »Nol«, »næste«, o. s. v. Rækken ned. De fleste Karakterer fra hans Haand var 6 og 0, mindre hyppigt 3, Mellembestemmelserne var han ikke stærk i. Naar saa Klassen havde præsteret en Række »Noller«, kunde Høyer fortryde sin Hidsighed, blive blød om Hjertet og forhøje dem til en Række Tretaller. En Dag indtraf en kostelig Scene. Efterat samtlige Elever i Timens Begyndelse havde faaet deres »Nol« indført i Protokollen, traadte et af Skoleraadets Medlemmer, Provst Mørch, ind ad Døren for at høre paa Undervisningen. Eksaminationen gik om under blidere Former, Provsten komplimenterede Læreren og roste Eleverne, og da han var vel ude af Døren, blev der føjet en lille Streg foroven til 0-Rækken i Protokollen, saa den blev til en 6-Række.

Intet Under, at Eleverne ikke elskede disse Timer. Men de var opfindsomme. Knud Høyer var let at distrahere. Naar han blev stærkt optaget af en Tanke, glemte han alt andet, saa at Undervisning og Overhøring hvilede. Dette benyttede Drengene sig af. Det var f. Eks. et yndet Trick at lægge paa Katedret en opslaaet Bog med et Indhold, som antoges at ville interessere ham. Lykkedes det, kunde Klassen hengive sig til forskellige, behagelige Beskæftigelser i Resten af Timen. Men det kunde ogsaa slaa fejl. En Dag havde en Dreng medbragt en Bog, der indeholdt Forklaring af for-

skellige Tryllekunster, hvori ogsaa en Afdeling om »Physiske, chemiske og optiske Kunster«. Med Klasesens fulde Billigelse blev Bogen lagt paa Katedret, og Drengene forudsaa med glad Forventning en hyggelig Time uden Overhøring. Desværre havde Bogens Ejer ikke tillagt det nogen Betydning, at Beskrivelsen af de almindelige Tryllekunster sluttede paa den modstaaende Side af de »Physiske« med en illustreret Anvisning paa »Kunsten at gøre Æg i en Pose uden Høne«. Da nu Knud Høyer havde sat sig paa Katedret og, som ventet, tog Bogen op, fangedes hans Blik ikke af »Physikken«, men uheldigvis af »Posen med Æggene«, og da han havde studeret den i et Par Minutter, fik Ejeren sin Bog i Hovedet med Anmodning om ikke oftere at ulejlige ham med »saa-danne gemene Taskespillerkunster«.

Et andet Kneb var paa den sorte Tavle at skrive noget, der skulde ligne en meget vanskelig Opgave og nedenunder »Hvem kan løse denne Opgave?« Det kunde da hænde, at Knud Høyer blev tiltrukket af den formentlige Opgave og begyndte at regne. Saa var Situationen reddet for en Stund, til han med eet greb Svampen og udbrød: »Det er jo noget nederdrægtigt Sludder«. Da en Klasse en Dag havde en Time med ham i Fysikværelset paa første Sal med de halvrunde, amfiteatraliske Borde og rygløse Bænke, var dette Fif lykkedes til Fuldkommenhed. Mens Knud Høyer var interesseret optaget af Opgaven paa Tavlen længst til højre, fik nuværende Bogbinder Anker Kyster, der havde Plads paa første Bænk yderst til venstre, Lyst til at give en drastisk Fremstilling af Knud Høyers Ridt paa »Nis«. Hvad enten nu Klassen for højlydt har moret sig over Anker, der sidende overskrævs paa Enden af Bænken med Ryg-

gen til Knud Høyer hyppede og piskede af alle Kræfter, eller Knud Høyer for hurtigt er bleven klar over Opgavens Umulighed, vendte han sig pludseligt om, længe før beregnet, og betragtede med stigende Forbavselse den intetanende Rytter. Paa Spørgsmaalet om, hvad denne mærkelige Adfærd skulde betyde, var Anker modig og ærlig nok til at sige Sandheden, og det var vel ogsaa derfor, han slap helskindet fra den dristige Ridetur. Knud Høyer var nemlig ikke uden Sans for det komiske.

De flinkeste Elever fik, trods alt, et Udbytte af Knud Høyers Undervisning, for de mellembegavede og Sinkerne var den værdiløs, tidsspildende og demoraliserende. Enten blev de ganske sløve, eller ogsaa søgte de at klare sig, paa Skolen ved Snyderi, hjemme ved at afskrive Opgaverne efter tidligere Elevers Hæfter. Desuagtet mindes hans Elever ham med Velvilje. »Naar man som voksen Mand tænker paa Knud Høyer, mindes man ham med Glæde uden for Undervisningen, men med Rædsel under denne«. »Han interesserede sig varmt for sine Elever, og de fleste blev hans Venner for Livstid«. Dette skyldtes hans Hjertes Godhed, det milde og kærlige i hans Sind, som til daglig alt for stærkt dækkedes af hans ustyrlige Hidsighed, men som brød igennem og gjorde ham til et helt andet Menneske i hans Forhold til Eleverne uden for Undervisningstimerne, og som ogsaa en Gang imellem kunde komme frem i fuldt Dagslys i selve Timerne. »En Gang frembragte denne Kærlighed et Mirakel. Vi havde i min Klasse en Dreng, som principfast klæbede til Fuksepladsen. Han regnedes for et godt Hoved til Trods for sin ydmyge Plads i Klassen. Der kunde selvfølgelig ikke være Tale om at lade Severin tage Realeksamen, han skulde kun

gaa i Skole, til han var konfirmeret, og saa ud til praktisk Virksomhed. Kort før han skulde konfirmeres, kom han en Time, som sædvanligt, op til Katedret med sin Tavle saa ren som et ubeskrevet Blad. Høyer sad længe med den tomme Tavle i Haanden uden at sige noget. Saa lagde han sin højre Arm om Severins Liv, saa op paa ham med sine blege Gammelmandsøjne og sagde med helt usædvanlig Deltagelse: »Hør Severin. Nu skal du om kort Tid konfirmeres, og saa gaar du ud af Skolen. Du ved godt, at du gaar ud som Fuks, hvis dette bliver ved. Men du kunde lige saa godt gaa ud som Duks, hvis du selv vilde. Du har Evner nok«. Severin krympede sig og blev rød i Hovedet. Men Høyer slap ham ikke. Han holdt ham stadig fast om Livet med højre Arm og tog nu hans Haand i sin venstre. Han talte dernæst ganske stille og naturligt med denne uforbederlige Fuks, talte indtrængende og kærligt som en bedrøvet Fader til sin Søn, og Severin gav sig til at græde. Høyer klappede ham over Haaret og sluttede: »Gør nu, som jeg siger, Severin. Begynd endnu i Eftermiddag, saa kan du mageligt naa at gaa ud af Skolen som Duks, det er jeg vis paa«. Severin var helt opløst af Graad, da han igen satte sig hen paa sin Plads. Men næste Dag mødte han vel forberedt i Skolen. Ved Omflytningen kom han op midt i Klassen. Der kunde paa Høyers Gravsten passende være sat: »*Knud Høyer. Han var en god Mand*«. (Smlgn. Indskriften paa Marmorpladen over Bekkas Side 36.)

Selv de, der dømmer Knud Høyer haardest som Lærer, anerkender hans store Interesse for Eleverne uden for Undervisningstimerne. »Han var i Besiddelse af et friskt Initiativ og en Interesse for Eleverne uden for Skoletiden, som fortjente langt mere

Paaskønnelse, end vi Drengene den Gang fandt Anledning til at vise. Tværtimod fik Knud Høyer ofte Skam til Tak«. »Men var han frygtet som Lærer, var han derimod mageløs, naar det gjaldt om at skaffe Eleverne Fornøjelser«. »Ham skyldte vi, at der kom lidt Afveksling i det ensformige Slid. Han arrangerede Skovture, Skoleballer og Skolekomedier og oprettede et Salonskyttekorps, der afholdt Fugleskydning i Bramdrup Skov. Kort sagt: alt, hvad der kan glæde Drengene og bringe Liv i dem, havde hans fulde Sympati og utrættelige, opofrende Medvirkning. Hans Hustru fandt sig med englelig Taalmodighed i den Forstyrrelse, som fulgte med alt dette. Hun udlevere sin bedste Stue til Komedioprøver, hun syede Kotillonssløjfer, hun hjalp med til at støbe Kugler til Salonriflerne«. »Man maa lade Knud Høyer, at han ikke sparede sig, naar det gjaldt om at glæde os Drengene. At han samtidig morede sig selv kongeligt, forringer ikke hans Fortjenester«. I et følgende Kapitel vil der blive givet fyldigere Meddelelser om alle disse Fornøjelser og Knud Høyers Deltagelse i dem.

Den 2. Juli 1880 fejrede Venner og politiske Medlemmer Knud Høyer ved en Afskedsfest. Det var et Tilfælde, der saa ud som en Tanke, at »Den danske Folkeforening for Kolding og Omegn« samme Dag opløstes. Det var Knud Høyer, som i de sidste Aar — efter hvad »Kolding Folkeblad« skrev — havde holdt Liv i »denne Mørk Hansens og Knud Høyers spædlemedede Pøde«.

Knud Høyers egen Afskedshilsen til Kolding By findes i en Artikel i »Kolding Avis« for 6. Juli 1880. Anledningen var følgende. Ved Amtsskolens Overdragelse til Kolding By den 2. Juli havde Konsul Grau i Forstanderskabets Protokol for 1856 set, at Knud

Høyer var ansat som »Andenlærer«. »Ja, det er, som jeg altid har sagt«, erklærede Grau efter Opdagelsen, »han har aldrig haft Ret til at kaldes Overlærer«. Baade denne Udtalelse og en Meddelelse om, at man var »almindeligt indigneret« over den Tilstand, hvori Rektor Lassens og Knud Høyers Haver afleveredes, blev meddelt denne af en velvillig tilstedeværende. Knud Høyer oplyser saa i »Kolding Avis«, at ganske vist havde Kolding Kommunalbestyrelse i 1856 opslaaet de to Embeder for en »Første- og Andenlærer«, men i Kaldsbrevene af 9. Maj 1859 var de i Henhold til ministeriel Skrivelse af 31. Maj 1858 beskikkede med Titlerne Rektor og Overlærer. Han fortsætter derpaa med et voldsomt Angreb paa Kolding Kommunalbestyrelse, som i 1856 havde overdraget Amtet Haven i den mest usømmelige Tilstand, efter »saa vidt jeg ved, paa egen Haand, uden Amtets Tilladelse« at have flyttet Plankeværket nogle Alen ind fra Svie-gaden for at gøre denne bredere. Beskyldningen var, som det ses af Forhandlingsprotokollen, ganske uberegtiget.

Efter at have affyret denne Salut rejste Knud Høyer til København, hvor han senere fik en Klasselotterikollektion paa Gammelholm. Han saas ofte kørende i sit Ponykøretøj, altid glad ved at veksle Hilsener med gamle Elever. Han døde 4. Juli 1894.⁽¹⁴⁾

DET ØVRIGE LÆRERPERSONALE.

Den eneste af det øvrige Lærerkorps, som virkede ved Amtsskolen omtrent hele dens Tid, var Seminarist, senere Boghandler, Henrik Mathias Løding, født

i Haderslev 21. August 1833, ansat 1. April 1857. Hans Undervisningsfag var Naturhistorie i hele Skolen, Sang, Regning, Skrivning og Gymnastik. Han var Skolens mest elskede Lærer. Der var en uendelig Godmodighed over ham, parret med Skalkagtighed. Han slog aldrig, men kunde nok finde paa at drille lidt, dog ikke paa en saarende Maade. Hans Hovedfag var Naturhistorie, og han var flittig til at botanisere med Eleverne i Byens Omegn. Eleverne var henrykte over disse Udflugter og lærte mange Planter.

Hr. Lødings Elskværdighed hindrede ham ikke i at have god Disciplin. Skønt han ved Sammensangen om Lørdagen i de senere Aar underviste ca. 100 Drengene i Alderen 8–16 Aar, var der aldrig Tale om ondartet Uro i disse Timer. Af og til uddelte han smaa Rap med Violinbuen, men det var mest for at vise, at han havde Øjnene med sig, og vidste, hvor de urolige Hoveder befandt sig. De Sange, han lod Eleverne synge, var oftest tagne fra Berggreens Sanghæfter, kønne, iørefaldende Melodier, mest glade Sange. Men han var ikke bange for i disse Timer at imødekomme Ønsker fra Elevernes Side. Da en senere velkendt koldingensisk Visedigter i sit sidste Skoleaar debuterede med »Sørgelige Viser«, skrevne om Kammeraterne i Smag med de den Gang almindelige Markedsviser — haandskrevne Eksemplarer kunde faas hos Forfatteren for 3 Øre — viste Løding sin Interesse for Sagen ved at spille Melodierne igennem i Sangtimerne. Hans Gymnastikundervisning bød mere paa Adspredelse end paa gymnastiske Øvelser, og han synes ikke selv at have haft megen Interesse for dette Fag, eftersom han i de senere Aar fik disse Timer besørget af Hr. Overbetjent Ernst Borck som Vikar.

Da Amtsskolen nedlagdes, tog han sin Afsked med

en lille Pension, men havde til 1888 nogle ugentlige Timer i Naturhistorie i Latinskolen. I Bagbutikken i sin Boglade i Helligkorsgade modtog han ofte Besøg af ældre Elever, med hvem han drøftede gamle glade Minder. Han døde 1. Juli 1920, 87 Aar gammel, den sidste af Amtsskolens Lærerkorps.

Medens Skolens andre Lærere synes at have været maadeholdne i Brugen af legemlig Revselse, skildres Cand. theol. Victor Christian Guldberg, Lærer i Dansk, Historie og Geografi, som en meget pryglelysten Pædagog. Der gik næppe en Time hen uden Prygl af forskellig Slags, Lussinger, »Nødder« (Slag med Knoen i Hovedet), Bøger i Hovedet, Stød og Spark. »Jeg har faaet Prygl med en Jernstang, der benyttedes til Aabning af Vinduerne, med et Bræt til at sætte under Skoletavlen, endog Brændestykker kastede han efter mig. Han kunde fare en Bænkerække igennem og uddele Lussinger til alle Drengene«. Skønt Teolog, var han ikke fri for at bande. Derimod nedværdigede han sig sjældent til Skældsord, men nøjedes med at kalde en Dreng »stupid« eller bruge satiriske Sammenligninger, f. Eks.: »Dreng! gaa ud paa Fredericia Landevej; der er et Jerngelænder anbragt over en Række Sten; tag en af disse Sten ind paa din Plads og stil dig selv i Stedet; den vil kunne mere end du«. Det fremhæves som en formildende Omstændighed, at han var ganske upartisk, og at alle kunde vente sig den samme Behandling lige fra Duksen til Fuksen, naar han fandt dem »stupide«. Det var en Selvfølge, at han ikke var elsket, og han blev drillet paa alle Maader, undertiden meget ondartet.

Efter denne Karakteristik bliver man forbavset, naar det siges i en af Skildringerne, at han var en glimrende Vejleder i Dansk og Historie, at hans historiske

»Foredrag« i Timerne var fremragende og vakte Elevernes historiske Sans. Dog tilføjes der, at dette kun gjaldt de mere modne Elever i de højere Klasser. Udtalelsen staar ikke alene. En anden Elev, der ikke lægger Skjul paa hans mindre tiltalende Egen-skaber, siger, at det følte som en Tomhed, da han i 1871 forlod Skolen, og sætter ham følgende smukke Eftermæle som Lærer: »Jeg mindes ham med Taknemmelighed og Kærlighed som en ualmindeligt intelligent og fin Personlighed, en vækkende og interessant Lærer, der helst lod Bogen passe sig selv, men til Gengæld gav os langt mere ved sin mundtlige Fremstilling, aabnede vore Øjne for Sammenhængen og Overblikket og forlangte Forstaaelse, ikke Udenadslæren og Remseri. . . . I en Geografitime gav han os en saa fængslende Skildring af Franklinekspe-ditionens sørgelige Historie, at den er blevet mig ganske uforglemmelig«.

Denne Lærertype er sjælden i Nutiden, men var ikke saa helt ualmindeligt for 50—60 Aar siden, en intelligent Mand, som af en eller anden Grund er kommet ind i en Lærergerning, til hvilken han ikke medbringer den nødvendige Forberedelse og Forudsætninger, en Mand, der først og fremmest er ude af Stand til at stille sig paa Børnenes aandelige Standpunkt, som forbitrer sit eget Liv, samtidig med at han ødelægger Børnenes Undervisning. Han bliver mere og mere utilfreds med sin Gerning og skaffer sig Udladning af sin Irritation overfor de værgeløse, som det var hans Pligt at lære at forstaa og vejlede. De eneste Lyspunkter i hans Undervisningsarbejde bliver de enkelte fremragende, dygtige Elever, der er modne nok til at forstaa en Fremstilling, der svæver højt over Hovederne paa Elevernes store Flertal.

Guldberg var stærkt politisk interesseret, National-liberal og Skandinav. Han skrev Sange til Grundlovs-festerne og optraadte efter 1864 sammen med Knud Høyer mod Berg. Han døde 1898 som Sognepræst for Bringstrup og Sigersted paa Sjælland,

Den femte af de Mænd, der havde arbejdet ved Amtsskolen fra dens første Aar var Cand. phil. Krogs-gaard, der før 1856 havde været Bestyrer af en privat Pigeskole. Han var en brav Mand og ansaas for en dygtig Lærer, men han blev let hidsig, og hans Dis-ciplin var ikke helt god; dog slog han sjældent. Han underviste særligt i de lavere Klasser i Dansk, Tysk, Historie og Geografi. Han var varmt nationalt følende og havde meldt sig som Frivillig i Trearskrigen, men blev snart hjemsendt, da hans Kræfter svigtede. Krogs-gaard var den af Lærerne, der i 1864 talte mest med Eleverne om Begivenhederne under Krigen. »Jeg glemmer aldrig, da han den 29. Juni kom ind i Klas-sen og dybt bevæget sagde: »Børn, jeg maa meddele jer, at Tyskerne har taget Als, vore Soldater kæmper i dette Øjeblik for at komme om Bord i Skibene«. Han græd, og vi græd, og vi havde Følelsen af den store Ulykke, der var overgaaet vort Land«. Han var brystsvag og døde af Tuberkulose i 1872 efter otte Maaneders haarde Lidelser.

Af de Lærere, som arbejdede en kortere Aarrække ved Skolen, var Andreas Geert Geelmuyden Borch, teologisk Kandidat, Søn af Stadthauptmann Borch den betydeligste. Han blev i 1872 ansat i det ved Cand. theol. Guldbergs Afgang ledigtblevne Embede og tog af Helbredshensyn sin Afsked 1. Februar 1880.

Han underviste væsenligt i Dansk, Historie, Geo-grafi og Religion. Han indgød Respekt uden at bruge stærke Midler, virkede behageligt ved sin Dannelse

og arbejdede med stor Samvittighedsfuldhed. Eleverne følte sig trygge i hans Timer paa Grund af hans Ro og anerkendte Retfærdighed. Hans Humør havde ikke synderligt stærke Svingninger, han hverken bandede eller brugte grove Ord, og hans Interesse for Eleverne var ligeligt fordelt over dem alle.

Hans Undervisning var meget grundig, men ikke kedelig. Det morede ham at undervise. Han var Skolens Hovedlærer i Religion, og han formaaede at give Eleverne en virkelig Interesse for Faget ved en vis stilfærdig Glød, idet han dog holdt sig fjernt fra et hvert Forsøg paa Prædiketone. Han lod Eleverne lære mange Salmer udenad, i Reglen gode Salmer, skrevne af ægte Digtere, dog forholdsvis faa af Grundtvig.

Ogsaa i de andre Fag viste Borch en Respekt for sin Gerning, der uvilkaarligt paavirkede hans Elever. Han rettede de danske Stile med en Opmærksomhed, som læste han Korrektur paa en Pragtudgave af en Klassiker. Med tilsvarende Omhu overvejede han sin Karaktergivning, men han kunde paa dette Omraade blive for stram. En lille Fejl trak $\frac{1}{2}$ fra, en stor en hel. Systemet kunde have ført til de frygteligste Konsekvenser, hvis det ikke havde staaet i hans egen Magt at afbryde Eksaminationen, naar han havde eksamineret en Elev saa langt ned i Karakterskalaen, som han skønnede maatte svare til Præstationens Værd. Værrer var det, naar denne Karaktergivning skulde anvendes paa fri Stile af ekstraordinær Længde, eftersom Karakteren maatte blive desto lavere, jo længere Stilen var. »Men vi skrev i Reglen korte Stile«.

Af de andre Lærere, som kun arbejdede ved Amtsskolen i dennes sidste Aar, var der ingen, der stærkt prægede den. Hr. Cand. theol. Leth, der fra 1873—78 underviste i Historie, Geografi og Dansk, »var ikke

stærkt interesseret for sin Skolegerning; han tampede det lille Pensum igennem paa en halv Time, Resten af Tiden spaserede han op og ned ad Gulvet med Hænderne paa Ryggen og lod Eleverne fordrive Tiden med hvad de kunde finde paa«. Hr. Seminarist Holst, som i den længste Tid var Timelærer og slet ikke underviste i Tysk, der blev hans Hovedfag i Kolding Latin- og Realskole, men maatte nøjes med Regning, Skrivning og Gymnastik, kan ikke vurderes eller karakteriseres ud fra disse knappe Forudsætninger. Det samme gælder Hr. Seminarist Larsen og Hr. Overbetjent Ernst Borck, der kun arbejdede nogle faa Aar ved Amtsskolen og derefter i en lang Aarrække ved Kolding Latin- og Realskole.

TRÆK AF SKOLENS DAGLIGE LIV.

Der var delt Undervisningstid, i de første Aar Kl. 8—12 og 2—4, senere 8—12 og 1—3. I de mørkeste Vintermaaneder begyndte Skolen Kl. 8^{1/2}, saa at nogle af Timerne blev forkortede. I 1868 indsendtes fra flere udenbys, men nærboende Forældre et Andragende om samlet Skoletid, hvilket Flertallet af Byens Forældre modsatte sig; til disse sluttede Forstanderskabet sig, og der skete ingen Forandring.⁽¹⁵⁾ Koldingenserne spiste den Gang til Middag Kl. 12. Landboernes Børn maatte ikke blive paa Skolen i Middagspausen, et Forbud som blev strengt overholdt. Paa den anden Side modsatte Hjemmene i Byen sig, at Tiden blev brugt til Oversiddens. Da en Gang Knud Høyer i Forbitrelse over, at en Klasse ikke kunde lære Theorien om Ligninger, dekreterede Ekstratimer fra Kl.

12—1 flere Dage i Træk, vakte dette en saadan Harmehos Forældrene, at Rektor Lassen maatte give Kontrastordre. »Frikvartererne« mellem Undervisningstimerne var meget smaa, i Almindelighed kun 5 Minutter.

Medens de andre Ferier var ligesom nu, faldt Sommerferien fra ca. 23. Juli til ca. 22. August. Desuden var Sct. Hansdag og første Krammarkedsdag Fridage, og Rektor kunde hver Maaned give en halv Fridag.⁽¹⁶⁾ Naar det stundede mod den Tid, da der efter Elevernes Mening passende kunde gives »Lov«, fik de Knud Høyer til at forelægge Sagen for Rektor, medens de selv sang i Kor paa Legepladsen:

Lov, Lov, vi vil ha' Lov,
ellers hænger vi »Mis« i et Tov.

Kl. 12 gik Rektor Lassen en Runde for at forvisse sig om, at alt var i Orden, specielt at ingen Elever var blevet tilbage i Klasserne. Kl. 12⁵⁰ gik han selv ned for at lukke Hoveddøren op. »Ind stormede de for tidligt mødte Elever og fordelte sig under megen Støj i Klasserne. Professoren patrouillerede hele Tiden i Gangen, rygende paa sin Merskumspibe og kiggende ind ad Dørenes Ruder for at paase, at Lystigheden ikke gik for vidt, hvad den ofte gjorde. Det var en yndet Sport at prøve, hvem der turde lave mest Alarm, idet en Elev holdt Vagt med Døren paa Klem. Blev det altfor slemt, gik Professoren ind og, hvis han opdagede Spilopmageren, tog han ham kraftigt i Ørene med det staaende Udtryk: »Din Esel«. Lærerne stod under alt dette konverserende ved et Vindue i Gangen og beskymrede sig ikke om, hvad der foregik i Klasserne«.

I Frikvartererne maatte kun Duksen blive i Klassen — Ordensduks efter Tur kendtes ikke. Skolen havde ingen Inspektør, saa at det undertiden kunde gaa noget vildt til paa Pladsen, ikke mindst naar der laa Sne.

Det gik ud over Ruderne, saa at det blev nødvendigt at oprette en Assurancekasse med et Indskud paa 25 Øre pr. Elev⁽¹⁷⁾. Ved Frikvarterernes Slutning ringede Professor Lassen selv, hvorefter Eleverne stormede ind ad den eneste Indgang, ofte under stor Larm og brutal Magtudfoldelse fra de større Elevers Side. Ældste Klasse holdt sig fornemt tilbage.

Naar Lærerne kom ind i Klassen, rejste Eleverne sig ikke op. Under Overhøringen blev de ligeledes siddende og kunde indtage de mærkeligste Stillinger, f. Eks. lægge sig over Bordet med Knæerne paa Bænken. I Tiltale brugte Lærerne altid Elevernes Efternavne, ligesaa Drengene indbyrdes.

Eleverne havde Plads efter Dygtighed eller rettere sagt efter Maanedskarakterer. Duksen sad nærmest Katedret, Fuksen fjernest. Omflytning fandt Sted hver Maaned. Enhver ny Dreng blev anbragt paa Fuksepladsen, hvor han skulde blive de to første Maaneder. Som oftest klæbede de samme 6 Elever til Fuksebænken. »Vi havde i 3dje Klasse en udsøgt Samling af dovne Dreng, der regerede uindskrænket paa sidste Bænk i hele Skoleaaret, trods alt i Besiddelse af et ukueligt godt Humør. Naar vi andre var blevet hørt i Dansk, kunde det falde Læreren ind at sige: »Saa hele sidste Bænk i Kor«. Og saa læste de 5—6 Dreng i Munden paa hverandre. De læste ikke strengt nøjagtigt hvad der stod i Bogen, men forandrede og satte til ud fra deres egen frodige Fantasi«.

Karaktererne var ug: 6, mg: 5, g: 4, tg: 3, mdl: 2, slet: 1 og i særligt graverende Tilfælde 0. Ogsaa i »Opførsel« gaves Karakter hver Maaned. I Protokollen havde hver Lærer en Spalte, i hvilken Opførselskaraktererne indførtes ved Maanedens Slutning. Var en Elev uartig hos en Lærer, fik han, efter Forseelsens Stør-

relse, enten en »Prik« eller en »Streg« tilført i sin Opførselsrubrik. En Streg trak 1 fra, d. v. s. nedsatte Opførselskarakteren fra 6 til 5. En Prik trak kun en halv Grad fra. Dette vanvittige System blev særligt benyttet af de Lærere, som ikke kunde holde Disciplin.

Der klagedes i Amtsskolens sidste Aar over Tilbagegang i Disciplin. Professor Lassen var 77 Aar, da han gik af. Han havde altid villet overkomme alt selv. Lærerne synes ikke at have hjulpet stærkt med til Ordrenens Opretholdelse uden for Undervisningstimerne, saa at Dommen lyder meget troværdig. Derimod hævdes det fra flere Sider, at til midt i Halvfjerdserne var der den mest udmærkede Disciplin i Skolen. »Men Disciplinen gjorde sig ikke gældende som noget ved Siden af den almindelige Skoleorganisation, den laa i Organisationen. Det var en god, civil Disciplin, upaa- virket af nogen Slags Prussianisme. Den gennemtrængte Skolens daglige Liv og virkede derfor i al Stilhed opdragende. Det beundringsværdige ved den Lassenske Disciplin var dens Selvfølgelighed; man spurgte ikke om Grunde; den var der, den laa i Skolens Organisation. Denne Organisation var ikke upersonlig, men helt igennem et Udtryk for den gamle Rektors Personlighed. Den stod og faldt med ham«. Dette er paa sin Vis beundringsværdigt og giver høje Forestillinger om Rektor Lassens pædagogiske Myndighed, men viser ogsaa en farlig Mangel hos ham: han havde ikke magtet at fylde sine Medlærere med den samme Aand; da han selv blev mærket af Alderdommen, var der ingen, som kunde træde støttende til. Dette var netop Skolens Svaghed, disciplinært set, at dens Grundlag var Respekt for en eneste Mand.

Mellem Eleverne herskede et godt Kammeratskabsforhold. Til Tider kunde vel Børn fra Embedsstanden

føle sig hævede over de andre, og der kunde være Drengene, som fra Hjemmet medbragte Raahed og Brutalitet, der gav sig Udslag over for de svage og forsagte, men dette var dog ganske undtagelsesvis.

Hver Skoledag begyndte med Sang i Gymnastiksalen. Om Mandagen blev der oftest sunget en af Ingemanns Morgensange, de andre Morgener hyppigst en Fædrelandssang. Om Lørdagen afsluttedes Skolens Undervisning med en Fællessangtime. Kl. 5 Minutter i 3 indfandt Rektor Lassen sig i Gymnastiksalen, stillede sig op midt paa Gulvet, lidt foran Skraastangen, og lyttede med sænket Hoved opmærksomt til Elevernes Sang. Han bestemte selv Slutningssalmen »og vi var altid spændt paa, om den var lang eller kort. »Klokken slaar« med sit ene Vers var i særlig Grad vel anskrevet hos os, og der var Klang i Slutningslinjen, naar vi sang: »Saa skal vi nok komme hjem«.

Naar Eleverne kom op i 3dje Klasse, fik de Lov til at laane Bøger fra Morskabsbiblioteket. Rektor Lassen forestod selv Udlaanet og interesserede sig meget for Elevernes Fritidslæsning. Han kunde blive bister, naar de viste en daarlig Smag. »En Dag spurgte en mindre vel begavet Elev, om Biblioteket havde: »Den smukke Skovpige«, en Skillingsroman af den værste Slags. Jeg kan endnu se Forfærdelsen i Professorens Ansigt og høre den Tordentale, som han holdt til den uheldige Laansøger«.

I Begyndelsen af Halvfjerdserne gjorde Eleverne i øverste Klasse et mislykket Forsøg paa at lave en Foredragsforening, under det dristige Navn »Demosthenes«. Af denne Klubs Medlemmer holdtes der i Gymnastiksalen efter Skoletid ugentlige Foredrag, til hvilke Skolens andre Elever havde Adgang. Auditoriet udviste imidlertid en sørgelig Ligegyldighed for de ora-

toriske Præstationer og hengav sig til Fornøjelser af en lettere Art. En af de mest yndede var med en Knappenaal at stikke foran siddende Elever, som kvitterede for Modtagelsen med vilde Hyl.

BALLER, KOMEDIER, MARCHTURE, FUGLE-
SKYDNING, SKOVTURE.

Nu planted' i en Krans af friske Roser
Vi sidde fri for Algebra og Gloser,
Og uden Notabener vi dansede i Ring.
Og ej det gaar til Protokols,
Om frit vi sprang omkring.
Lærerne nok forstaa Eleven;
Thi i Dag er vort Løsen bleven:
Skolebal.

(Ved Skoleballet 12. December 1873)

Mellem 1870 og 1880 synes Skolen hvert Aar at have haft Skolebal i Klubbens Lokale, der gratis stilledes til Disposition. Festarrangør var Knud Høyer, den bedste Danser Hr. Løding. Ballet aabnedes af Professoren med en Polonæse, i hvilken alle deltog. Før Ballet var der undertiden Skolekomedie, f. Eks. Hostrups »Den Tredje«, »Soldaterløjer«, og Erik Bøghs »Valbygaasen«. I 1871 blev »Den Tredje« gentaget i veldædigt Øjemed i Forbindelse med en Børnesymfoni, spillet af ca. 20 Elever med mange ejendommelige Instrumenter og dirigeret af Knud Høyer, der stod paa en Forhøjning og svingede Taktstokken, som om han aldrig havde bestilt andet. Selvfølgelig var det ham, der iscenesatte Komedierne, medens Hr. Løding fungerede som Sufflør. Siddende i Sufflørkassen, iført en stor Pels og med en Toddy staaende foran sig paa

Scenens Gulv, frembød han for de spillende et helt hyggeligt Interiør.

Krigen i 1864 havde hos Eleverne skabt en stærk national Følelse, saa at de i det Aar næsten alle gik med dansk Kokarde i Huen; Preusserne var meget ivrige for at pille Kokarden af, medens Østerigerne lod Drengene i Fred. Efter Krigen oprettede Eleverne selv et Soldaterkorps og foretog om Søndagen Marchture til Dalby Mølle, hvis Ejer gav dem Tilladelse til at bygge Skanser, endog at kræve Feltraab af ham og hans Familie. Af en eller anden Grund forbød i 1868 Rektor Lassen en Marchtur til Herregaarden »Estrup«, hvor Drengene havde faaet Lov til at overnatte i en Lade. Skolen synes ellers ikke at have blandet sig i Elevernes Soldaterleg, og de valgte selv deres Officerer. I 1868 var Svend Mørk Hansen – Søn af Sognepræsten i Vonsild – Korpsets øverste Chef, vistnok med Titel af »General«. Det var i denne Egenskab, at han, sidende paa sin Nordbakke, paa Koldinghus Staldgaards Plads modtog den Silkefane, som Byens meget unge Damer skænkede Skolen. Desværre er denne Fane nu forsvundet. »Han følte sig«, skriver en Skolekammerat, »naar han i Spidsen for Korpset med Tromme og Trompet drog gennem Byen til og fra Staldgaarden«. Korpset havde ingen Uniform, men fik dog anlagt hvide Huer med Snore efter Rang. Modellen var taget fra de østerigske Felthuer uden Skygge. I Halvfjerdserne blev der sat en stiv Skygge paa, saa at Huen blev en hvid »Frikiggerkasket«. Skyggen var først smal, senere blev højeste Mode bred Skygge og lav Puld. Foran i Panden var der en Danebrogskokarde, om Pulden en ganske smal, rød Lidse. Kaskettens nederste Rand var kantet med en Fletning, de meniges hvid og rød, Officerernes rød og Sølv, Knud Høyers rød og Guld.

En Realskoleelev med Frikiggerkasket.

Huen var ganske smuk, men Farven var for raske Drenge noget farlig, efter et regulært Slagsmaal var Hvidheden og Skønheden ofte noget anløbet og kom ikke tilbage før efter en Nyanskaffelse næste Sommer. Om Vinteren blev Huen aldrig brugt, men i Begyndelsen af April blev den atter taget frem og bebudede Foraarets Komme.

Da det i 1871 af Ministeriet var blevet paalagt Forstanderskabet at drage Omsorg for, at Geværeksercits indførtes som et Led i Skolens Gymnastikundervisning, blev denne Eksercits sat i Forbindelse med Marchøvelserne og overtaget af Hr. Holst⁽¹⁸⁾. Søndag Morgen traadte Drenge an uden for Skolen, med Front mod Kirken, de ældre væbnede med Skolens gamle Forladegeværer, de yngre med Trægeværer med Rasleværk. Kompagniet, der f. Eks i 1874 talte omtrent 70 Deltagere, formeredes og svingede ud med Sektioner efter først at have gjort de den Gang brugte Geværgreb: »Gevær i Hvil«, »Gevær ved Fod«, »Gevær paa Skulder« og »Præsenter Gevær«. Der marcheredes vistnok altid til Bramdrup Skov, hvor der udførtes nogle faa Øvelser, f. Eks. »Bryde af med Roder«, »Afmarch fra højre« o. s. v. »Vor Operationsbasis«, skriver en af Deltagerne, »var Marielund og Bramdrup Skov. Paa førstnævnte Sted, der den Gang henlaa i sin Oprinde-

Parti fra Vestergade med Realskoleelever.

lighed, opkastede vi en Fæstning til Forsvar mod en tænkt Fjende, formodentlig Borgerskolens Dreng«. Da daværende Ritmester Marchers Søn, Johannes, gik i Skolen, red han i Spidsen paa Faderens Ridehest med dragen Sabel. Hans Henrik Kaalund blæste paa Trompet. Deltagerne havde alle hvide Skulderstroppe med en tynd rød Kant og en Nysølvknap paa Stropen nærmest Halsen, naar man hægtede den paa Trøjen, men der var ingen reglementeret Uniform — bortset fra Huen — saa at Korpsset saa noget meleret ud.

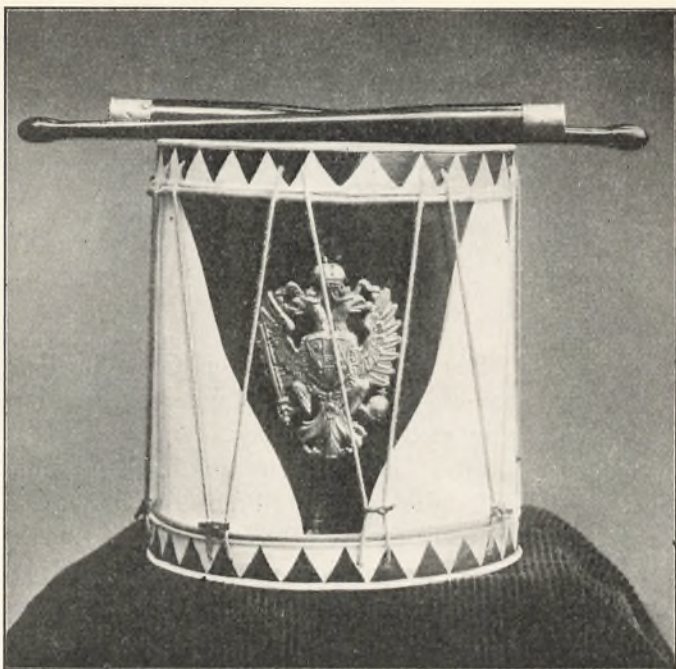
Samtidig med Geværercitsen indførtes i 1871 frivillige Skydeøvelser et Par Gange ugentlig efter endt Skoletid under Ledelse af Knud Høyer og Hr. Cand. theol. Borch⁽¹⁹⁾. Til Skydebane benyttedes Gymnastiksalen i Forbindelse med Gangen op til det gamle Bornholmerur. Der var to Afdelinger. Første Afdeling skød paa en Afstand af 45 Alen med Stuerifler og Spidskugler, anden Afdeling paa 18 Alen med glatløbede Stuebøsser. Naar en Skytte paa nederste Afdeling havde skudt et vist Antal Points, opflyttedes han til øverste Afdeling. I 1873 var der i øverste Afdeling 34 Deltagere, i nederste Afdeling 20. Skuddenes Antal i et Aar laa mellem 8000 og 10000. Der førtes nøjagtigt Regnskab over det Antal Points og Træffere, som hver Deltager skød, og den Elev, der ved Maanedens Slutning havde naaet et vist Antal, fik et Udmærkelsetegn »God Skytte«, med Ret til at bære samme under Øvelserne. Udgifterne blev bestridt af Elevernes Assurancekasse. Ammunitionen tilberedtes, som tidligere nævnt, af Eleverne selv, under Hr. Høyers Tilsyn i Skolens Laboratorium. Ved øverste Afdelings Skydeøvelser meddeltes Udfaldet af hvert Skud ved den af Knud Høyer anlagte Telegrafledning. »At der aldrig skete Ulykker under disse Øvelser, maa betragtes som

God Skytte.

et stort Held. Der faldt jo ogsaa en Gang imellem en Lussing, naar en nervøs Skytte lagde an, før Mar-køren var færdig med sit Arbejde.

I Februar holdtes Gevinstskiveskydning i Gymna-stiksalen, i Maj Fugleskydning i Bramdrup Skov. Om Morgenen marcherede Skytterne af Sted med den stærkt spraglede Fugl, der var forsynet med Guldkrone, Ring, Æble, Scepter, Vinger, Hale og Brystplade. Knud Høyer var i Spidsen, med hvid Kasket som Drengene, ridende paa »Nis«. Disse Rideture var altid til stor Moro for Eleverne, idet de sjældent forløb uden at aabenbare en pinlig Uoverensstemmelse mellem Hest og Rytter. »En Gang smed »Nis« vor General af ude i Bramdrup Skov for Fronten af Korpset, enten det nu var paa Dril, eller fordi Dyret ikke kunde staa for Klan-gen af Brødrene Kysters Tromme. Skønt Faldet ikke var dybt, eftersom »Nis« var liden af Vækst, saa det dog ret uhyggeligt ud«. Samme eller en lignende Scene henlægges i en anden Skildring til »Schæffers Skov« (nu Louisehøj). Efter »Generalissimus« fulgte alle tid-ligere Skyttekonger, prydede med Sølvmedaille i grønt Baand og bærende deres Salonbøsser, den staaende Kongegevinst. Derpaa kom de andre Elever med Sko-lens Salonrifler, Rekvisitter, Stænger, Barduner og Jern-

Brødrene Kysters Tromme.

Trommeskiltet er et Chakoemblem fra første østerigske Jægerkorps.

pæle. Naar Fuglen hen paa Eftermiddagen var falden, uddeltes Præmierne af Knud Høyer, hvorefter Tilbage-marchen til Skolen fandt Sted.

I alle mundtlige og skriftlige Meddelelser staar disse aarlige Fugleskydninger i straalende Glans. Men ogsaa Skovturene mindes med Glæde. Som Regel kørte man til de omliggende Skove, Schæffers Skov, Fuglsang Skov ved Fredericia, Houensodde. En Gang gik Turen med Damper til Skamlingsbanke, ved hvilken Lejlighed Eleverne maatte vade i Land, medens Professoren og hans Datter blev baaret. Ved disse Skovture blev der selvfølgelig leget »Røvere og Soldater«. Hr. Løding

var altid Røverkaptajn og havde en vidunderlig Evne til at finde en hyggelig Plads i Nærheden af Vagten, hvor han kunde ryge sin »Bird's Eye«, læse sin »Punch« og tage sig en Skraber, uden at blive fundet. »Hvor vi jublede, naar der blev blæst Samling og han rejste sig, næsten lige for Næsen af os«. Den mest strabadserende »Skovtur« var Turen til Fanø i 1876, i hvilken kun de ældre Elever deltog. Man stillede Kl. 4 $\frac{1}{2}$ om Morgenen ved Banegaarden for at køre til Esbjerg med Godstog, i Kreaturvogne uden Bænke. Køreturen varede 5 Timer. Fra Esbjerg blev Deltagerne i Fiskerbaade sat over til Nordby. I brændende Hede Marchtur over Øen til Vesterstrand, hvor hele Styrken fik sig et forfriskende Bad. Knud Høyer var i Vandet som paa Landjorden i Spidsen, med højt hævet Spasere-stok for at lægge en Dæmper paa de mest forvovne. Under Tilbagemarchen til Nordby begyndte det at kule op, Overfarten til Esbjerg tog to Timer, og mange af Eleverne var søsyge. »Jeg kom over med en af de første Baade, og jeg ser endnu for mine Øjne Overlærer Høyer staaende i Stævnen saa stolt som nogen Franklin, med Bulehatten og flagrende Kappe, medens Baaden rullede i den ikke ubetydelige Sø paa Grund af frisk Paalandsvind. Vi kom til Kolding med samme langsomme Tog Kl. ca. 12. Vi kunde trods alt bræge og brøle som Køer i vore Kreaturvogne«.

»Da vi havde faaet Præliminæreksamen«, fortæller en af Dimittenderne fra 1872, »samlede Hr. Høyer os om Aftenen i sin Have og trakterede os med en af ham selv lavet Drik, som han kaldte »Eau de vie moderne«. Stemningen var meget oprømt, vi havde gjort en pæn Eksamen, og vi var ikke saa lidt stolte af vor ny Værdighed som Præliminarister. Jeg omtaler denne Aften for at vise, hvor hjerteligt Forholdet var mellem Hr. Høyer og os«.

AMT OG BY. VOKSENDE MISFORNØJELSE. AMTSSKOLENS OPHØR.

Det var væsenligt Orla Lehmann, som i 1855 havde skaffet Kolding By blidere Kaar, end foreslaet af Ministeriet, og det var ham, som udtænkte og gennemførte Planen om en *Amtsskole* i Kolding. Selve Tanken: *Amtsrealskole* som et Mellemed mellem *Statens Latin-skoler* og den *kommunale Almueskole* var Lehmanns, forberedt ved Lov af $\frac{9}{6}$ 1856 om *Skoleraad*, omfattende baade Købstæderne og Landdistrikterne, gennemført af Ministeriet efter Forslag af Vejle Amtsraad. Og det var selvfølgelig ogsaa Lehmann, der overtalte Amtsraadet til at paatage sig en Opgave, som hidtil havde ligget uden for et Amtsraads Virksomhedsomraade, som i særlig Grad vilde gavne Byen og de nordslesvigske Sogne i Haderslev Amt, og som kunde tænkes at ville medføre økonomiske Ofre for Vejle Amts fjernere Distrikter mod Nord, der ikke havde nogen Interesse af en højere Skole i Kolding, eftersom de kunde sende deres Børn til Vejle og Fredericia.

Det var i den af Kommissionen i 1856 udarbejdede Plan en Forudsætning, at Skolen helst skulde bære sig selv. Denne Tankegang forekommer vor Tid besynderlig, men var almindelig hos kommunale Autoriteter Aarhundredet ud. Den gentog sig f. Eks. for Kolding Bys Vedkommende i Administrationen af Kolding Latin- og Realskole til henimod 1900. I Amtsskolens første Forstanderskabsmøde meddelte Lehmann, at Amtets Skoleraad havde bevilliget 600 Rdl. til nødvendige Bygningsudgifter, men at man ikke kunde gøre Regning paa en Tillægsbevilling. Amtsskolens Administration skulde være økonomisk, og den blev økonomisk i en Grad, som ofte virker stødende. Da

Rektor Lassen en Gang ønskede et Pumpeværk, for at faa Vand pumpet op i sit Køkken, maatte han selv betale det. Da Knud Høyer vilde anbringe en Kakkelovn i Pigeværelset, gaves Tilladelsen, men paa hans egen Regning. For at holde Discipelbiblioteket i forsvarlig Stand maatte Rektor Lassen anvende Indtægten af sin Privatundervisning i Latin til Indkøb og Indbinding af Bøger. Forhandlingsprotokollen bringer atter og atter Meddelelser om de slet lønnede Læreres Tiggergang til Forstanderskabet om Løntillæg. Forstanderskabet kunde lade sig blødgøre og foreslaa i det mindste et Gratiale, men Skoleraadet gav Afslag længst mulig. Fra 1871 blev Lærerne ansat uden Pensionsret, med den besynderlige Motivering, »at dette maatte formenes at være i Skolens Interesse«. Det havde ret hurtigt vist sig, at Skolen ikke kunde drives uden aarlige Tilskud fra Amtets Side, og det blev derfor en Hovedopgave, først for Forstanderskabet, dernæst og endnu mere for Skoleraadet, at skære Udgifterne ned, Udgifter til Undervisning, Udgifter til Bygningen, Udgifter til Inventar, Udgifter til Kakkellovne, Udgifter til alt. Der førtes lange Forhandlinger om det halvraadne Plankeværk mellem Rektorhaven og Sviegade, af hvilket Stormen i en enkelt Nat nedrev 7 Fag. Rektor Lassen klagede ofte over Amtsskolens Drikkevand, der var fyldt med Smaaorme, »saa det ikke kan anbefales som Drikkevand for Børn«. Han ønskede en Boring, dette blev afslaaet, og der gik flere Aar, før en grundig Forbedring fandt Sted. Kun paa eet Omraade mærker man i Amtsskolens første Aar betydelig Offervilje. Til Oprettelsen af det kemiske Laboratorium bevilligedes c. 400 Rdl. een Gang for alle og 50 Rdl. aarligt. fordi her var noget, der appellerede til Landboernes Interesser; men da de stil-

lede Forhaabninger skuffedes, kølnedes Interessen ogsaa paa dette Punkt, og da Planen i 1866 om Landboklasser, bl. a. med Undervisning i Landbrugskemi, glippede, var det umuligt for Knud Høyer at opnaa en Udvidelse af Laboratoriet, der ikke blev anset for »paatrængende nødvendig«.

En saa stram økonomisk Administration maatte paa mange Maader hæmme Skolens Arbejde, blandt andet ved Timesammenlægninger og overfyldte Klasser. Ikke alene Rektor og Lærerne, ogsaa Forældrene saa dette, men Byen stod magtesløs. Amtsskolen var et fremmed Enklave inden for Byens Omraade, unddraget Skolekommissionens og Kommunalbestyrelsens Myndighed. Alle økonomiske Afgørelser blev truffet af Amtsskole raadet, alle pædagogiske af Amtsskoledirektionen, altsaa i Vejle. Hvad enten det gjaldt Læreransættelser, Skolepengenes Størrelse eller Uddeling af Fripladser, blev den endelige Afgørelse truffet i Vejle. Forstanderskabet, af hvis 3 Medlemmer oprindeligt Formanden og en til var fra Kolding, var velvilligt, men kunde kun indstille. Tilmed skiftede dets Sammensætning efterhaanden Karakter, idet der fra 1867 valgtes 5 Forstanderskabsmedlemmer, de tre fra Landet, og i 1877 blev Proprietær Ræder, Dyrehavegaard, af Skoleraadet valgt til Formand, saa at Landboerne fik baade Flertallet og Ledelsen.

Det er ikke underligt, at disse Forhold skabte Gnidsningsmodstand og Smaalighed paa begge Sider. Da Ministeriet i 1862 henvendte sig til Kommunalbestyrelsen om yderligere Udlevering af Amtsskolens Bibliotek til Aarhus Katedralskole, og Kommunalbestyrelsen videresendte denne Skrivelse til Forstanderskabet, fandt dette sig beføjet til at meddele Kommunalbestyrelsen, at Sagen var Byen uvedkommende, da Skolen

var en Amtsinstitution. Da Kommunen i 1867 regulerede og brolagde Pladsen mellem Skolen og Kirken, anmodede Forstanderskabet tjenstligt den ærede Kommunalbestyrelse om, forinden Arbejdet fremmedes, at indsende en bestemt Plan med Tegning til Arbejdets Udførelse, for at Forstanderskabet kunde faa Lejlighed til derover at afgive Erklæring og varetage Skolens Tarv. I 1876 ønskede Forstanderskabet efter Rektor Lassens Forslag at plante 6 Lindetræer langs Skolens Façade. Tilladelsen blev først nægtet af Byraadet, dernæst et Aar efter Anmodningen givet paa Betingelse af, at Kronerne blev klippede, saa ofte Byraadet ønskede det, og Træerne fjernede paa Anfordring.

Alt dette var Smaatterier, men det var Tegn paa, at hele Ordningen i sig bar Spirer til Misfornøjelse og Irritation, og paa begge Sider blev man efterhaanden led og ked af hele Ordningen. Amtet var ærgerlig over at skulle yde aarlige Bidrag paa 2000 Kr. og derover til en Skole, som havde sine fleste Elever fra Kolding By og de 8 Sogne. »Amtsraadet syntes i det hele saa smaat at bande Lehmann, fordi han havde skaffet det Skolen paa Halsen« (Udtalelse af Borgmester Schjørring i Byraadsmødet $\frac{8}{2}$ 78). For Byens Vedkommende havde der altid hos mange været Utilfredshed med Ordningen. Berg havde i en Række Artikler i 1860 gjort sig til Talsmand for den Opfattelse, at baade Bygningen og det aarlige Tilskud paa 1500 Rdl. burde være anvendt til en Forbedring af Byens Borgerskole, og denne Opfattelse kommer oftere frem i de senere Drøftelser⁽²⁰⁾. Byens Embedsmænd og de velhavende Købmænd, som ønskede at lade deres Sønner studere, følte bittert Savnet af den lærde Skole og gjorde gentagne Forsøg paa at faa Amtsskolens Undervisning udvidet ved Oprettelsen af Latinklasser, i

hvert Fald til 16 Aars Alderen. Det sidste mislykkede Forsøg blev gjort i 1866, da man haabede at skulle kunne gennemføre Planen, efter at Haderslev lærde Skole var blevet utilgængelig for Elever nord for den ny Grænse. Planen strandede, fordi hverken Ministeriet eller Amtet vilde fremme den. Det eneste Resultat blev Professor Lassens private Latinundervisning. I Vejle og Fredericia var der Latinskoler. Men det var dyrt for Forældre i Kolding at lade Børnene studere i en anden By. De har med Sorg tænkt paa den Tid, da der var en blomstrende lærd Skole i Kolding; det har irriteret dem, hver Gang de passerede Amtsskolen, over den monumentale Indgang at læse Indskriften fra 1845 »Doctrinae et Virtuti«⁽²¹⁾, og de har tænkt med et Suk: »Ak, hvor forandret«.

Kolding By havde i 1855 ca. 3500 Indbyggere. Det var en fattig By. Der var ikke Tale om, at den havde haft Raad til paa egen Regning at oprette og drive en kommunal Realskole, og Kommunalbestyrelsen havde stillet sig afvisende over for denne Tanke. Derfor havde man den Gang med Glæde sluttet sig til Planen om en Amtsskole og uden Betænkning afstaaet Bygning og Tilskud og Indflydelse til Amtet. Men efterhaanden som Byen, særligt efter 1864, voksede i Indbyggertal og Velstand og Mod, begyndte man at se anderledes paa Sagen. Særligt fæstede man Blikket paa Misforholdet mellem økonomisk Tilskud og Myndighed. Amtet tilskød aarligt ca. 2000 Kr. og havde hele Magten, Byen — naar Bygningen medregnedes — mindst 7000 Kr. og var uden nogen som helst Indflydelse. Disse to Tal: 7000 og 2000 Kr. blev Gang paa Gang fremført i den mundtlige og skriftlige Diskussion, og »Andenlærer Knud Høyer« havde en Gang i en Avisfejde hentet sig en skarp Tilrettevisning fra

»mange Borgere og Grundejere« fordi han — med fede Typer — havde paastaaet, at han blev lønnet af Stat og Amt, medens »Byen som saadan Intet bidrog«⁽²²⁾. Ganske bortset fra dette Misforhold mellem Bidrag og Indflydelse var de, der saa dybere i Sagen, klare over, at Land og By havde fuldstændigt modstridende Interesser i denne Sag. saa at Fællesskabet ikke vedblivende kunde opretholdes.

I Midten af Halvfjerdserne rejste Konsul Grau atter Spørgsmaalet ved et Borgermøde⁽²³⁾, og da i 1877 Undervisningen paa Amtsskolen truedes af et fuldstændigt Sammenbrud paa Grund af det stigende Eleveal og den planløse Opflytning, indgav 47 Forældre en Adresse til Byraadet om at overveje, hvad der kunde gøres for at afhjælpe de Mangler, som Skolen led under, og som Rektor Lassen uden Resultat havde henledet Forstanderskabets og Skoleraadets Opmærksomhed paa⁽²⁴⁾. Underskriverne krævede flere Klasser, Ansættelse af to Lærere, en Undervisningsplan, der raadede Bod paa den Ulempe, at den langt overvejende Del af Eleverne forlod Skolen i Konfirmationsalderen uden ordentlig Afslutning paa deres Skolegang, endelig Oprettelsen af studerende Klasser, saa *Examen artium* kunde tages ved Skolen. Sagen var rent formelt set Byraadet uvedkommende, men det kunde ikke overhøre et Nødraab fra en stor Kreds af Borgere. Der skete en Henvendelse til Skoleraadet, og et Fællesudvalg af Delegerede fra By og Amt blev nedsat. Det blev hurtigt klart, at Skoleraadet ikke vilde paaføre Amtet øgede Udgifter til Amtsskolen, men at man var villig til at afstaa Skolen til Byen. Byen var ogsaa villig til at overtage Skolen, men fandt Skoleraadets Tilbud om Amtstilskud paa 2000 Kr. i 10 Aar for ganske uantageligt. Skoleraadet svarede, at 2000 Kr.

var det absolute Maksimum og tilføjede truende, at man, hvis Amtsskolen forblev under Skoleraadets Bestyrelse, havde det i sin Magt at nedbringe Amtets aarlige Bidrag ved Ophævelsen af de lavere Klasser, navnlig Forberedelsesklassen, og ved Skolepengenes Forhøjelse⁽²⁵⁾. Saa maatte Byen give efter paa Spørgsmaalet om Amtstilskuddets Størrelse, men naaede dog at faa Tidsgrænsen slettet. Forliget sluttedes ved et Møde paa Kolding Raadhus den 19de April 1879, men Sagen havde nær strandet i Kolding Byraad paa Grund af Konsul Graus Forslag om en Fællesbestyrer for Byens samtlige kommunale Skoler⁽²⁶⁾; dette Forslag faldt paa Grund af Modstand fra Byraadets Flertal og Ministeriet, men Grau havde dog den personlige Tilfredsstillelse at sætte igennem, at den ny Skoles Leder skulde kaldes Bestyrer og ikke Rektor.

Trods Forliget varede Gnidningsmodstanden mellem Amt og By til det sidste. Skolens Aflevering til Byen var fastsat til 30. Juni 1880, paa hvilken Dag Amtets Regnskabsaar sluttede. Men da dette Regnskabsaar og Skoleaaret ikke faldt sammen, foreslog Amtet at opsætte Afleveringen til Udgangen af Juli Maaned, for at Realafgangseksamen og Skolens Aarsprøver kunde tilendebringes paa sædvanlig Maade, hvortil samtlige Lærere havde erklæret sig villige. Dette Forslag blev ikke antaget af Byraadet. Ved velvillig Imødekommenhed fra Undervisningsinspektionens Side blev saa Realafgangseksamen ordnet saaledes, at den mundtlige Afslutning fandt Sted den 22. Juni, hvorefter den daglige Undervisning i de andre Klasser fortsattes til Maanedens Udgang.

Forstanderskabets sidste Skrivelse til Skoleraadet er dateret den 22. Juni 1880 og vidner paa en latterlig Maade om den samme Irritation. Der fandtes i Amts-

skolens Brændehus 4 Favne hugget Træ, som Byraadet mente maatte følge med ved Skolens Aflevering, medens Forstanderskabet krævede Betaling for dem. Det hedder herom i Skrivelsen, at Byen »syntes tilbøjelig til at anse nævnte Beholdning om ikke som god *Prise*, saa dog som en Genstand, der passende kunde følge med ved Afleveringen«. Amtmand Nutzhorn deciderede, at Brændet tilkom Byen.

Vejle Amtsskole i Kolding ophørte den 30. Juni 1880. Undervisningen sluttede Kl. 3 uden nogen Højtidelighed — som Undervisningen for 24 Aar siden var begyndt uden Højtidelighed — idet Lærerne kun tog Afsked med Børnene⁽²⁷⁾. Den 2. Juli blev Bygning m. m. afleveret til Byraadet. Amtsskolens Saga var til Ende.

Naar man dernæst, 45 Aar efter Amtsskolens Nedlæggelse, vil prøve paa at bestemme dens undervisningsmæssige og disciplinære Værd, maa man for det første undlade at sammenligne med Nutiden. Endvidere maa man erindre, at Amtsskolen som Realskole havde et lavere Plan end samtidige Latinskoler, og at der ikke kunde stilles de samme Krav til de ved Amtsskolen ansatte Lærere som til Latinskolernes Lærerkorps med overvejende filologisk eller dog akademisk Uddannelse. Endvidere maa man i sine Overvejelser medtage, at Amtsskolen arbejdede under særlige Vanskeligheder paa Grund af den sparsommelige Administration, der paa mange Maader hindrede en god Undervisning.

I Programmet for 1881 skriver Rektor Theisen, at »det lykkedes Professor Lassen, understøttet af et dygtigt Lærerpersonele, i Løbet af en forholdsvis kort Tid, at løse den betydelige Opgave, der var blevet ham betroet«. Udtalelsen lyder nærmest som en Skaaltale;

den indeholder de selvfølgelige Ord, som en høflig Efterfølger siger om en endnu levende Forgænger, og taaler ikke en nærmere Prøvelse. Ej heller kan man tillægge det større Betydning, at Rektor Lassen altid, naar han anbefaler en Lærers Ansøgning om Løntillæg, taler om hans dygtige og samvittighedsfulde Arbejde, eller at Forstanderskabet i sine Anbefalingskrivelser til Skoleraadet bruger lignende Vendinger. Langt mere vejer Udtalelserne i Adressen til Byraadet i 1877, fordi de giver et sandt Udtryk for Forældrenes Opfattelse, og fordi de falder godt i Traad med private Udtalelser fra en Del af de gamle Elever, Udtalelser der gaar ud paa, at Skolen ikke var anset i det almindelige Omdømme, at Undervisningen ikke var tilfredsstillende, og at Disciplinen var ved at slappes, fordi dens egentlige Opretholder, Rektor Lassen, var en ældgammel, efterhaanden svagelig Mand. Man kan ikke komme uden om disse Kendsgerninger. Paa den anden Side har de tidligere Elever, der beundrer Rektor Lassen og elsker deres gamle Skole, Ret, naar de hævder, at selve Overgangen fra *Realskole* til *Latinskole* blev til Skade for Professor Lassens og hans Kollegaers Omdømme. »At faa en gammel Realskole gjort om til en moderne Latinskole kræver selvfølgelig Ændringer paa saa godt som alle Omraader, og enhver Ændring af det gamle følte som en Kritik af Professor Lassens Styre. Ny Koste fejer bedst. Jeg skal ikke sige noget ondt om de ny Koste, men om de havde kostet en Del af den Ondskab til Side, som da groede op mellem Kolding Brosten, havde det ingen Skade været til og tilmed klædt dem ganske godt. Realskolen under gamle Professor Lassen havde i Virkeligheden løst sin Opgave rigtig pænt. Dens Lærerstab kunde have været bedre. Lassen selv var en gammel Cand. phil.,

og af Lærerne var kun to teologiske Kandidater, en var Farmaceut og to Seminarister. Det var ikke nogen stor akademisk Ballast at sejle med. Men saa var Realskolen jo paa den anden Side heller ingen videnskabelig Lærestalt, men nærmest en højere Folkeskole, bestemt for Borgerbørn af Forældre med en vis hønnet Ambition og for Gaardmandssønner, særligt fra de velhavende, slesvigske Sogne. Disse Elever fik af Skolen, hvad man med Rimelighed kunde forlange af den, og de fik det under Forhold, som virkede velgørende opdragende paa dem«. I nøjeste Overensstemmelse med denne Dom lyder en anden Udtalelse: »Da Latinskolen saa kom i 1880 med ny Rektor og ny Lærere, saa den med Overlegenhed ned paa Rektor Lassen og Amtsskolen. Det ærgrede mig i de første Aar fra de ny Læreres Side at høre Klager over den gamle Skoles Mangel paa Disciplin, og jeg vil gerne tro, at disse unge Mænd, som ikke havde haft megen Anledning til at øve deres Evner, har haft vanskeligt ved at gøre sig gældende, ligesom Disciplene vel ogsaa har haft svært ved at vænne sig til dem, og saa fik Rektor Lassen Skyld for at have været for slap«. Endnu en tredje Udtalelse i lignende Aand fra en nuværende Landmand: »De allerfleste af os vil, uden Tvivl, bevare Mindet om en god Skole med gode og samvittighedsfulde Lærerkæfter«.

Paa et enkelt Punkt er det muligt at sammenligne Amtsskolens og Latinskolens Arbejde efter haandgribelige Resultater, nemlig de to Skolers Afgangseksamener ved 16 Aars Alderen. Naturligvis kan Eksamenresultater ikke være en fulgyldig Maalestok for en Skoles Undervisningsdygtighed, men de kan dog være vejledende. Naar man da vil sammenligne Amtsskolens Afgangseksamener 1871—1880 med Latinsko-

lens tilsvarende Eksaminer 1881—1890, falder Sammenligningen ikke ud til Ugunst for Amtsskolen. Tværtimod. Og hvis man overfører Sammenligningen til de enkelte Fag og tager Amtsskolens mest omdisputerede og kritiserede Lærer, Knud Høyer, saa staar hans Elevers Eksamenskarakterer i Matematik og Fysik betydeligt over Latinskolens tilsvarende Eksamenskarakterer i de 10 første Aar. Paa den anden Side vil det være let at nævne Fag, hvor Overgangen betegnede Fremskridt, eksempelvis Fransk og Engelsk. Dette er kun Antydninger. At gennemføre en Sammenligning i Enkeltheder er umuligt. Jeg har kun ønsket at kaste et Strejflys over Spørgsmaalet for at vise, at Meningerne er delte, og at der kan siges en Del baade for og imod.

Ingen vil benægte, at »Kolding Latin- og Realskole« betød et stort Fremskridt i Forhold til Amtsskolen. Men derover maa ikke glemmes, at det netop var Amtsskolen, som beredte Vejen for Latin- og Realskolen. I 24 Aar gav denne Institution Byens og Omegnens Forældre Mulighed for at lade deres Børn faa en Undervisning højere end Folkeskolens og Adgang til en afsluttende Eksamen, som de ellers, med stor Bekostning, maatte have skaffet dem i andre Byer. Tilstedeværelsen af denne højere Undervisning var Forudsætningen for, at Byen i 1880 — om end under andre Former — kunde vinde tilbage, hvad den havde tabt i 1856. Amtsskolen havde slaaget Bro mellem Fortid og Fremtid.

Men saaledes saa man ikke paa Forholdet i 1880. Den Gang havde man kun Blik for Amtsskolens Skyggesider, og man følte det som en Befrielse, at man var blevet færdig med en Skole, som aldrig fra Byens Side havde været Genstand for Kærlighed eller blot Velvilje, og om hvilken der i de senere Aar var

opsamlet saa megen Bitterhed. Amtsskolen havde været en Nødhjælp, skabt af en Tvangssituation; den havde ikke været Byens Skole, og den havde betegnet en Nedgangstilstand mellem Fortid og Fremtid, mellem Lærdskolens, hvis Minde stod i straalende Glans, og den kommende Latinscole, til hvilken man stillede sangvinske Forhaabninger. Amtsskolen var en fremmed Fugl, der var kommet i Selskab, hvor den ikke hørte hjemme, en grim Ælling, som enhver mente sig berettiget til at kanøfle. Man mærker denne Stemning gennem mange Udtalelser og Smaatræk. »Fra i Dag«, skriver Kolding Folkeblad, »tilhører Skolen Kolding Kommune, der fra det ny Skoleaars Begyndelse lader den genopstaa som Kolding Latin- og Realscole«. Den 7de Juli 1880 kan samme Blad meddele, at Bygningshaandværkerne oppe paa Skolens Hanebjælker havde fundet de tre gamle Rektortavler, paa hvilke med forgyldte Bogstaver var optegnet Navnene paa samtlige Kolding Latinskoles Rektorer fra 1552—1833 — man lægger Mærke til Identificeringen af den gamle Lærdscole og den ny Latinscole. Tavlerne var i en yderlig ramponeret Tilstand og aldeles overkalkede, fordi de havde været brugt som Stillads for Murerne ved Tagets Udspækning. Bladet udtaler sin Harme over, at »man under det nu fratraadte Regimente ikke har kunnet finde anden Plads til disse interessante Fortidsminder, skønt Lejligheden ingenlunde har været indskrænket paa Vejle Amtsscole« og »betragter det som en Selvfølge, at den Skole, som nu skal afløse Vejle Amtsscole, vil vise en større Pietet mod disse gamle Minder«. I Kolding Avis udtrykker »en gammel Latiner« sin Glæde over Amtsskolens Nedlæggelse, over for hvilken Skole »Kolding By selvfølgelig havde opfyldt sine Forpligtelser; om de andre Autoriteter

samvittighedsfuldt have opfyldt deres Forpligtelser, turde maaske betvivles«, og haaber at »det ny Institut vil bringe velsignelsesrige Frugter over vor By og Egn, saaledes at Ordene »*Doctrinae et Virtuti*« maa blive sagt om Skolen med Rette«⁽²⁸⁾. For at Realskolens ydre Symbol, den hvide »Frikiggerkasket«, ikke skulde føres med over i Latinskolen, foreslaar »Flere Forældre« at afskaffe den fra det ny Skoleaars Begyndelse«⁽²⁹⁾. Latinskolen var lydhør over for dette Ønske og indførte den endnu brugte Skolehue efter Model fra Tønder Seminarium.

Uviljen og Opfattelsen af Amtsskolen som en fremmed Fugl fik ogsaa et officielt Udtryk. Da de nyfundne Rektortavler i November 1881 var restaurerede og ophængte i Skolens Korridor, blev der paa den 3dje Tavle gjort en latinsk Tilføjelse. Tilføjelsen indeholdt først Navnene paa Lærdskolens to Rektorer mellem 1833 og 1856, dernæst en længere historisk Fremstilling af Lærdskolens Stilling i Fyrreerne og dens Nedlæggelse ved Lov af 10. April 1855 og Genoprettelse i 1880 ved det koldingensiske Borgerskabs rosværdige Omsorg under Navnet: »Kolding Latin- og Realskole« — »*cura autem laudabili civitatis Coldingensis iterum restituta est et nomine: »Kolding Latin- og Realskole« signata est 1880*« — man mærker atter Identificeringen af den gamle Lærdscole og den ny Latinscole. *Rektor Lassens Navn og Vejle Amts højere Realskole i Kolding nævnes altsaa slet ikke i Tilføjelsen.* Der var god Grund til paa dette Sted at optegne den Bedrift, som Kolding Bys Borgere havde øvet ved Oprettelsen af den første kommunale Latin- og Realscole i Danmark, skønt det forekommer vor Tid mærkeligt, at den skulde prises i et Sprog, som kun et lille Mindretal af Borgerne og Forældrene for-

stod. Dette er i denne Forbindelse mindre væsenligt. Men det var en uberettiget Ringeagt over for Amtsskolen, at det blev forbigaaet i fuldstændig Tavshed, at denne Skole havde virket i samme Bygning i 24 Aar. Det var ikke blot rent formelt set en Tilsidesættelse af Rektor Lassen ikke at medtage hans Navn paa de Tavler, hvis Fællesoverskrift er *Series Rectorum* (Rækken af Rektorer), men det var tillige en historisk Unøjagtighed at udelade en Periode paa 24 Aar i en Redegørelse for Skolens Historie i det 19de Aarhundrede. Udeladelsen kan ikke forsvares med, at Amtsskolen ikke var *Byens* Skole, men sorterede under en fremmed Myndighed, eftersom den gamle Lærdscole heller ikke var *Byens* men *Statens* Skole.

For at raade Bod paa den Fejl, der blev begaaet i 1880, er i 1924 de ovenfor citerede latinske Ord nederst paa tredje Tavle slettede, og en fjerde Tavle ophængt forsynet med følgende Indskrift:

Efter den lærde Skoles Nedlæggelse oprettedes

Veje Amts højere Realskole i Kolding,

der virkede i denne Bygning fra 15. November 1856 til 30. Juni
1880. Skolens Rektor i dette Tidsrum var

31. Profesør Hans Christian Sunch Lassen,
f. 1803, d. 1881.

Den 1. Juli 1880 overtog Kolding By Skolen, der fortattes som
Kolding Latin- og Realskole.

NOTER.

Om de i Bogen omtalte Mænd fra Kolding henvises til Eliassen: Kolding. Pr. = Skolens Program; K. A. = Kolding Avis; K. F. = Kolding Folkeblad.

¹⁾ Departementstidende 1850, S. 785—787, 818—821. Rigsdags-
tidende 1855. Linde: Meddelelser om Universitetet og de lærde
Skoler 1849—56, S. 421—433. Pr. 1855, S. 72—74; 1856, S. 60.
K. A. 1855, 1856: ²¹/₇, ²⁰/₇; 1857: ⁷/₂, ¹⁴/₂, ¹⁷/₂, ²¹/₂, ²⁰/₂; 1880: ²¹/₇;
K. F. 1877: ²⁵/₈. I min Bog om Jens Peter Wissing S. 47 har jeg
meddelt Grunden til, at han ikke i 1855 tegnede sig for et Bi-
drag til Bevarelse af Lærdskolens. ²⁾ Vejle Amts Skoleraads For-
handlinger ²⁷/₆ 1856, S. 3—6; Forhandlingsprotokol for Vejle
Amtsskoles Forstanderskab; Byraadets Forhandlingsprotokol 1856.
³⁾ I 1885 blev den nordre Fløj forlænget 11 Alen og gjort to-
etages i hele sin Udstrækning. I 1899 blev i søndre Fløj Port-
rummet og Brændselsrummet omdannet til et stort Klasseværelse.
I 1907 blev hele søndre Fløj toetages. ⁴⁾ Efter mundtlig Medde-
lelse af Hr. Redaktør Eliassen. ⁵⁾ Pr. 1859, S. 24; K. A. 1858: ⁸⁰/₆.
⁶⁾ Til Minde om Indvielsen af den ny Skolebygning 1732 ind-
sattes over Døren en Stentavle med en længere Indskrift om Sko-
lens Oprettelse, Forfald og Genopbygning. I Bygningen fra 1845
blev denne Stentavle anbragt i Gymnastiksalens Niche. Ved Om-
bygningen i 1885 blev Tavlen fjernet fra dette Sted og indmuret
i Façaden over for Kirken til højre for Hovedindgangen; men
da den led meget af Vind og Vejr, blev den i 1908 efter Hr.
Kæmner Brandorffs Raad flyttet ind i Forkorridoren. Pr. 1888,
S. 41; C. M. Smidt: Vejle Amts Aarbøger 1906, S. 65. ⁷⁾ Fyl-
dige Meddelelser findes i Overlærer Knud Høyers »Nogle Beskri-
velser om Chemi som Skolefag, tillige med en kort Beskri-
velse med tilhørende Tegning af Vejle Amtsskoles Laboratorium«,
København 1859. I 1881 blev Laboratoriets Lokaler atter indrettet
til Havestue og Apparaterne solgt for 92 Kr. ⁸⁾ Pr. 1857—1880;

K. A. 1856: $\frac{18}{10}$; 1860: $\frac{80}{6}$. ⁹⁾ Eliassen: Kolding, S. 467—468; Pr. 1840, S. 36; 1845 (Oktober); 1848, S. 66; 1858, S. 26; 1903, S. 13; Fyhn: Efterretninger om Kjøbstaden Kolding S. 156; Berlingske Tidende 1845, Nr. 259; K. A. 1858: $\frac{30}{9}$; 1860: $\frac{4}{6}$; K. F. 1878: $\frac{9}{2}$. ¹⁰⁾ Pr. 1849, S. 3—10. ¹¹⁾ Eliassen: Kolding, S. 473. ¹²⁾ Pr. 1865. ¹³⁾ Bricka: Biografisk Leksikon; K. A. 1880: $\frac{3}{2}$, $\frac{7}{2}$. Efter Rektor Lassens Død solgtes hans Bogsamling ved offentlig Auktion i København. Det trykte Katalog indeholder 2870 Numre. ¹⁴⁾ Eliassen: Kolding S. 472; Pr. 1858, S. 35; Hygieiniske Meddelelser, Ny Række, Bind 3. Knud Høyer: »Hr. Folketingsmand Berg og hans Optræden ved Mødet i Kolding den 20. Juli 1873«; Knud Høyer: »Til videre Drøftelse, et Indlæg i Sagen om nye Apotekers Anlæg«, København 1862; K. A. 1856—1880, særligt 1857: $\frac{24}{10}$, $\frac{26}{10}$; 1859: $\frac{13}{11}$; 1860: $\frac{15}{3}$, $\frac{17}{3}$; 1862: $\frac{24}{4}$, $\frac{13}{12}$; 1877: $\frac{14}{4}$, $\frac{18}{4}$, $\frac{2}{5}$; 1878: $\frac{16}{12}$, $\frac{19}{12}$; 1880: $\frac{2}{7}$, $\frac{6}{7}$; 1894: $\frac{6}{7}$ (en lang Nekrolog). K. F.: 1872—1880, særligt 1872: $\frac{28}{6}$, $\frac{17}{9}$, $\frac{26}{9}$, $\frac{13}{11}$; 1874: $\frac{6}{6}$, $\frac{3}{9}$; 1875: $\frac{26}{10}$, $\frac{13}{12}$; 1876: $\frac{26}{4}$; 1877: $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{4}{5}$; 1878: $\frac{17}{12}$; 1879: $\frac{6}{5}$; 1880: $\frac{3}{7}$, $\frac{5}{7}$. ¹⁵⁾ Samlet Skoletid indførtes straks i »Kolding Latin- og Realskole«, under Protest fra en Del af Forældrene i Byen. ¹⁶⁾ Pr. 1857, S. 12. ¹⁷⁾ Pr. 1871, S. 20. ¹⁸⁾ Pr. 1874, S. 20. ¹⁹⁾ Pr. 1871, S. 19; 1872, S. 20; 1873, S. 20; 1874, S. 20. ²⁰⁾ K. A. 1860: $\frac{20}{6}$ og følgende Numre. I Diskussionen deltog foruden Berg og Orla Lehmann ogsaa Professor Adolf Steen ($\frac{20}{6}$). I Juni 1874 indeholder K. F. en lang Artikelrække om samme Emne. ²¹⁾ »For Kundskab og Borgerdyd«. Indskriften, der stammer fra 1845, skyldes sikkert Madvig. Ingerslev havde foreslaaet »Schola Coldingensis«. ²²⁾ K. A. 1860: $\frac{15}{5}$, $\frac{21}{5}$. ²³⁾ K. F. 1875: $\frac{5}{10}$. ²⁴⁾ K. F. 1877: $\frac{25}{8}$, $\frac{3}{9}$. ²⁵⁾ Vejle Amts Skoleraads Forhandlinger 1879: $\frac{25}{2}$. ²⁶⁾ K. A. 1879: $\frac{7}{6}$. ²⁷⁾ K. F. 1880: $\frac{1}{7}$. ²⁸⁾ K. A. 1880: $\frac{21}{7}$. ²⁹⁾ K. F. 1880: $\frac{13}{8}$.

INDHOLD.

	Side
Den lærde Skoles Nedlæggelse	5
Amtsskolens Oprettelse	28
Bygning, Klasseværelser, Inventarium	31
Undervisningens Art og Omfang. Statistiske Meddelelser .	38
Kongebesøg. Sammenligning mellem før og nu	46
Skolen i 1864	52
Professor Lassen	57
Knud Høyer	68
Det øvrige Lærpersonale	85
Træk af Skolens daglige Liv	91
Baller, Komedier, Marchture, Fugleskydning, Skovture . .	96
Amt og By. Voksende Misfornøjelse. Amtsskolens Ophør	104
Noter	118

